

Voorouderlijke familie van:

BERNARDUS Gerardus **Wolters uit Silvolde (Gld)**

tr.(1899) Johanna Janssen uit Keyenburg-Reigersvoort (Gld)

© februari 2009 Ben J.M. Wolters Beek Ubbergen

Overname van paragrafen – geheel of gedeeltelijk – alleen met schriftelijke toestemming van de auteur.

Overige gegevens overnemen is alleen toegestaan met bronvermelding.

Inhoudsopgave

De inhoudsopgave is vrij uitvoerig omdat veel met kopjes boven tekstgedeelten is gewerkt. Dat is gedaan om U als lezer snel een indruk te geven welke de informatie voor U van belang lijkt.

Uit deze inhoudsopgave zal blijken dat niet uitsluitend een ordening van namen wordt gegeven, maar dat ook wordt ingegaan op een aantal thema's.

Inleiding

Verantwoording
Toelichting Inhoudsopgave
Orderingsmodel: geslachtslijst
Bronvermelding
Genealogische notatie

Samenvatting

Leven in Ulft: 1750-1850

Inleiding
De maatschappelijke situatie vóór 1750
De politieke en sociaal-economische situatie
Kerk en kerkpolitiek
De maatschappelijke situatie na 1750
De politieke en sociaal-economische situatie tijdens het 'Ancien Regime'
'het huys Ulft'
'de Olde Hut'
De politieke en sociaal-economische situatie na de Franse Revolutie
Kerk en kerkpolitiek na de Franse Revolutie

Geslachtslijst Bernardus Gerardus Wolters

Inleiding
fragment Knippenborg
Samenvatting
Knippenborg: eerste generatie
De peter- en metermethode
Knippenborg: tweede generatie
Knippenborg: eerste en tweede generatie
parenteel Knippenborg
fragment Alders
Beekman en Beekman?
fragment Gerritsen
fragment Schepers
De bewoningsgeschiedenis van het huis aan de Bontebrug
genealogie Schepers
Huisgenoten: familie?
huisgenoot Overgoor
huisgenoot Westerveld
huisgenoot Bouman
huisgenoot Bernardus Huijinck
fragment Hafkenscheid

De historie rond het beeldje 'Maria van Renkum'

Eén Wolters uit Ulft?

Inleiding

Vraagstelling

Werkwijze

Wolters in het Doopboek R.K. kerk Gendringen/Ulft

Wolters in het Doopboek/Trouwboek NDG-kerk Gendringen

Conclusie

Discussie

Geraadpleegde literatuur

Inleiding

Verantwoording

Genealogische ordeningsmodellen zijn in het algemeen traditioneel van vader op zoon. Vanzelfsprekend is dat niet, want de erfmasa van het kind bestaat voor de helft uit de erfmasa van vader en voor de helft uit de erfmasa van moeder. Waarop is dan de keuze voor de mannelijke geslachtslijst gebaseerd? Er zijn argumenten voor een grotere rol van de vrouwelijke lijn. Moeder nam vroeger immers verreweg het grootste deel van de opvoeding voor haar rekening. Dat zou wel eens kunnen inhouden dat het gedrag van het kind als volwassene meer het stempel draagt van moeder dan van vader (Echter, de emancipatie van de vrouw leidt ertoe dat geleidelijk een meer evenwichtige verdeling van zorgtaken over vader en moeder tot stand komt; en daardoor van de invloed van vader). Een volgend argument is de onlangs tot stand gekomen wettelijke regeling dat het kind de naam van de moeder krijgt, tenzij vader en moeder uitdrukkelijk te kennen geven dat het kind de naam van de vader moet dragen. Tenslotte, het huwelijk is niet meer de enige 'kinderbron'; de ongehuwde moeder en andere samenlevingsvormen dan het huwelijk zijn maatschappelijk geaccepteerd. Teneinde aan de vrouwelijk en de mannelijke afstamming een in principe gelijkwaardige plaats toe te kennen, worden in het vervolg de neutrale termen 'geslachtslijst' of 'afstamming' gebruikt.

Deze gelijkwaardigheid van voormoeders en voorvaders zal onder meer blijken uit de aandacht die wordt besteed aan voormoeder Aleijda Knippenborg, echtgenote van Derk Wolters, en haar familie. Ook aan de echtgenote van voorvader Michiel Wolters en haar familie zal uitgebreid worden ingegaan. Dat geldt ook voor Michiels zus, Bernardina en diens echtgenoot en familie. In de tekst wordt de aandacht voor de vrouwelijke lijn geaccentueerd door de betreffende namen en nummers in vet-cursief aan te geven. Tot zover de verantwoording.

toelichting Inhoudsopgave

Uit de inhoudsopgave komt naar voren dat aandacht wordt besteed aan: 'Leven in Ulft 1750-1850'. Weliswaar is Ioannes (Jan) Wolters afkomstig van Silvolde, maar het *verblijf in Ulft* is aangevangen toen Jan's zoon Derk in 1778 trouwde met Aleijda Knippenborg uit Ulft. Hij is ingetrouwd bij zijn schoonvader, Berend Knippenborg, in de andere helft van een dubbele woning. De twee volgende generaties Wolters hebben hun leven eveneens voornamelijk in Ulft doorgebracht. Daarna heeft een verspreiding plaatsgevonden naar onder meer 's-Heerenberg en Silvolde.

'Leven In Ulft' bespreekt de politieke, sociaal-economische, en kerkpolitieke situatie, gedurende met name de periode 1750-1850, om daarmee de toenmalige leefsituatie aan te geven van de mensen in Ulft. De namen krijgen dan reliëf; worden in een situatie geplaatst, waardoor de familieleden meer gaan leven.

In de paragraaf 'Huisgenoten' wordt onderzocht of huisgenoten familie zijn. Dat is een andere weg dan via Doop-, Trouw- en Begraafboeken, om familieleden te ontdekken. Deze poging blijkt een positief resultaat op te leveren.

Voormoeder Aleijda Knippenborg stamt uit een familie waarvan weinig bekend is omdat het betreffende DTB-boek waterschade heeft opgelopen, en er dus geen relevante Doop-, Trouw-, en Begraafgegevens beschikbaar zijn. Aangezien de familie Knippenborg Rooms-Katholiek is, en het in die godsdienst gebruikelijk is om peter en meter bij de doop van hun kinderen uit de familiekring te betrekken, is het toch mogelijk gebleken een beeld te krijgen van de familie waaruit Aleijda afkomstig is.

De naam Wolters komt vrij veel voor. In de paragraaf 'Eén Wolters uit Ulft?' wordt aangetoond dat er waarschijnlijk maar één katholieke Wolters heeft gewoond in Ulft, gedurende de periode 1750-1850.

Tot zover de toelichting bij de Inhoudsopgave.

Uit de bedoelde Inhoudsopgave komt naar voren dat een paragraaf *ordeningsmodel: geslachtslijst* is aangegeven. Er zijn namelijk verschillende mogelijkheden om geboorte, trouw- en begrafenisgegevens te ordenen. Hier wordt gekozen voor het model *geslachtslijst*. Wat onder een geslachtslijst wordt verstaan, werd in de voorgaande *Verantwoording* beschreven.

Vervolgens is het van belang om aan te geven waar je je gegevens, onder andere doop-, trouw- en begrafenisgegevens, vandaan haalt (*bronvermelding*). Dan is verantwoording en controle mogelijk. Tevens doe je recht aan het werk van anderen, waarop je voortbouwt.

Ordeningsmodel: geslachtslijst

De geslachtslijst van Bernardus Gerardus Wolters heeft de structuur van een geslachtslijst: de stamvader, Ioannes, krijgt nummer **I**. Hij wordt beschouwd als de eerste generatie. Zoon Derk krijgt nummer **II**. Hij is van de tweede generatie. Derks zoon Michael krijgt nummer **III**. Derk's dochter Bernardina krijgt eveneens nummer **III**, maar nu gecursiveerd om onderscheid te maken tussen zoon en dochter. De vrouwelijke en mannelijke en nakomelingen van een *dochter* Wolters krijgen een vet, gecursiveerd nummer. Een zoon of dochter die geen partner en geen kinderen heeft, of waarvan dat (nog) niet is uitgezocht, krijgt geen nummer, maar valt onder het nummer van zijn/haar ouders.

Bronvermelding

In de tekst wordt soms tussen haakjes verwezen naar de bron waaruit de informatie afkomstig is. Deze literatuurverwijzing is soms niet vanzelf duidelijk. Vandaar dat aan de betekenis van de notatie aandacht moet worden besteed. Bronvermelding is noodzakelijk, omdat het daardoor in principe mogelijk is de gegevens op hun juistheid te controleren.

Een type notatie is ontleend aan Doop-, Trouw-, Begraafregisters (voorloper van de Burgerlijke Stand die in 1811 is ingevoerd), in het vervolg: DTB-boeken. Van de notatie 755.1/23.4 betekent 755.1 het nummer van het DTB-boek. Het getal na de / heeft betrekking op de bladzijde van het betreffende DTB-boek: (23); het volgende cijfer (4) heeft betrekking op het volgnummer (nummer 4 op bladzijde 23).

Een volgend type notatie is ontleend aan de transcripties van DT-boeken door J. Renema. De notatie R90a/25.11. heeft betrekking op de publikatie van Renema in 1990 (zie : geraadpleegde literatuur aan het einde). Aangezien hij meer dan één publikatie uit 1990 op zijn naam heeft staan, wordt in de tweede publikatie de letter a aan het jaartal toegevoegd. Verwijzingen naar doop-, trouw-, begraafbijschrijvingen zullen worden aangegeven in lettertype 8 – bijv.: 915/136.7;. Verwijzingen naar literatuur, zullen in lettergrootte 11 worden aangegeven – bijv.: Okkema, 1986. Lettertype 8 wordt dus strikt gereserveerd voor doop-, trouw- en begraafgegevens ontleend aan DTB-boeken of transcripties ervan.

Documentatie

Alle gegevens in deze geslachtslijst zijn gedocumenteerd via (copieën van) geboorte-, huwelijks- en overlijdensakten, bidprentjes, familieboekjes, en via geraadpleegde literatuur (aan het einde van deze publikatie)

Genealogische notatie

Tenslotte is het gemakkelijk wanneer je op de hoogte bent van de manier waarop veel voorkomende gegevens worden afgekort. Bijvoorbeeld, wanneer een huwelijk wordt aangegeven, is het wel zo gemakkelijk en overzichtelijk om niet steeds uitgebreid 'is getrouwd met' aan te geven, maar afgekort: tr.

Hieronder volgt een kort overzicht van veel gebruikte genealogische notaties in met name doop-, trouw- en begraafregisters. De meeste spreken voor zich

otr	ondertrouw	/1700	voor 1700
tr	huwelijk	1700/	na 1700
ged.	gedoopt	overl.	overleden
zn.	zoon van	begr.	begraven
dr.	dochter van	RK	Rooms-Katholiek
		NDG	NederDuits Gereformeerd (na 1795: Ned. Hervormd)

Aanvullingen en wijzigingen

Vanzelfsprekend is een geslachtslijst, stamboom, e.d. nooit af. Er worden kinderen geboren; maar deze geslachtslijst vertoont helaas hiaten die door mij graag worden ingevuld. Aanvullingen, invullingen en wijzigingen worden erg op prijs gesteld door:

Ben Wolters (125.445.1), Elzenkamp 7, 6573 XT Beek Ubbergen

Tel. 024 684 22 46, e-mail: b.j.wolters@hccnet.nl

Zo mogelijk graag vergezeld van de volgende gegevens:

1. naam en voornamen
2. geboren (datum) te (plaats)
3. van beroep
4. overleden (datum) te (plaats)
5. gehuwd te (plaats) op (datum) met (volg 1 t.e.m.4)

en zo mogelijk van documentatie via (copieën van):

1. geboorteaankondiging
2. overlijdensbericht: aankondiging; bidprentje
3. huwelijksaankondiging
4. pas-, portretfoto, evt. ook van partner; familiefoto

Tenslotte

De genealogie van mijn moeder: Maria Cornelia (Rie) van der Krogt, schoondochter van Bernardus Gerardus Wolters, is samengesteld door Peter van der Krogt. Die genealogie is te vinden op de website <http://www.vanderkrogt.net> of <http://www.vanderkroft.net> Beide adressen komen op dezelfde pagina uit.

Zijn e-mail adres is: peter@vanderkrogt.net

Geslachtslijst Bernardus Gerardus Wolters

'En alsmat klinkt een lied uit zijn jeugd weerom. Bij deze klanken doorziet hij wat hem omgeeft; wat hem zo aanspreekt is niet het recente verleden van zijn eigen jeugd maar is een oerverleden, voorvaderlijke kindertijd die hem niettemin als zijn eigen aangaat' (Walter Benjamin).

Samenvatting

Bernardus Gerardus Wolters (geb. Silvolde 20.1.1866, ovl. Silvolde 17.3.1944, tr. Silvolde Johanna Janssen) was smid en oefende zijn beroep uit in een pand vlak bij de R.K. kerk in Silvolde. Het bedrijf is na zijn dood voortgezet door zijn zoon Bernardus; en vervolgens door zijn kleinzoon George, die in

het voorvaderlijk pand een electrotechnisch installatiebedrijf is begonnen.

Antonius (geb. Ulft-Gendringen 27.12.1826, ovl. Silvolde 11.3.1898), schoenmaker en graf- en hoefsmid, tr. Silvolde 9.6.1855 *Josepha Geertruida Albers*, (geb. St. Anthonis [N.Br.] 31.3.1834, ovl. Silvolde 20.7.1903), dochter van Johannes Albers, van beroep smid, en Hendrina te Leuken. Blijkbaar is het echtpaar Albers-te Leuken op een gegeven moment naar Silvolde verhuisd, en is hij daar zijn beroep van smid gaan uitoefenen (hoe komt Johannes Albers erbij om naar Silvolde te verhuizen?). Antonius, trouwt in bij de schoonfamilie Albers, en oefent in Silvolde het beroep uit van zowel zijn vader Michiel, als van zijn schoonvader: graf- en hoefsmid.

Antonius heeft een broer, Johannes Bernardus, wiens zoon Michiel Johannes Hubertus, (geb. 1873, ovl.1946) naam heeft gemaakt als pastoor in Renkum. Er is een straat naar hem genoemd, vanwege zijn verdienste een belangrijke en bepalende rol te hebben gespeeld bij de onderhandelingen over de terugkeer van het genadebeeldje 'Maria van Renkum'.

Het beeldje ondervond al in 1380 een wijdvertakte verering, waar een eind aan kwam tijdens de Reformatie, toen het beeldje moest worden verdonkeremaand. Via een zwerfocht langs onder meer een rommelzolder en een koster, komt het beeldje uiteindelijk bij een antiquair terecht, die het verkoopt aan een protestantse kunstverzamelaar die een Mariavereerder was. Met hem voert een zekere heer H. Herkuleyns, Maria-vereerder en bekend met de geschiedenis van het beeldje, succesvolle onderhandelingen over de teruggave ervan. Echter, voor de daad bij het woord kon worden gevoegd, overlijdt de kunstverzamelaar. Pastoor Wolters brengt een bezoek aan zijn weduwe, maar komt er al gauw achter dat zij er niets voor voelt het beeldje af te staan. Diplomatiek optreden van de pastoor en enige druk van haar zoon, leidt uiteindelijk toch tot het gewenste resultaat. Een resultaat met een geweldige impact voor de Renkumse gemeenschap, hetgeen blijkt uit het feit dat in 1953 het zilveren jubileum van de terugkeer van het beeldje 'Maria van Renkum' wordt gevierd, waarbij aan de heer Herkuleyns het gouden erekruis 'Pro Ecclesia et Pontifice' door mgr. Alfrink op de borst wordt gespeld. Pastoor Wolters heeft dit jubileum niet meegemaakt. Hij is in 1946 overleden.

Michiel, (ged. Ulft 6.7.1796, ovl. Ulft 7.4.1834), vader van Antonius en Johannes Bernardus, is dus jong gestorven. Hij was pas 38 jaar oud. Michael is gehuwd met Hendrina *Alders* (ged. Ulft, 24.3.1800, ovl. 25.11.1874) dochter van Antony Alders en Joanna Beekman.

Alders is een veel voorkomende naam in Ulft. Zij zijn allemaal familie van elkaar doordat zij afstammen van één stamvader.

Michael's schoonmoeder, Joanna Beekman, heeft een broer, Jan Berend, die als landbouwer op de boerderij Rinkfoortstede heeft gewoond. Over deze boerderij wordt gezegd: 'Van voorname allure getuigden ... dwarsgevelboerderijen als het Goed Hunten en Rinkfoortstede te Veldhunen'.

Michael heeft een zus Bernardina (ged. Ulft 5.9.1788, ovl. Ulft 20.12.1869) tr. 10.2.1820 Gerrardus Gerretzen (ged. Ulft 3.8.1792, ovl. Ulft 4.3.1880). Hij was als timmerman betrokken bij de afbraak van 'het hujs Ulft' en de opbouw van de IJzerfabriek – de latere DRU. Zijn nazaten hebben een aannemersbedrijf in Ulft.

Er is nog een familie Beekman in Ulft. Voorlopig is géén verwantschap aangetoond tussen de familie Joanna Beekman en haar broer Jan Berend Beekman enerzijds, en de andere familie Beekman anderzijds.

Derk (ged. 12.9.1751, ovl. Ulft 6.6.1822), Michiel's vader, is geboren in Silvolde als zoon van *Jan Wolters* (ovl. voor 1778) en Altien *Salminks*. Derk is te Ulft gehuwd (8.11.1778) met Aleijda *Knippenborg* uit Ulft (ged. Ulft-Gendringen 11.4.1750, ovl. Ulft 10.7.1825); en na zijn huwelijk in Ulft gaan wonen bij zijn schoonouders Berend Knippenborg en Maria Wolters (geen familie van Derk en Michiel).

Aleijda's ouders waren blijkbaar in goede doen, aangezien zij een stenen huis bewoonden dat bovendien gelegen was op een prestigieuze plek, namelijk bij de Bonteburg, aan de Oude IJssel, tegenover het kasteel 'het Huijs Ulft'. Een aanwijzing voor de maatschappelijke positie van Berend Knippenborg vormt het gegeven dat hij betrokken was bij het geven van een oordeel over de bouwkundige staat van 'het Huijs Ulft'. Dit oordeel was van belang omdat achterstallig onderhoud was ontstaan, doordat geen geld beschikbaar was voor herstel.

De geslachtslijst Bernardus Gerardus Wolters beperkt zich niet tot de voorvaders van Bernardus Gerardus, maar heeft tot doel de familie Wolters zo breed mogelijk uit te werken. Dat gebeurt door aandacht te besteden aan zowel de *familie* van de voorvaders als van de voormoeders van Bernardus Gerardus Wolters. Er blijkt echter al meteen een hindernis op te doemen.

Over de familie van voormoeder Aleijda Knippenborg, vrouw van Derk Wolters, blijkt informatie moeilijk toegankelijk te zijn. Het is namelijk nauwelijks mogelijk om via de gebruikelijke weg, via het raadplegen van Doop-, Trouw-, en Begraaf (DTB-)registers, een goed beeld te krijgen van de familie van Aleijda Knippenborg, omdat een belangrijk DTB-boek door waterschade onleesbaar is geworden. Dat heeft tot gevolg dat het onmogelijk is om vast te stellen welke Knippenborgs tot een bepaalde familie behoren.

Echter, het is toch mogelijk gebleken om een weg te vinden en met succes toe te passen, om de familieverbanden tussen de Knippenborgs wél te bepalen. De Knippenborgs zijn namelijk Rooms-katholiek; en het is bij katholieken gebruikelijk om bij de kerkelijke doop van een kind, peter en meter aan te stellen. Zij nemen daarmee de verplichting op zich om voor het kind te zorgen, wanneer de ouders daartoe niet meer in staat zijn, als gevolg van ziekte en overlijden. Gezien de verantwoordelijkheid die zij met hun peter- of meterschap op zich nemen, wordt er hier van uitgegaan dat peter en meter in het algemeen geworven worden uit de naaste familiekring. Het gelukkige feit dat de namen van de peters en meters, naast de namen van de dopeling en diens ouders, worden vermeld in het doopregister, biedt perspectief om toch nog familierelaties tussen de Knippenborgs te bepalen. Wanneer namelijk een Knippenborg of zijn/haar man of vrouw, over en weer peter of meter zijn bij de doop van hun kinderen, vormt dit een aanwijzing voor het bestaan van een familierelatie tussen deze Knippenborgs.

Op basis van in de literatuur beschikbare informatie, (gedeeltelijk) niet-beschadigde DTB-boeken, tesamen met de resultaten van de toepassing van de peter- en metermethode, blijkt een *familie* Knippenborg, geformeerd te kunnen worden, bestaande uit een eerste generatie en een tweede generatie Knippenborg. Tot de tweede generatie behoort onder andere Derks schoonvader Berend Knippenborg. Dat betekent dus dat de familie Wolters verwant raakt aan beide generaties Knippenborg

Naast het gebruik van DTB-boeken; en het toepassen van de peter- en metermethode, waar DTB-boeken zijn beschadigd, is er nog een derde bron om familieverbanden met Wolters te ontdekken. In vroeger tijden werd een huis niet slechts bewoond door één ouderpaar met hun kinderen. Er waren vaak inwonenden. In de bevolkingsregisters die destijds werden bijgehouden, worden die inwonenden met naam en toenaam aangegeven. De achternamen van de inwonenden zijn vaak verschillend van die van de hoofdbewoners. Maar zijn die 'vreemden' niet toch verwanten van Wolters?

Uit de literatuur en bevolkingsregisters zijn 3 woonsituaties te destilleren waarin sprake is van de familie Wolters en met name genoemde inwonenden. Twee van de drie woonsituaties hebben betrekking op het pand bij de Bontebrug. Dit huis moet enorm groot geweest zijn want het was een café, een boerderij, er zaten een kleermakerij en schoenmakerij in. Aan deze 3 situaties zal nu, in deze Samenvatting, achtereenvolgens aandacht worden besteed.

Situatie 1: 'Bernard Knippenborg woont met zijn dochter Aleijda en schoonzoon Derk Wolters in het huis bij de Bontebrug. In dit huis hebben later ook *Westerveld* en *Bouman* gewoond'.

De inwonende Westerveld is vermoedelijk *Willem Westerveld* (ged. ca. 1705, ovl. voor 1753), gehuwd (ca. 1730) met Megtelt Knippenborg (ged. ca. 1710; ovl. 1.10.1759). Megtelt Knippenborg behoort tot de familie Berend en Aleijda Knippenborg en schoonzoon Derk Wolters. Na het overlijden van Willem Westerveld, is Megtelt Knippenborg hertrouwd met *Bart Bouman*. Hij is vermoedelijk gaan inwonen bij zijn vrouw, Willem's weduwe, hetgeen blijkt uit de trouwbijschrijving: '... Megtelt Knippenborgs weduwe van Willem Westerveld woonende onder de bonte brug in Gendringen'.

Kortom, Westerveld en Bouman zijn door hun huwelijk verwant geraakt aan Wolters – via Knippenborg.

Wolters is – via Knippenborg en Westerveld – verder verwant geraakt aan de familie *Hafkenscheidt*. Twee kinderen van het echtpaar Willem Westerveld en Megtelt Knippenborg, Geske (ged. 1739) en

Bernardus (ged. 14.6.1737, ovl. 4.5.1815) zijn gehuwd met twee kinderen van Fredericus Hafkenscheid, resp. Christianus (tr. 8.6.1760) en Maria (ged.1738, tr. 8.5.1764).

Hafkenscheid is een vooraanstaande (bestuurders)familie in Ulft. Frederiks vader, Johannes Frederikus Hafkenscheid, wordt in 1690 door Huis Bergh te 's-Heerenberg benoemd als burggraaf van Ulft; en hij woont in het Huys (kasteel) Ulft. Zijn gelijknamige zoon Frederik verlaat het intussen vervallen kasteel en bouwt rond 1730 een café bij de kerk in Ulft: het Wapen van Bergh. Hij was kastelijn, maar ook burggraaf. Bestuurszaken werden echter niet meer op het Slot, maar in het café afgehandeld. Frederiks zoon Christianus, gehuwd met Geske Westerveld, is vader van Michael Hafkenscheid die in 1801 naar Amsterdam vertrekt en schatrijk wordt met handel in onder andere Japanse lak. Diens zoon Bernard wordt in 1832 tot priester gewijd en heeft naam gemaakt door zijn karakteristiek postuur en gedrag.

Situatie 2: 'In het huis bij de Bontebrug komt later ook *Overgoor* te wonen, die de helft van het dubbele woonhuis heeft gekocht van Wolters'.

Medebewoner Joannes Overgoor, gehuwd met Geertruid Vogel, is via zijn moeder Joanna Knippenborg, verwant geraakt aan Wolters. Joanna is dochter van (één van de twee) Bernardus Knippenborg, en als zodanig behoort zij tot de familie Knippenborg, zoals bepaald via de peter- en metermethode (Wat de peter- en metermethode betreft: zie de betreffende paragraaf verderop)

Situatie 3: 'Rond 1830 in het huis no.425 in Ulft het gezin Gerretzen: bestaande uit Gerrit, zijn vrouw Bernardina Gerretzen-Wolters, hun kinderen, en de (schoon)ouders van Berendina en Gerrit: Sander Gerretzen en Ida Muldermans, vervolgens, *Bernardus Huijinck* en *Elisabeth Bouman*'.

In de kwartierstaat Westerveld komt de naam Bernardus Huijinck voor als zoon van Ida Mulderman (ged. 28.6.1746) uit haar eerste huwelijk (tr. 3.11.1765) met Johannes Huijinck. Na de dood van Johannes is Ida Mulderman hetrouwd (1781) met Sander Gerritsen. Sander Gerritsen, schoonvader van Berendina Gerretzen-Wolters, zus van Michiel Wolters, wordt door zijn huwelijk met Ida Mulderman, dus *stiefvader* van Bernardus Huijinck.

De *bloedverwantschap* van Bernardus Huijinck met Wolters verloopt via zijn vader Johannes Huijinck en zijn grootvader Derck (Theodorus Henricus) Huijinck, gehuwd met Geske Knippenborg, lid van de familie Berend en Aleijda Knippenborg, resp. schoonvader en man van Derk Wolters. In die 'rol' is Bernardus Huijinck, via Knippenborg, verwant met Wolters

Het is niet duidelijk wie *Elisabeth Bouman* is. Mogelijk familie van Bart Bouman – zie situatie 1.

In een interview van Aggie Daniëls met mevr. Willemien Gervers-Schepers (geb. 1921), vertelt mevr. Willemsen de bewoningsgeschiedenis van het huis aan de Bontebrug waarin Berend Knippenborg, schoonzoon Derk met zijn vrouw Aeijda Knippenborg en (klein)zoon Michiel en zijn vrouw hebben gewoond en gewerkt. Dit interview levert enkele (halve) verwantschappen op.

Nadat Michiel Wolters op 38-jarige leeftijd is overleden (1834), is zijn weduwe Hendrina Alders hertrouwd (1837) met *Johannes Schepers* (ged. 1807, ovl.1871) schoenmakersknecht uit Rees. Hun zoon *Gerhard Schepers* (geb. 1838, ovl. 1899) staat vermeld als koffiehuishouder (vandaar wellicht de naam café Schepers) en, in het geboorteregister, als akkerbouwer. Na de dood van zijn vrouw, Maria Grada Bartholomeus (geb. 1840, ovl. 1875), hetrouwt (1880) Gerhard met Hermina Keurentjens (geb. Zelhem 1853). Uit dit huwelijk wordt zoon *Gerhard Schepers junior* (geb. 1885, ovl. 1938) geboren. Na de dood van Gerhard senior, wordt weduwe Harmina Keurentjens bierhuishoudster. Ze is net één jaar weduwe als het café in 1900 afbrandt.

Het café staat niet slechts bekend als café Schepers, maar ook als café Schepers-Becker. Nadat het café weer is opgebouwd, hertrouwt (1902) Harmina Keurentjens, weduwe van Gerhard Schepers senior, met Jan Becker (geb. 1854, ovl. Ulft 1923,1902). Deze Jan Becker heeft al twee kinderen uit zijn eerste huwelijk, waaronder dochter Johanna. In 1916 trouwen Gerhard Schepers junior en *Johanna Becker* (geb. 1882, ovl. 1973) (Gerhard en Johanna scheelden elkaar maar 3 jaar in leeftijd). Vandaar de naam café Schepers-Becker.

De naam café Gervers is een gevolg van het huwelijk (1950) van Willemien Schepers (geb. 24.3.1921), dochter van Gerhard Schepers, jr. en Johanna Becker, met *Theodorus Gervers*. Op het ogenblik heeft het hotel-café de naam 't Wapen van Ulft.

Gervers, en Gerhard Schepers, sr. en jr. zijn half-verwant met Wolters, aangezien zij niet afstammen van het echtpaar Michiel Wolters en Hendrina Alders, maar van het echtpaar Johannes Schepers en Hendrina Aalders. Becker is niet half-bloedverwant, maar half-aanverwant. Tot zover de Samenvatting van de geslachtslijst Bernardus Gerardus Wolters.

Zoals uit de Inhoudsopgave naar voren komt, zal nu aandacht worden besteed aan de politieke, sociaal-economische en kerkelijke situatie gedurende de periode 1750-1850 in Gendringen in het algemeen en Ulft in het bijzonder. Dit historisch overzicht biedt een maatschappelijk, d.w.z. politiek, sociaal-economisch en kerkelijk kader waardoor namen en situaties meer reliëf krijgen; en een bedding in de sociaal-economische situatie van die tijd.. de leefsituatie in Ulft gedurende de periode 1750-1850. De namen Wolters, of verwanten van Wolters zullen worden gecursiveerd in de nu volgende tekst: Leven in Ulft: 1750-1850.

I. Leven in Ulft: 1750 - 1850

Inleiding

Wanneer je je afstamming onderzoekt en documenteert via doop-, trouw- en overlijdens-registraties, is het beeld dat dan ontstaat nogal mager. Je krijgt geen antwoord op vragen als: leefden ze in rijkdom of armoede? Woonden zij in huizen, boerderijen of hutten? Waren er veel catastrofes: overstromingen, epidemieën bij vee en mensen, mislukte oogsten, branden, oorlogssituaties? Hoe waren de sociale verhoudingen; en de houding ten opzichte van politiek en kerk? Kortom, in wat voor wereld leefden zij? Daarom een historisch onderzoek naar het leven in het Gendringse, Ulft in het bijzonder.

Er is gekozen voor de periode 1750 -1850 omdat voorouders Wolters gedurende die periode in Ulft hebben geleefd. Daarbij komt dat die periode interessant is omdat er ingrijpende veranderingen in het maatschappelijke, d.w.z. politieke, sociaal-economische en kerkelijke leven hebben plaatsgevonden.

De geschiedenis gaat vaak over keizers, koningen en graven die hun macht en grondgebied willen uitbreiden, al dan niet via oorlogen, en over de ontwikkeling van politieke ideeën en stelsels. Over 'de gewone mens' wordt in de traditionele geschiedenisboeken maar weinig gesproken. Deze eenzijdige benadering geldt evenwel niet voor het boek '1000 jaar Gendringen', geschreven door een aantal mensen die zijn geïnteresseerd in het reilen en zeilen van de mensen in het Gendringse vanaf het jaar 1000 tot heden (van Dalen, e.a., 1983). Het wordt daardoor mogelijk om bij de beschrijving van het leven in Ulft gedurende de periode 1750-1850 ook het dagelijkse leven van de gewone man/vrouw uitvoerig aan de orde te stellen..

Hoewel het boek van van Dalen, e.a. een belangrijke functie heeft in de beschrijving van het leven in Ulft tussen 1750 en 1850, zal ook van andere literatuur gebruik worden gemaakt. Waar dit het geval is, zal in de tekst verwezen worden naar de betreffende auteur. Daar waar alleen maar *een pagina-aanduiding* wordt gegeven, wordt steeds *van Dalen, e.a.* bedoeld.

Vooraf zal echter aandacht worden besteed aan de periode vóór 1750, omdat vanzelfsprekend een continuïteit bestaat tussen hetgeen voorafgaat aan de periode 1750-1850 en de maatschappelijke situatie in, en de ontwikkelingen binnen, de gekozen periode.

De maatschappelijke situatie vóór 1750

Allereerst zal aandacht worden besteed aan de politieke en de daarmee samenhangende sociaal-economische situatie. Vervolgens aan de Kerk en kerkpolitiek; vooral aan de laatste, want de kerk blijkt allesbehalve een kritische functie te vervullen ten opzichte van het wereldlijke streven naar macht, status en inkomen.

De politieke en sociaal-economische situatie

De tijd rond 1750 wordt gemarkeerd door een voor Ulft belangrijke gebeurtenis: de definitieve afbraak van 'het huys Ulft'. Belangrijk, omdat het huys Ulft vanaf ongeveer 1100 een vooraanstaande en invloedrijke plaats heeft ingenomen in de regio Gendringen; en omdat het huys Ulft nauw verbonden is met het ontstaan van het dorp Ulft.

Vanaf ongeveer 1600 begint er aan de overkant van 'den IJsselstrang', d.w.z. de Oude IJssel, een nederzetting te ontstaan. Maria van Nassau, weduwe van graaf Willem op het kasteel Bergh, geeft namelijk aan het eind van haar leven, ze sterft in 1599, burgers toestemming om op de grond die aan het kasteel toebehoort, te gaan wonen. Die toestemming kan zij geven omdat het kasteel op last van de Staten van Holland zijn verdedigingsfunctie moet opgeven. Nu er geen geld meer binnenkomt voor de instandhouding van de verdedigingsfunctie, ontstaat achterstallig onderhoud. Het verval van het kasteel wordt ingeluid; en het verandert in de loop van anderhalve eeuw grotendeels in een bouwval. De bouwval dient vervolgens als bouw materiaal voor de uitbreiding van de nederzetting, die uitgroeit tot het dorp Ulft (van Toor, 2001, p.40).

De afbraak van 'het huys Ulft' symboliseert en markeert het einde van het feodale tijdperk waarin de (hoge) adel de dienst uitmaakte. In het feodale stelsel beheren koningen en graven hun bezittingen en landerijen via leenheren. Deze leenheren genieten het vruchtgebruik, en zijn verplicht het huis in een verdedigbare staat te houden, het zo nodig met hun ondergeschikten tegen vijanden te verdedigen, en het ten allen tijde beschikbaar te houden voor militair gebruik (p.17,25,34). Wat 'het huys Ulft' betreft hebben de (grafelijke) heren van Bergh de zeggenschap over de Heerlijkheid Gendringen-Etten (p.19,21), waartoe ook Ulft behoort. Die zeggenschap is aanzienlijk omdat in de feodale tijd de standen van hoge adel en stedelijke aristocratie veel zelfstandiger konden opereren ten opzichte van bisschop, koning of keizer dan in de huidige nationale staat. (p.120). Die zeggenschap van de heren van Bergh stamt uit de Middeleeuwen, toen het bisdom Keulen de Heerlijkheid Gendringen en Etten bestuurlijk en rechterlijk te leen heeft gegeven aan de heren van Bergh, die zich sinds 1486 graven mochten noemen (Bresser, 2005, p.30). Over de invloed van de Kerk gesproken

De lotgevallen van de grafelijke adel, laten de lotgevallen van de gewone mensen, niet onberoerd. Hoe hadden destijds de gewone mensen het? De hoge heren zijn overduidelijk meer bezorgd over hun eigen positie en welvaren, dan over het zware lot van de bevolking (p.196).

De landsheren, die wilde en onontgonnen gebieden in hun territorium als hun vorstelijke domeinen beschouwen (p.48), hadden de broeklanden ter ontginning opgedeeld. De massa der kleinen is daarbij uit de boot gevallen. Wat rest zijn lapjes grond in de marge der cultuur-arealen, waarop de keuter of dagloner met wroeten en ploeteren een bedrijfje in stand houdt (p.51). Het agrarisch bedrijf van de gewone man berust in hoofdzaak op akkerbouw. Voor de bemesting van de akker heeft hij mest nodig die door het vee geleverd moet worden. Dat gaat niet zonder ruime mogelijkheden om dat vee te weiden. Wie hem zijn weideplaatsen ontnemt, tast zijn bestaansmogelijkheid aan. Toch gebeurde dit, toen de ontginningen van de wilde gebieden door de landsheren, steeds verder gingen en er voor de veedriften van de kleine grondgebruikers niet veel anders overbleef dan de armelijkste gronden, venen, moergronden, goren, heidevelden en tot slot zogenaamde straten, d.w.z. de vaak tientallen meters brede groengrondrepen, die de eigenlijk als buurtwegen dienst deden (later worden het groengronden naast buurtwegen). Die groenstraten waren als zogenaamde "gemeeynten" overgebleven (vandaar de naam: schemele gemeeynte?).

De voortgaande ontginningen leiden tot karige, onvoldoende beweidingmogelijkheden. Dat heeft weer tot gevolg dat de veestapel moet worden ingekrompen; en dat leidt op haar beurt tot verslechtering van de mestwinning. De mensen gaan over tot het verbouwen van gewassen, die met kariger bemesting toch nog een redelijke oogst garanderen. De consequentie daarvan is dat de landbouw minder variabel wordt. Dit leidt op zijn beurt tot een eentoniger voeding voor de mensen, en dat komt hun algemene gezondheidstoestand uiteraard niet ten goede. Wreed en wrang geeft het refrein van een spotlied op de boeren, een beeld van de harde en bittere realiteit: zij eten "al den dach" hetzelfde menu, aangevuld met een "rogghinen cant" - een homp roggebrood (p.55).

De adellijke grootgrondbezitter is het dus die uiteindelijk bepaalt en verordent in hoeverre er van de gemene gronden, de IJsselweiden bijvoorbeeld, gebruik gemaakt kan worden en wie erop worden toegelaten, zoals huislieden en pachters (p.184), maar niet de 'gewone mens'. Van recht op de IJsselweiden kunnen uitsluitend de hoge heren spreken, al of niet voor hun huislieden. Keuters mogen zich dus alleen op gunsten beroepen. In 1661 blijkt, dat het aantal op te drijven runderen nauwkeurig wordt bepaald. In een geschrift uit 1661 wordt vermeld dat hele en halve "bouwlieden", d.w.z. mensen die de landerijen bij het huys Ulft bewerken, respectievelijk 8 en 5 koeien mogen opdrijven; en de 'graeven Caeters' 3. Toentertijd kreeg ook 'den slegten Caeter' enig recht. *Slegten Caeters* (keuters) zijn niet veel meer dan dagloners, die tevens boeren op een stukje grond, van 2 of 1 morgen of nog

minder: 1/2, 1/4 of soms wel 1/8 morgen (ca 150 m²) bestemd voor eigen consumptie. Zij vormden ongetwijfeld de grootste categorie van de bevolking, uiteraard de minimumleiders van die tijd - en minder dan dat. In ieder geval, voor allen gold dat zij een agrarisch bedrijfje nodig hadden om een bestaantje aan of onder de rode minimumlijn te kunnen handhaven.

Deze 'slegten Caeters' krijgen in 1661 toestemming om ook een koe op de IJsselweide te drijven, [doch uyt meededoosamheyt sonder consequentie bij tollerantie ende ten allen tijde tot wederseggen]. Voor de 'graeven Caeters' is het inmiddels een recht, maar voor de 'slegten Caeters' wordt er sterk de nadruk op gelegd, dat het een bijzondere gunst is. Jaar op jaar kwam die 'meededoosamheyt' weer uit de bus: uitsluitend de hoge heren hadden in dezen rechtens te beslissen (p.188).

. De 'slegten Caeters' vormen weliswaar de grote meerderheid van de bevolking, maar dat neemt niet weg dat er ook huislieden en pachters, 'bouwlieden' en 'graeven Caeters' zijn. Er blijkt dus een kleine middengroep te zijn die bestaat uit mensen die er iets beter aan toe waren. Dan zijn er ook rijke particulieren, die have en goed in hun bezit hebben. Deze gunsten worden hen echter verleend door de adel. Het zijn de beter gesitueerden in de bevolking en de adel die tesamen de '*heeren geërfdens*' uitmaken. Zij zijn de bezitters van een eigen erf die zich gezamenlijk verplichten tot onderhoud van de algemene voorzieningen. Het zijn deze 'heren geërfdens' die zeggenschap hebben over de zogenaamde '*schemele gemeynte*'. Zij schakelen de gewone mensen, de *schemele gemeynte*, in voor het verrichten van allerlei werkzaamheden die we tegenwoordig publieke werken zouden noemen (Bresser 2005, p.31), zoals: werken voor de landsheer aan en bij het huis Ulft als daar wat te doen viel. Elk jaar moeten grachten worden uitgegraven en geschoond, dijken en toegangswegen worden hersteld, op het land en in de tuinen worden gewerkt. Ook hun vrouwen worden ingeschakeld om onkruid te wieden in de tuinen (van het huys Ulft) en te helpen bij de jaarlijkse schoonmaak. In de voor- en nazomer moet aan de herewegen worden gewerkt (p.195-196). Toch waren er maar weinig mensen die *doorlopend* werk konden vinden.

De hiervoor genoemde '*schemele gemeynte*' is in de 16de en 17de eeuw de stereotype aanduiding voor de verzamelde dorpsbevolking buiten de weinigen van hoge stand. De *schemele gemeynte* leeft in soberheid in het voortdurende ritme van arbeid en zorgen, alle dagen en seizoenen. Dat leven wordt afgewisseld door miseries van epidemieën en oorlogsellende. Om de sleur te doorbreken worden in een van zorg-vergeten feestroes, kermissen, gildedagen en allerlei andere volksvermaken gevierd (p.60).

Ook oorlogen treffen de '*schemele gemeynte*' meedogenloos, zoals in de Tachtigjarige Oorlog met haar ellende van wanhopige en verbitterde mensen in leeggeroofde dorpen, verwoeste velden, uitgeplunderde woningen. En de angst voor de pestepidemie, die dagelijks slachtoffers maakt (p.147).

De deplorabele leefsituatie van de meerderheid van de bevolking, doet het ergste vrezen voor de *woonsituatie* van 'de *schemele gemeynte*'. De muren van het huis bestaan uit vlechtwerk van riet of wilgentenen die aan binnen- en buitenzijde met leem zijn bestreken, in een vakwerkgeraamte van zware eiken balken en stijlen; het dak is met riet of stro gedekt. Al dit materiaal was in de natuur te vinden en dat maakt zo'n huis voor ieder betaalbaar (p.93). De timmerman was nodig om het balkwerk te maken en te stellen; de rest kon men zelf (p.282). Deze 'bouwstijl' bestond in ieder geval nog in 1830.

Tot zover een korte schets van de de politieke en daarmee samenhangende sociaal-economische situatie vóór 1750. Kenmerkend is de uitzichtloosheid van de situatie voor de *schemele gemeynte*, als gevolg van hun rechteloosheid en armoede. Na 1750 begint zich geleidelijk een verandering af te tekenen die op den duur leidt tot meer gerechtigheid.

Kerk en kerkpolitiek

Wat betreft de *kerkelijke* situatie voor 1750, geldt in de eerste plaats dat kerkelijke en profane overheid onder één hoedje spelen. Ook in het Gendringse hebben de pastoors zich niet altijd voorbeeldig gedragen. De gewone mens werd niet beter van de Kerk, hoewel op lokaal niveau vaak wel iets werd gedaan voor degene waar het noodlot heeft toegeslagen.

Er blijkt destijds een duidelijke verwevenheid te bestaan tussen kerk en overheid. De bedienaren van de kerk vertegenwoordigen de heersende politieke ideologie. De kerkelijke bedieningen zijn baantjes voor zoons uit bepaalde maatschappelijke kringen. Bisschopszetels zijn bestemd voor zonen uit vorstelijke en hoogadellijke geslachten; kanunniken en andere hoogwaardigheidsbekleders worden uit adel en stedelijk patriciaat gerecrueteerd; de lagere clerus komt uit min of meer gegoede middengroepen (p.97). De toedeling van kerkelijke baantjes vanuit bepaalde maatschappelijke kringen, heeft tot gevolg dat zoons die in ambt of bedrijf geen emplooi konden vinden op het niveau van hun vader, in de geestelijke stand een baan of baantje zochten (p.97). Vaak worden zij kanunnik en maken deel uit van het college van kanunniken dat verbonden is aan vrijwel elke regionale hoofdkerk. Doorgaans leiden zij een werelds leven. Dat zijn zij van-huis-uit gewend, en bovendien hebben zij tijd genoeg. Het enige wat zij te doen hebben is het verrichten van gemeenschappelijke kerkdiensten en iedere kanunnik moet op een eigen altaar de mis opdragen (p.48).

Deze verwevenheid van Kerk en Overheid komt ook naar voren in het feit dat de kerk van Gendringen eigendom was van het aartsbisdom Keulen, niet in haar hoedanigheid als kerkelijke overheid maar als grootgrondbezitter. Samen met ander grondbezit is de kerk in leen uitgegeven aan de heren van Bergh die de dienst uitmaken, d.w.z. zij beheren de kerkgebouwen, incasseren de inkomsten en benoemen zelfs de bedienaren, die in de uitoefening van kerkelijke bedieningen niet veel meer dan hun ondergeschikte knechten zijn (p.28). Ook in geldkwesties is de kerk even begerig als de overheid. Elk dienstbetoon moet geld opbrengen. Geen stipendium, geen dienst. Van elke verrichting wordt betaling verwacht. Elke toevoeging aan gebeden moet apart betaald worden (p.98). Bij een zo sterke verstrengeling van kerk en overheid kan nauwelijks worden verwacht dat de gewone mens beter wordt van de kerk. De Ettense pastoor Gerit van Bruecheze zou een stevige drinkebroer zijn geweest en allesbehalve een voorbeeld voor de gemeente (p.159).

Maar er waren ook geestelijken die die geldzucht van de Kerk te ver vonden gaan. Zo weigert pastoor Jacob Vallick betaling als hij bij arme mensen de sacramenten der zieken toedient (p.98). Boeteprediker Geert Groote trekt in talrijke meeslepende preken fel van leer tegen de geldzucht van naar rijkdom en welstand strevende geestelijken (p.80). Er zijn enige brieven bekend van graaf Oswald II van Bergh, waarin deze graaf de plichtsverzakers, leeglopers en cafébezoekers onder de te talrijke clerici duchtig de les leest en hun er op wijst hun altaardiensten plichtsgetrouw, waardig en met eerbied waar te nemen (p.94).

Maar de tijdgeest gaat veranderen. Het volgende voorval is daarvoor indicatief. Boeren-kolonisten hadden in het gewest Oost-Friesland moeizaam, zwoegend en ploeterend uitgestrekte moeraslanden in cultuurarealen herschapen. Zoals gebruikelijk eist de bisschop de verschuldigde tienden (een grondbelasting). Deze eis is nu de druppel die de emmer doet overlopen. Zij komen in opstand tegen hun bisschop. *De kerkprelaat predikt de kruistocht tegen de revolterende boeren*. Zij gelden als heidenen, die boeren, omdat zij de Kerk haar rechten onthouden (p.55).

Geen wonder dat deze misstanden een belangrijke oorzaak zijn voor het ontstaan van de Reformatie. Toch is de protestantisering van het Gendringse maar matig geslaagd te noemen. Daarvoor zijn een drietal omstandigheden verantwoordelijk te stellen. Eerstens is er de nabijheid van het Duitse gebied waar aanhangers van het oude geloof voor hun zielzorg terecht kunnen en van waaruit ook verboden activiteiten op Staats grondgebied worden ontplooid.

Ten tweede, Gendringen ligt in het graafschap Bergh, een gebied dat vóór de vestiging van de Republiek een soevereine status had en ook nog lang daarna een uitzonderingspositie bleef innemen. De Berghse machthebbers verdedigen hun rechten hardnekkig en weten al vóór 1600 voor hun gebieden neutraliteit te verwerven, d.w.z. dat aan de Spaanse en de Staatse partij een forse recognitie werd betaald tegen de garantie dat deze het grafelijk territorium niet zouden behandelen als vijandelijk (p.103-104). Zij waren dus in feite vrij een eigen politiek te voeren. Dat gevoegd bij hun soms openlijke affiniteit voor het Rooms-katholicisme, leidt ertoe dat de situatie niet gunstig was voor het protestantisme (p.104). Integendeel, de kastelen Bergh en Ulft zijn van grote betekenis voor het katholicisme in het graafschap Bergh. 'Vooral als de grafelijke familie op het huis Ulft verbleef, gingen priesters en kerkgangers druk in en uit' (p.213).

Ten derde, de Jezuïeten, die met vooruitziende blik al in 1592 een klooster met opleidingsschool in Emmerik hadden gesticht, zijn steeds als missionarissen en pastors in het Gendringse werkzaam

geweest met grote bekwaamheid en inzet. Zij vermijden de steilheid van de gereformeerde kerk, die hier niet van Lutheraanse oorsprong was, maar de strenge trekken van Calvijn droeg en daardoor weinig aansluiting vindt bij de tradities van de bevolking. Niettegenstaande het feit, dat op de faits en gestes van de clerus vaak heel wat valt aan te merken, blijven de mensen de oude kerk trouw. Die kerk heeft haar heiligen en feestdagen, haar luisterrijk gevierde liturgie en dat alles is nauw verweven met hun folklore. In de nieuwe kerk is dat allemaal taboe: het is afgoderij en werk van de duivel (p.210).

Dit alles heeft tot gevolg dat in de territoria waarover de graaf van Bergh de scepter zwaait, de Reformatie betrekkelijk weinig voet aan de grond krijgt. Dat geldt duidelijk voor het nabije Ulft. Ondanks het feit dat in 1681 pastoor Kleining met zijn confrater, de pastoor van Etten, gevankelijk naar Arnhem wordt overgebracht en later uit de provincie verbannen, kan men het geloof in Ulft niet 'er onder' krijgen. (Verholt, 1946,p.11). De Ulftenaren zijn nu wel wat voorzichtiger geworden, maar niettemin beleeft pastoor Rosmeulen Kerstmis 1683 met zijn kudde, de "schriknacht" van Ulft: 'Op dien Eersten Kerstdag waren een 400-tal geloovigen bijeen gekomen om Christus' geboortefeest te vieren Hun "vrede op aarde" werd wel heel wreed verstoord, toen plotseling de drost in hun midden stond. De geloovigen trachtten zich zo snel mogelijk uit de voeten te maken om de zware boete te ontgaan, waarmee ieder bedreigd werd die het durfde een H. Mis bij te wonen. Volgens een beschrijving van een beambte van het huis Ulft in die dagen, zouden in het gedrang eenige vrouwen en kinderen het leven hebben verloren. ... De finantieele gevolgen voor de geloovigen waren wel erg zwaar. De eigenaar van het huis werd beboet met fl. 200.- en alle aanwezigen met fl 25.-. Bovendien werden nog verschillende andere boeten opgelegd, in totaal schijnt een som van fl. 20.000.- genoemd te zijn' (Verholt, 1946,p.10-11). Veelbetekenend schrijft deze auteur: 'Ondanks alles bleef men het katholieke geloof trouw onder de bescherming van den Graaf' (p.12).

Desalniettemin heeft in de Achterhoek de gereformeerde Kerk op den duur toch veel terrein gewonnen. Een jonge generatie groeit op, die weinig of niets meer kent van de oude eredienst. Bij doop en zeker bij trouwen komen de jongelui vanzelf terecht bij de pastor van de nieuwe Kerk, omdat dit wettelijk is voorgeschreven. De mensen raken gewend aan de bestaande toestand. Hun volgzaamheid aan een wettig aanvaarde overheid en het opportunisme van velen spreekt een woordje mee. Goede predikanten, die de mensen weten te boeien door woord, optreden en omgang, dragen bij aan de opmars van de nieuwe kerkorde (p.209).

Tot zover de maatschappelijke, d.w.z. de politieke, sociaal-economische en kerkelijke situatie tot ongeveer 1750. 'Er schuilt symboliek in de feiten rond het midden van de 18de eeuw: het oude Ulft, d.w.z. het kasteel, was zo goed als geheel verdwenen en het nieuwe Ulft in de gedaante van "de Olde Hut" (de Olde Hut is de voorloper van de DRU) begon de eerste wankele en onzekere stapjes te zetten. Het kasteel is het symbool van het verleden; de Olde Hut van de toekomst, die voorlopig nog in het verschiep lag, maar uiteindelijk een nieuwe tijd zou brengen' (p.243). Wat biedt de nieuwe tijd? Van welke aard zijn de veranderingen die 1750 opgetreden in de politieke, kerkelijke en sociaal-economische situatie?

De maatschappelijke situatie na 1750

De periode na 1750 kan in politiek opzicht in twee perioden worden onderverdeeld. De periode tussen 1750 en 1795, die als 'Ancien Regime' bekend staat – waarin het feodale stelsel scheuren begint scheuren te vertonen en de nieuwe tijd zich aandient; en de tijd na de Franse Revolutie, die hier te lande uitmondt in de grondwet van 1848 en als uitvloeisel daarvan de invoering van de gemeentewet van Thorbecke in 1851, met ingrijpende consequenties tot in onze tijd.

De politieke en sociaal-economische situatie tijdens het 'Ancien Regime'

In de tijd van het 'Ancien Regime', de 40 á 50 jaar voorafgaande aan de grote Franse Revolutie (1790), kondigt de nieuwe tijd zich reeds aan: 'De vrijheids- en gelijkheidsidealën die in het milieu van de Patriotten verkondigd worden, zijn erg aantrekkelijk. Zij sluiten de algehele vrijheid van godsdienst in. Daarom zijn veel intellectuele roomse burgers ondubbelzinnig patriottisch gezind' (p.257). Maar toch draait de wereld van uitgeleefde structuren gezapig verder: '... het beginsel van de

volkssoevereiniteit, dat met veel lawaai werd verkondigd, wekte hun weerzin. Zij waren opgevoed in een pyramidaal-monarchale kerkelijke traditie; zij hadden ontzag voor gezag en zagen in die beweging een afschrikwekkend gevaar. Het principe dat alle gezag van goddelijke oorsprong is, werd aangetast. Vandaar hun voorzichtigheid' (p.262). De weerzin tegen meer inspraak van de burgers, blijkt wel uit de samenstelling van het bestuur van de toenmalige gemeente Gendringen. Die bestaat namelijk uit een Geërfdenvergadering van 6 leden. 'Die zes waren: een gecommiteerde van het Huis Bergh; een van de Rekenkamer vanwege het landsdomein de Schuylenburg; de rentmeester van de Geestelijke goederen in het rentambt Doetinchem; en verder de eigenaars van de havezathen Swanenburg, de Wilt en Lantfort' (p.190). Het bestuur is in feite geheel een onder-onsje van 'Heeren Geërfdens' geworden (p.191).

Deze gezagsgetrouwheid betekent dat er in feite weinig verandert in het alledaagse leven van de gewone mensen. Prijsstijgingen van produkten zetten zich door in de 18de eeuw. Voorlopig behoeft dus niet gedacht te worden aan een boerenstand die zich in welvaart kan koesteren! (p.236). De armoe groeit doordat de bevolking toeneemt en de bestaansmogelijkheden daarmee geen gelijke tred houden. Deze groei wordt nog versterkt door de immigratie uit Westfalen. In de Gendringse regio zijn de gevolgen van die immigratiegolf merkbaar aan de vele duitse namen (p.240).

Een belangrijke aanwijzing voor de bittere armoede van de gewone mensen vormt de eenzijdige consumptie van aardappelen, omdat aardappelen veel goedkoper zijn, dan het meel voor het bakken van brood; en dat gaat ten koste van de 'brood'nodige variatie in het menu (p.258). Iedereen had wel een uiterst klein lapje grond om voor eigen consumptie te bebouwen, maar in gezinnen met 3, 4, 5 of meer kinderen is armoe troef (p.260).

Buiten de overheersende agrarische sector, werken in het Gendringse hoogstens enkele tientallen een- of tweemansbedrijven van timmerbazen, metselaars, molenaars e.d.. Zij verschaffen een klein aantal mensen geregeld werk. Misschien dat sommige schoenmakers-, klompenmakers-, wevers- en kleermakerspatroons enkele mensen in dienst hebben gehad; maar werkgevers van formaat zijn zij geen van allen geweest (*Derk Wolters en Michaël Wolters waren beide schoenmaker* – zie hierna: Genealogie Bernardus Gerardus Wolters). Al deze kleine bedrijfjes hebben maar een klein deel van de bevolking aan geregeld werk kunnen helpen. Ulft heeft weliswaar zijn IJzerhut, maar ook daar werken maar weinig mensen; in de 18de eeuw niet meer dan ongeveer 20 man. Maar zelfs de vaste arbeiders op de Hut maken het jaar vaak niet helemaal vol, vooral ook omdat soms nog geschoolde werkkrachten gehaald zijn van over de grens. De lonen zijn laag, niet alleen op de Hut, maar ook in andere secoren. En bovendien vertonen de lonen in de loop van de 18de eeuw een dalende tendens (p.257).

Die bittere armoede is niet het enige probleem van die tijd. Er is altijd wel iets aan de hand. Als er geen watervloed is, woedt de pest onder het rundvee of is het aantal doden door een dysenterie-epidemie hoog. Soms valt de oogst slecht uit of gaan in een harde winter de voorraden naar de knoppen (p.258).

Kortom, het is armoede en ellende troef. Voor de gewone mensen maakt het weinig verschil of het nu 1650 of 1750 is. Niettemin is er ten opzichte van de periode vóór 1750 wel iets veranderd in de aard van het werk. De nadruk ligt weliswaar op de agrarische sector, hetgeen blijkt uit de gedetailleerde indeling van de beroepsbevolking in hele boeren, halve boeren, keuters en daghuurders (door het ambt Bergh in 1753). Maar nu worden ook uitdrukkelijk ambachtslieden genoemd, en is er een begin van industrie-arbeid in 'de Olde Hut'.

Het begin van die industrie-arbeid valt samen met de geleidelijke afbraak van 'het huys Ulft'. Aan beide voor Ulft zo belangrijke ontwikkelingen - de afbraak van het huys Ulft, en de oprichting van de Olde Hut - zal nu enige aandacht worden besteed.

'het huys Ulft'

In 1761 wordt een begin gemaakt met de *afbraak* van het kasteel, omdat de kosten van onderhoud en herstel te hoog zijn als gevolg van de precare financiële positie waarin het Huis Bergh terecht was gekomen. Op afbeeldingen uit de jaren dertig en veertig van de 18de eeuw ziet het kasteel er nog geenszins uit als een bouwval. Toch was de afbraak toen al gaande. In 1734 waren er nog plannen het (vermoedelijk) oudste deel van het kasteel, 'Den Dicken Toern', af te breken en de stenen die daarbij

vrijkwamen, in aantal 65000, te gebruiken voor reparatie en renovatie van de poort van de burcht, van de woningen der 'bouwluyden' - dat zijn de mensen die de landerijen bij het kasteel bewerken - en voor de bouw van nieuwe stallingen. Die plannen zijn echter niet doorgegaan. De timmer- en metselaarsbazen Willem Jansen, Steven Knaven en B. Knippenborch verklaren dat de lange stal ongeschikt is om gerenoveerd te worden. Er is geen redding meer aan. (p.243-244) (In 1741 is een dochter van Berend, Aleijda, geboren. *Deze dochter is getrouwd met Derk Wolters* – zie hierna: 'Genealogie Bernardus Gerardus Wolters').

In 1761 wordt de publieke *veiling* aangekondigd van de materialen van het oude slot Ulft, zoals leien, stenen, glasramen, deuren, enz.. Er wordt terstond begonnen met de afbraak, met uitzondering van het oude grote gebouw. Er wordt namelijk niet besloten tot algehele afbraak, omdat een deel van het kasteel zou kunnen worden omgebouwd tot een statig landhuis (van Toor,2001,p.40) om te dienen als lustverblijf voor de grafelijke familie (van Dalen, 1974,p.98).

Na 1784 wordt het aldus ontstane landhuis verschillende malen verpacht en verhuurd en uiteindelijk, in 1875, verkocht. In 1896 is het afgebroken en door een eenvoudige boerenwoning vervangen. Slechts een steen boven de ingang met het dubbele wapen van graaf Willem IV en Maria van Nassau, bewaart de herinnering aan een eeuwenoude historie' (van Dalen, 1974,p.103).

Vóór de verkoop, in 1875 dus, zijn op de grond bij het huis, huisplaatsjes met hofjes *verpacht*. Daarop staan de woningen van arbeiders, werkzaam op de ijzerhut; en verder van de timmerlieden Johannes Ditters en Garret Garretsen. Deze bewoners spreken in 1866 de wens uit dat hun het recht wordt toegekend hun vee op de IJsselweiden te mogen drijven' (p.326) (*Gerrardus Gerretzen is echtgenoot van Bernardina Wolters*, dochter van Derk, en zus van Michiel Wolters. Gerrardus is echter geboren in 1793. In 1866 zou hij dus 73 jaaren oud zijn. Het is mogelijk dat hij zo kras was dat hij nog volop in functie was; maar mogelijk betreft het hier zijn zoon).

'de Olde Hut'

De vestiging van 'de Olde Hut' dateert van 1754. Het is dan de tweede ijzergieterij in Nederland (de eerste werd in 1689 gevestigd aan de Bielheimerbeek op het landgoed Rekhem bij Doetinchem). De grondstof voor de ijzerindustrie is het ijzerhoudende oer dat in grote hoeveelheden wordt aangetroffen in het Achterhoekse land en vooral in het stroomgebied van de Oude IJssel (p.247). Naast de grondstof is ook goedkope energie aanwezig, omdat bij de ijzerhut, in de nabijheid van het oude huis Ulft, de Meulenbeek loopt (een aftakking van de Oude IJssel, die wat verder stroomafwaarts weer in de Oude IJssel uitkomt), waardoor een watermolen kan worden aangedreven. Er is arbeidskracht genoeg: heel de bevolking van keuters en dagloners zit immers om werk verlegen. Dat werk houdt onder meer in om het grote wiel van de tredmolen in beweging te houden. (Deze tredmolen is nodig omdat de stroming van de Meulenbeek niet altijd voldoende kracht heeft om de molen op volle toeren te laten draaien.) Vooral dit werk is afschuwelijk geestdodend, monotoon, en dom. Lang niet iedereen was hiervoor te vinden, ook al zat men nog zo om werk verlegen (p.247,249). Buiten het vaste personeel werken op de ijzerfabriek timmer- smids- en metselbazen, die worden opgeroepen als er werk aan de winkel is. Dan zijn er nog de losse arbeiders, kleine boeren en anderen zonder vast dienstverband, die behulpzaam zijn bij het delven van oer, en bij het aanvoeren van oer, zand, kalk. Zij kunnen bij elke campagne wat bijverdienen (p.253,255).

Niettemin draait de ijzerhut met verlies. Er wordt een soort stuw bedacht om het verval van het water te vergroten waardoor op de molen meer kracht kan worden gezet. Dat stuit op verzet bij de kleine boeren vanwege het overstromingsgevaar waardoor zij zich in hun belang geschaad voelen. Toen het bedrijf om die reden werd stilgelegd, veroorzaakte dit op haar beurt ook weer beroering onder degenen die de ijzerhut draaiende willen houden. Er is een rekest bewaard gebleven, ondertekend door een actiegroep van 14 man: Adolf Scholten, Johannes Hafkenscheid, Jan Overgoer, Thomas Schenk, Arnd Ebbink, Willem Aalders, Hendrik van Aaken, Herman Beyer, Jan Ernsten, Hendrik van Hoevel, Derck Hendrik Wiltink, Marten Kok, Bartel te Have, en Willem Sluyter. (de namen *Hafkenscheid, Overgoer, Aalders en Beyer* komen ook voor in 'Genealogie Bernardus Gerardus Wolters'). Acht van hen konden niet schrijven en moeten zich behelpen met een merkteken; sommigen van hen weten in elk geval nog hun voorletters te tekenen (p.253). Het rekest is weliswaar in de onderdanige toon van die tijd gesteld, maar er wordt glashard in gezegd, dat het verzet tegen die

stuw onzin is. Er is goed gecontroleerd, en vastgesteld dat de laagst gelegen weilanden niet zijn ondergelopen, toen de stuw in bedrijf werd gezet.

Uiteindelijk komt, na veel en moeizaam onderhandelen tussen voor- en tegenstanders van de stuw, loven en bieden, half toehappen en weer aarzelen, toch een contract uit de bus waarmee allen zich kunnen verenigen. De 'Olde Hut' kon dat jaar - het was inmiddels september 1761 - weer gaan draaien. ... Toen in 1761 ook met de sloop van het huys Ulft werd begonnen, was het voortbestaan van de fabriek verzekerd (p.255)! De ommekeer van een agrarische samenleving naar een indusatriële samenleving, vindt in het Gendringse plaats in het jaar 1761.

De Olde Hut fabriceert huishoudelijke artikelen, haardplaten en dergelijke. In 1755 wordt als eerste geslaagde werkstuk een bijzonder fraaie haardplaat opgeleverd, een stuk vakmanschap waarmee het grafelijk huis Bergh werd vereerd. Die plaat kan op het huis Bergh tot op de dag van vandaag bewonderd worden in de open haard van de grote zaal (p.250).

In 1820 zijn Aloys Reigers met zijn vrouw Ludgard Reigers-Diepenbrock en hun drie kinderen op het hutteterrein komen wonen. De families Diepenbrock en Reigers waren al vanaf 1770 pachters van de ijzerhut; rond 1810 blijken ze ook de eigenaren te zijn. De fabriek bestaat in die tijd uit een viertal op schuren lijkende gebouwen. In het hoofdgebouw staat een zes meter hoge, bijna massief stenen hoogoven met een even hoog waterrad in de Meulenbeek. Met de komst van de Reigersen in Ulft wordt de fabriek, die tot dan toe een moeizaam bestaan leidde, steviger gevestigd, en met de fabriek zal zich later ook het dorp ontwikkelen (van Toor, 2001,p.42-43).

De politieke en de sociaal-economische situatie na de Franse Revolutie

Eerder werd gesteld dat het 'Ancien Regime' met haar vrijheids- en gelijkheidsidealen, is omarmd waar het de vrijheid van godsdienst betreft, maar dat het ideaal van volkssouvereiniteit weerzin opwekt. De mensen hebben dus een tweeslachtige houding tegenover deze nieuwe ideeën. Keizer Napoleon weet echter na 1800 de rechtse krachten de wind in de zeilen te geven. Dat leidt wel tot een matiging van en een vertraging in de democratisering van het staatsbestel, maar uiteindelijk niet tot een restauratie van de oude orde.

Onder de leuze 'vrijheid, gelijkheid, broederschap' is de oude Republiek der Zeven Provinciën veranderd in de Bataafse Republiek. De luid verkondigde rechten van de mens zouden daarin richtsnoer zijn van het staatkundige en politieke leven (p.266). In 1801 echter wordt door Napoleon de Franse Revolutie, die aan deze leuze inhoud probeert te geven, door middel van een staatsgreep omvergeworpen. In onze contreien heeft dit tot consequentie dat meer conservatieve elementen uit de voormalige Patriotten en mensen uit de oude regentenkringen elkaar vinden in hun streven naar matiging van de revolutionaire ideeën van de Franse Revolutie. Zij worden daartoe aangemoedigd door Parijs met haar invloed in de satellietstaat - die de Bataafse Republiek toen was (p.269). Toch is niemand bereid alle verworvenheden prijs te geven (p.271). De rechtse richting die Napoleon inslaat, loopt niet uit op een weg-terug. Dat blijkt uit de volgende maatregelen.

Tienden (een grondbelasting) worden wel weer geheven, maar nu niet als 'heerlijke' rechten maar als privaatrechtelijk bezit (p.270). Vervolgens, adellijke personen worden niet in hun oude heerlijke rechten hersteld; zij krijgen wel hun huizen en landerijen terug, maar slechts als particulier grootgrondbezitter. Ten derde, gemeentebesturen nemen de taak over van de oude Geërfdenorganisaties. Dat houdt in dat alle ingezetenen, of zij nu geërfde waren of niet, of zij pachter of eigenaar waren, het recht krijgen een bepaalde hoeveelheid vee op de gemene gronden te drijven. De privileges van de hogere standen worden hierdoor teruggedrongen. Ten vierde, het burgerlijk gemeentebestuur draagt zorg voor buurtwegen en waterleien; beheert de gemene gronden: bijvoorbeeld de Ijsselweiden, en ook de zogenaamde "groene straten", dat zijn de groengronden langs de buurtwegen; en, tenslotte, het gemeentebestuur bepaalt hoe de veedriften geregeld moeten worden (p.270). De 'garde-champetre', d.i. de gemeenteveldwachter, wordt met het toezicht belast.

Napoleon wordt verslagen en moet het veld ruimen. De Bataafse Republiek houdt op te bestaan en Nederland wordt een Koninkrijk, onder Koning Willem I. Hij kan beginnen het nieuw geschapen koninkrijk volgens de in 1815 gereedgemaakte grondwet in te richten. Maar hij doet dat op de manier

van Napoleon. Hij zorgt ervoor dat hij de touwtjes stevig in handen houdt, onder meer door benoemingen aan zich te houden.

In 1817 komt het reglement op de inrichting van het bestuur ten plattelande af. Plattelandsgemeenten worden nu schoutambten genoemd en het hoofd van de gemeente heet niet burgemeester maar schout. Hij wordt door de koning benoemd en wordt bijgestaan door een gemeenteraad. De leden van de gemeenteraad worden voor het leven benoemd, ook door de koning; vacatures zullen worden opgevuld door gedeputeerde staten op voordracht van de gemeenteraad. Er zijn dus nieuwe vormen van bestuur gekomen, die voortborduren op de Franse Tijd, en dus ook de reactionaire kenmerken van die tijd dragen. Van democratie is geen sprake, omdat de koning de hoofdrol speelt in benoemingen. Daar komt nog bij dat degenen die vroeger in het bezit waren van heerlijke rechten, mensen mogen voordragen voor benoemingen! (p.276). Dat houdt voor Gendringen in dat de graaf van Bergh zijn goedkeuring moet geven aan de voordracht van de raadslieden, assessoren (wethouders), burgemeester en secretaris. Deze grafelijke invloed zal tot het van kracht worden van de gemeentewet in 1851, blijven bestaan (Bresser, 2005, p.33).

Zes jaar later, in 1823 wordt het reglement voor het platteland zogenaamd veranderd. De namen schout en schoutambt verdwijnen en worden vervangen door burgemeester en gemeente. Verder verandert er niets (p.276). In overeenstemming met de grondwet is ervoor gezorgd dat alleen de aanzienlijken in het gemeentebestuur komen. Dat blijkt ook uit de samenstelling van het Gendringse gemeentebestuur in 1837. De raadsleden behoren tot de groten der bevolking. Deze staatsrechtelijke positie van de gemeente zal voortbestaan tot 1851. Op die datum wordt, als uitvloeisel van de liberale grondwet van 1848, de democratische gemeentewet van Thorbecke ingevoerd (p.276). Van algemeen kiesrecht is ook dan evenwel nog geen sprake. Het kiesrecht is namelijk nog aan een bepaalde census verbonden, d.w.z. aan een bepaalde bedrag aan directe belasting, die iemand moet betalen. Dat komt er in feite toch op neer dat alleen de gegoeden stemrecht krijgen (p.323-324). Het algemeen kiesrecht wordt pas ingevoerd bij de grondwetsherziening van 1917, althans voor mannen. Voor vrouwen komt die nog later (p.323).

Nog in 1855 wordt uitdrukkelijk via gemeentewege vastgesteld wie van de bewoners van de gemeente Gendringen gerechtigd zijn tot veedrift op de IJsselweide. Er worden commissies in het leven geroepen die reglementen voor het gebruik van IJsselweiden en andere gemene gronden vaststellen, en deze reglementen ter goedkeuring aan de gemeenteraad voorleggen. In een vergadering door B en W bijeengeroepen wordt dan precies nagegaan wie tot de gerechtigden behoren (van Dalen, 1974, pp.105-106)..

Het gevolg van de 'macht der aanzienlijken' betekent voor de gewone man dat er niet zoveel verandert. Het verhaal van armoede en ellende is nog niet ten einde. Ook de nieuwe grondwet van 1848 brengt beslist geen sociale verbeteringen in het lot van dagloners en arbeiders. Deze grondwet is gebaseerd op het liberale beginsel van de grootst mogelijke individuele vrijheid met zo min mogelijke bemoeienis van de Overheid. De vrijheid dus die de sterken in staat stelde de zwakken te verdrukken (p.324). In 1824 schrijven de heren van de Gelderse Commissie van Landbouw: 'Driekwart van de bevolking in deze provincie, de steden inbegrepen, leeft geheel of gedeeltelijk van de landbouw'. Dat is inderdaad waar, aldus de auteurs van '1000 jaar Gendringen', maar het is niet tot de studeerkamer van deze heren van de Gelderse Commissie doorgedrongen, dat hierin nu juist het grote probleem van hun eeuw ligt. Buiten de agrarische bedrijvigheid bestaan slechts geringe arbeids- en bestaansmogelijkheden, reden waarom zo'n groot deel van de bevolking het moet zoeken in de landbouw. Of daar voor zovelen wel een redelijk bestaan te vinden is, hebben de heren zich, in de gekoesterde veiligheid en bedaarde rust van hun bestaan, niet afgevraagd (p.282). De behoeftige klasse eet vooral aardappelen, afgewisseld met pap. Vaak hebben deze mensen een varkentje in het hok en een of twee koetjes op stal, maar zij eten weinig vlees, omdat alles te gelde moet worden gemaakt om in de eigen levensbehoeften te kunnen voorzien (p.283). En dan de aardappelziekte van 1845, die veroorzaakt ook in het Gendringse een enorme crisis (p.285).

In de tijd vóór de eeuwwisseling 1800/1900 gebruiken dagloners en zogenaamde 'eigenwerkdoenden' alleen het spek, de kop en wat andere spullen van het gemeste varken voor eigen consumptie. Het beste, de 'schellas', d.i. de ribbekast, de met en de hammen brengen zij per kruiwagen naar Emmerik, Anholt of Doetinchem om het daar op de markt bij gegoede burgers te slijten. En daar wordt vaak nog afgepingeld tot de uiterste prijs is bereikt. Ook gaan ze met

aardappelen, eieren en boter naar de dorpswinkelier, die er voordeel in ziet op deze wijze in te kopen. Hij betaalt wel, maar toch liefst met veevoer, huishoudelijke waren enzovoort, en als er geld aan te pas moet komen: inkoop tegen lage prijzen, verkoop tegen hoge (p.283).

Het ontbreken van andere inkomensbronnen dan landbouw en veeteelt komt ook naar voren in het gemeenteverslag uit 1831: 'er bestaan behalve de ijzergieterij te Ulft geen fabrieken van enig belang'. In 1835 zijn drie steenfabrieken en een pannenfabriek de moeite van het vermelden waard. Daar is werk voor weinigen (p.372). Zwaar werk, dat bitter slecht wordt betaald. De arbeiders maken lange dagen: jongens werken 12 uur per dag en volwassen mannen vaak nog langer. 's-Morgens om 6 uur of nog eerder wordt begonnen. De arbeiders hebben het tot het einde van de 19de eeuw slecht, met weklonen 6 a 7 gulden. Zij leven op het uiterste minimum. Jongens worden direct na hun eerste H. Communie - op 11 a 12 jarige leeftijd - met vader meegenomen naar de Hut om als hulpje te werken en zo het karige loon van vader aan te vullen. Zij krijgen een loontje dat in dubbeltjes werd uitgeteld. De gang naar de Hut wordt pas ondernomen als andere mogelijkheden om aan de kost te komen, zijn uitgeput, aangezien de landelijke bevolking het in die tijd als iets minderwaardigs beschouwt om naar de fabriek te gaan.

De gemeentelijke autoriteiten van destijds hadden helemaal geen benul van de sociale aspecten van de industriële arbeid. Pas in de tweede helft van de 19de eeuw rijst protest en verzet tegen de onmenselijke arbeidsomstandigheden, in de eerste plaats tegen vrouwen- en kinderarbeid (p.284-285). Toch komen er ook van de zijde van de hoge heren wel kritische geluiden. Willem van Hoogendorp, zoon van de bekende Gijsbert Karel, schreef over 'de staat van ongelijkheid van bezitting, die een gruwel moet zijn in Gods ogen'. Hij is een man van het Reveil en pleit op ethische gronden al in 1821 voor een achturige arbeidsdag voor de werklieden (p.283). Ook bestond toentertijd de Maatschappij van Weldadigheid die in tal van gemeenten haar afdelingen heeft. Deze maatschappij zoekt naar middelen om de talrijke paupers aan werk te helpen (p.283). Desondanks kiest de gemeente lang niet altijd de zijde van haar burgers die in kommervolle omstandigheden leven. In 1829 namelijk krijgt het gemeentebestuur van Gendringen een aanmerking van de gouverneur van de provincie, dat zo weinig gebruik wordt gemaakt van de mogelijkheid om mensen naar de kolonies van de Maatschappij van Weldadigheid te sturen. Het antwoord luidt: 'dat is ons te duur' (p.283). En: 'er is hier industrie genoeg' (p.284).

Kerk en kerkpolitiek na de Franse Revolutie

Hiervoor is gebleken dat de politieke ideeën betreffende vrijheid, gelijkheid en broederschap van de Franse Revolutie, niet enthousiast worden ontvangen waar het de volkssouvereiniteit (zeg maar, democratisering) betreft, maar positief worden gewaardeerd ten opzichte van de godsdienstvrijheid. Er zijn echter nog wel toestanden uit de feodale tijd, zoals blijkt uit de werkwijze van het zogenaamde kerkefonds, dat in feite een soort bankfunctie uitoefent. Die bankfunctie houdt in dat beter gesitueerde lieden bij het kerkefonds geld kunnen lenen tegen een aantekkelijke rente. De kleine man komt daar praktisch niet voor in aanmerking; voor hem fungeert het kerkefonds voornamelijk als redder-in-de-nood. Als het lot klappen uitdeelt, dan kan daar enig soelaas geboden worden' (p.307).

De plaats van de godsdienst in het tijdperk van koning Willem I kan aldus worden getypeerd: Godsdienst moet rust garanderen op *maatschappelijk* terrein. Dat wil zeggen, godsdienst moet leiden tot burgerlijke deugzaamheid en braafheid. De kerk moet in leer en leven redelijk en gematigd liberaal zijn (p.278). Daarin past niet een ongelijkheid of zelfs strijd tussen kerkgenootschappen. De Gendingense kerkeraad is wat de evenwaardigheid van godsdienstige richtingen betreft, zijn tijd vooruit door reeds in 1767 te bepalen dat voortaan de helft van de inkomsten van de diaconie (de enige erkende armenzorg voor iedereen) bestemd zou zijn voor de gereformeerde armen, en de andere helft voor de roomsgezinden. Het is wellicht niet de bedoeling geweest de gereformeerden te bevoordelen, maar feitelijk gebeurde dat wel. Door de immigratie uit de katholieke grensstreken en door het vertrek van veel gereformeerden naar Holland, neemt het aantal armen onder de roomsgezinden sterk toe en wordt de spoeling dus dun: de ene helft van de pot wordt verdeeld over relatief weinig gereformeerden; en de andere helft onder relatief veel roomsen. (p.216,232,257).

De rooms-katholieken worden weliswaar niet beknot in de vrije uitoefening van hun godsdienst. Toch zij zijn van generatie op generatie verdrukt en achteruitgezet en hebben nu tijd nodig om uit de

toestand van geestelijke verdoving op te staan. Koning Willem I heeft de vaste wil zijn roomse onderdanen in Noordnederland volkomen gelijke rechten te geven als de leden van de Nederlands Hervormde Kerk - zoals de gereformeerde kerk sinds de Franse tijd wordt genoemd (p.278) – want naar zijn mening zijn zij gelijkberechtigde erfgenamen van de voorvaderlijke vóór-reformatorische kerk. Dat houdt in dat het kerkelijk bezit aan allen toebehoort en naar recht en billikheid onder de erfgenamen dient te worden verdeeld (p.266). Eigenlijk geeft de koning door deze opvatting ondersteuning aan de eerste aarzelende stappen op de lange weg naar emancipatie van de rooms-katholieken (p.279).

De politiek van gelijkberechtiging van de verschillende godsdienstige gezindten, onder Willem I, en onder Willem II – hij staat bekend als welwillend ten opzichte van de rooms-katholieken, schept een goede voedingsbodem voor de ontwikkeling van het tot dan toe achtergestelde rooms-katholieke volksdeel.

Maar die emancipatie van de rooms-katholieken is een moeizame weg. De mentale kloof tussen rooms en gereformeerd is nog te breed en te diep. Het gereformeerde superioriteitsgevoel tegenover de achterlijke roomsen is nog te sterk. Na twee eeuwen onverdraagzaamheid kan een opkomend vredig zonlicht het weer niet ineens doen omslaan (p.267). Zo constateert burgemeester F.W.J. de Haes nog in 1831, dat predikanten en heren pastoors weinig contact met elkaar hebben. Daarin klinkt niet alleen zijn teleurstelling door, maar ook iets van de mentaliteit die in beide kampen heerst. Hervormd en rooms leven in het Gendringse letterlijk langs elkaar heen. De openheid en de irenische stemming die in de beginjaren van de Franse Revolutie een frisse wind heeft doen waaien, zijn volledig verneveld. De roomsen, die generaties lang in hun schuurkerken verdoken hebben gezeten, isoleren zich uit een gevoel van minderwaardigheid. De hervormden daarentegen zien hun Kerk als als de nationale Kerk van Nederland. Zij voelen zich superieur en worden in dat gevoel versterkt door de teruggetrokken houding van de roomsen. Ook zij moeten wennen aan de vrijheid, maar dan aan de vrijheid van de roomsen (p.280).

Niettemin worden onder invloed van het veranderende klimaat onder de koningen Willem I en II, de roomsen langzaam wakker. Zij ontwaken uit de dommelende doofheid van duldzame berusting en gelatenheid, die het RK volksdeel in de 18de eeuw kenmerkte. Zij zijn eeuwenlang achteruitgezet, en proclameren nu dat de uitoefening van de godsdienst volkomen vrij moet zijn.

Van de tolerante houding van koning Willem I en burgemeester De Haes, hebben Gendringen en Ulft, in weerwil van het onderlinge wantrouwen, al vroeg geprofiteerd. Reeds in 1818 krijgen de gouverneurs van de provincies een koninklijk bevel om te onderzoeken, of roomsen en hervormden behoefte hebben aan kerkgebouwen. Natuurlijk hebben de roomsen daaraan het meest behoefte omdat zij nog altijd in hun 18de-eeuwse kerkhuizen zitten, die bekrompen, armoedig en veelal vervallen zijn. De strijdlustige pastoor Wilhelmus Ignatius Hendriksen is wel de man geweest, onder wiens pastoraat kon worden begonnen met de bouw van een nieuwe kerk. Dank zij de inspanningen van Aloys Reijgers, directeur van de IJzerhut, en Michael Hafkenscheidt (zie 'Genealogie Wolters uit Ulft'), beiden notabele burgers met invloed bij regeringsinstanties, slagen pogingen om rijksgoedkeuring en rijkssteun te krijgen voor die bouw. Het resultaat is de bouw van een nieuwe kerk in Ulft, die in 1824 wordt ingeijld (geconsacreerd).

Die kerk heeft overigens slechts de status van kapel of bijkerk. Dat betekent dat geen pastoor kan worden benoemd, maar dat deze bijkerk wordt bediend door een kapelaan van Gendringen. Hij krijgt echter wel officieel verlof om zich in Ulft te vestigen. Dat betekent dat hij net als pastoors en predikanten, een rijkstoelage krijgt om in zijn levensonderhoud te voorzien. Pas in 1845 krijgen de Ulfse roomsen van de geestelijke en wereldlijke overheid vergunning om hun bijkerk om te zetten in een parochiekerk. Pastoor J.H. Nijkamp van Gendringen wordt naar Ulft overgeplaatst en wordt daar bijzonder feestelijk ingehaald' (p.279-280), zoals blijkt uit het volgende citaat : 'Ofschoon het onophoudelijk geregend had, was het dien dag stralend weer. Alles was op de been. Het zou een triomphale intocht worden. Met aan het hoofd een erewacht te paard wachtte een geweldige stoet de komst van den herder af. Vijf schutterijen uit de tot de gemeente behorende gehuchten voorzien van haar vanen; de sachooljeugd met den oudsten grijsaard van het dorp aan het hoofd; een goed georganiseerd muziekcorps en een menigte toeschouwers uit de nabij gelegen dorpen toegevloeid, hadden zich op den weg verzameld, toen om 9 uur pastoor Nijkamp aankwam. Zoo trok men onder gezang en jubelende tonen het rijkelijk met eerebogen en vlaggen versierde dorp binnen en begaf men zich naar de fraai getooide kerk' (Verholt,1946,p.14 ontleend aan "De Godsdienstvriend" uit 1846)

Naar een ontwerp van architect P. Cuypers werd in de jaren 1862-1865 in Ulft ... een neo-gothieke kerk gebouwd. De, inmiddels tot deken van Groenlo verheven, pastoor Nijkamp was hiervan de bouwheer (Verholt, 1946, p.14). Verholt (1946, p.15 ev.v) citeert een lofzang op deze kerk uit het boekje "Onze voorouders", waarvan de laatste alinea luidt: 'Ziedaar in vlugtige schets de kerk van Ulft, het troetelkind van het kerspel, de trots van het dorp, het sieraad van den omtrek. Wel mag gezegd worden, dat de zeereerwaarde heer Deken J.H. Nijkamp, die - Pastoor der Kerk - ook de ziel van heel dien bouw was en er als zijne levenstaak van gemaakt had, onder leiding van den genialen architect P.J.H. Cuypers, terwijl de Goddelijke Voorzienigheid zichtbaar medewerkte, een monument van echt christelijke kunst heeft gesticht, dat waard is de eeuwen te doorleven. Doch ook dit moet er worden bijgevoegd, dat niets den geest van Ulfts katholieken beter schetst dan dit kunstgewrocht. Het getuigt, dat er onder hen ware godsdienstzin leeft, vol kracht en offervaardigheid, die alles voor het godshuis, dat uit spaarzaam bijeen gebragte penningen moest worden opgetrokken, veil had'. Echter, als bouwval viel deze kerk in 1960 onder de slopershamer, nadat hier op 30 augustus 1959 een nieuwe kerk voor de Petrus en Paulusparochie in gebruik kwam' (p.366; zie ook p.334;p.323).

In het hoofdstuk 'priester-zonen der parochie' geeft Verholt een korte biografie bij foto's van priesters uit Ulft die na 1846 zijn geboren. (Daarbij zijn drie [achter]namen die die ook in de 'Genealogie Bernardus Gerardus Wolters' voorkomen: namelijk *Johan L.M. Gerritsen*, geboren 30 november 1898; *Gerrit J.W. Gerritsen (pater Laurianus O.M. Cap)*, geboren 8 april 1897. Bernardina Wolters is gehuwd met Gerrit Gerritsen, die een zoon hadden die *Johan* heette. Vervolgens, *Jan Knippenborg (pater Nicetius O.F.M.)*, geboren 17 april 1913).

Bevolkingsgroei

In 1761 Ulft, Varrselder, Oer en Pol	1045 inwoners (Verholt, 1946, p.6)
In 1811 telde Ulft	276 inwoners (van Dalen, 1974, p.100)
In 1840 telde Ulft	322 inwoners (van Dalen, 1974, p.100)
In 1846 telde Ulft	197 kath. gezinnen en zo'n 700 communicanten (?) (Petrus en Paulusparochie Ulft 150 jaar, p.2)
In 1855 telde Ulft	320 inwoners, die vermoedelijk in veertigtal huizen woonden (van Dalen, 1974, p.107)
In 1860 telde Ulft	1100 inwoners (van Toor, 2001, p.48)
In 1808 telde de gemeente Gendringen	3575 inwoners (p.216).
In 1833 telde de gemeente Gendringen	4429 inwoners (p.285)
In 1880 telde de gemeente Gendringen	5803 inwoners (p.323).

Uit een kadasterkaart van 1826 blijkt dat vanaf rond 1760, toen landmeter Johann Merner voor Huis Bergh een kaart maakte van de Ulftse bezittingen, 'het dorp nog maar weinig gegroeid is. Een belangrijke stap op weg naar een volwaardig dorp is inmiddels al wel gezet: er is een school opgericht. De nieuwe tijdgeest na de Franse overheersing speelde daarbij op de achtergrond mee, maar het initiatief zal zo goed als zeker van de RK kerk uitgegaan zijn, daarbij gesteund door de fabrikant van de ijzeshut, of omgekeerd' (van Toor, 2001, p.41-42).

F.W.J. de Haes	is maire te Gendringen van	1810 - 1817 (p.275)
F.W.J. de Haes	is schout van het schoutambt Gendringen van	1817 - 1823 (p. 276)
F.W.J. de Haes	is burgemeester van de gemeente Gendringen van	1823 - 1831 (p.280)
B.J. van Woelderden	is burgemeester van de gemeente Gendringen van	1831 - 1851 (p.284)

Vanaf 1823 omvat de gemeente Gendringen het territoire van de oude heerlijkheid Gendringen-Etten 'Van het oude Ulft gingen bij den grooten dorpsbrand in het midden der 19^e eeuw, (1848 van Toor, 2001, p.44), vele woningen in de kom van het dorp verloren en later eischte de moderniseering zoo goed als de rest van oud Ulft op. Nog slechts een enkele woning wekt een herinnering op aan lang vervlogen dagen' (Verholt, 1946, p.8).

Tot zover de geschiedenis van de politieke, en daarmee samenhangende sociaal-economische en kerkelijke situatie in de periode 1750-1850. Daaruit komt naar voren dat zij de maatschappelijke uitdrukking is van de ontwikkeling van een burger die slechts een pion is in een schaakspel, tot een

speler aan het bord. Dit brengt steeds meer eigen ver-antwoord-elijkheid voor het reilen en zeilen van de samen-leving met zich mee. De schrijnende situatie van een mens-onwaardige schemele gemeeynte, naar het dragen van eigen verantwoordelijkheid van de individuele burger, en een daarmee gepaard gaande terugtrekkende Overheid, is een proces dat nog niet ten einde is. Hoe ontwikkelt de verhouding tussen de burger en de staat zich verder? En de verhouding van de Staat tot Europa en de Wereldgemeenschap?

Ook in de verhouding burger-kerk lijkt zich een overeenkomstige ontwikkeling af te tekenen. De vanzelfsprekende aanwezigheid van de rooms-katholieke godsdienst, wordt doorbroken in de Reformatie. Er ontstaat een keuzemogelijkheid. Mogelijk een groepsgebonden keuze. Maar ook hier: hoe gaat de ontwikkeling in het kerkelijk en godsdienstig leven verder, naarmate keuzes meer worden gemaakt op grond van individuele verantwoordelijkheid – in relatie tot (welke) verbondenheid? en waarmee?

Deze en dergelijke vragen zullen wel blijven bestaan zolang er geschiedenis bestaat. Het is aan de geschiedenis na onze voorouders en na ons, om de ontwikkelingen die hebben plaatsgevonden, onder meer na de Tweede Wereldoorlog, met gevoel en begrip voor de afgelegde weg, te duiden.

Geslachtslijst Bernardus Gerardus Wolters

Inleiding

In deze geslachtslijst Bernardus Gerardus Wolters zullen uiteraard aan bod komen

- de voorvaders van Bernardus Gerardus (proband, d.w.z. naamdrager van de genealogie): Jan (**I**) – Derk (**II**) – Michiel (**III**) – Antonius (**IV**) – Bernardus Gerardus(**Vb.3**);
- de voormoeders;
- de familie van de voorvader en van de voormoeder – onder het kopje: **voorouderlijke familie**.

De voorvaders en voormoeders van Bernardus Gerardus en hun families, leiden tot een uitgebreide familie Wolters.

De voorouderlijke familie van de echtgenote van Bernardus Gerardus, Johanna Janssen, komt aan bod in de **kwartierstaat Johanna Janssen**

I

Ioannes (Jan) Wolters, overl. /1778, zn. v. Jan Wolters, otr./tr. Silvolde 21.4/20.5.1748
Aaltjen Salmink (Altien Salemings; Aaltjen Salmink), dr. v. Derk Salmink (Salmink) (1753/36.1)
(De toevoeging in kleine letter achter de naam ‘Derk Salmink’, en achter volgende namen in deze genealogie, heeft betrekking op resp. het nummer van het DTB-boek, de bladzijde en het volgnummer)

(De notatie **I** is vet, omdat Jan een *Wolters* is; de notatie is rechtopstaand, omdat het een *mannelijke* Wolters betreft.)

De achternaam Wolters is afgeleid van ‘zoon van Wolter’. Een dergelijke achternaam wordt een patronym genoemd (Ouweneel, 1998, p.6; Saaltink, 1984, p.1). Patronymen zijn genealogisch moeilijke namen. Stel dat ‘zoon van Wolter’, ofwel Wolters, een zoon krijgt die Derk heet, dan gebeurt het vaak (niet in dit geval) dat de zoon van Derk, Derksen gaat heten met zijn achternaam. Het wordt dan ingewikkeld om een geslachtslijst samen te stellen. Dat is ook de reden dat bij patronymen de geslachtslijst of genealogie, parenteel, kwartierstaat, enz. vaak niet verder teruggaat dan omstreeks 1750.

Voorouderlijke familie

Over Jan Wolters, en zijn vrouw Aaltjen Salmink is niet meer bekend dan onder **I** is aangegeven.

Uit het huwelijk van Johannes en Altien zijn 2 kinderen geboren:

1. Altien, ged. Silvolde 17.2.1749

2. Derk, ged. 12.9.1751 (volgt **II**)
(De notatie **II** betekent: zoon van Jan Wolters, notatie **I**)

II

Derk (Theodorus) Wolters, ged. Silvolde 12 .9.1751, schoenmaker, overl. Ulft in het huis No. 146 (Heerlijkheden Gendringen en Etten), 6.6.1822, otr. Silvolde, tr.(2) Ulft 8.11.1778

Aleijda (Aleidis, Aaltje) Knieppenborg(h), ged. Gendringen 11.4.1750, overl. Ulft (Schoutambt Gendringen) in het huis No. 146, 10.7.1825, dr. v. Bernardus (Berend) Knieppenborgh uit Ulft onder Gendringen en Maria (Mari(e)ken) Wolters (760.3/64.5); tr.(1) Christina Huijning

Derk is na zijn huwelijk gaan inwonen bij zijn schoonouders Berend Knippenborg en Maria Wolters.

De achternaam Kni(e)ppenborg eindigt op –borg. Deze uitgang staat voor ‘versterkte plaats (burg, burcht)’. (Ouweneel, 1998, p.44). Niet duidelijk is waar in dit verband ‘Knieppen-’ voor staat.

Er zijn geen aanwijzingen voor een verwantschap tussen Derk Wolters en zijn schoonmoeder Maria Wolters.

Voorouderlijke familie

Familie voorvader Derk

Van Derk’s zus Altien, is niet meer te melden dan onder **I** is aangegeven.

Familie voormoeder Aleijda

De naam *Knippenborg* komt tamelijk vaak voor in Ulft, vooral in de 18de eeuw, maar het is nauwelijks mogelijk om langs de gebruikelijke weg, via het raadplegen van DTB-boeken, een goed beeld te krijgen van de familie van Aleijda Knippenborg. Het betreffende DTB-boek is namelijk door waterschade onleesbaar geworden over de periode waarin de *grootouders* van Aleijda Knippenborg en diens generatiegenoten (Knippenborg eerste generatie), geboren worden en huwen. Dat betekent dat het onmogelijk is om via raadpleging van DTB-boeken, de Knippenborgs te ‘sorteren’ naar hun afstamming.

In deze sectie zal een methode worden ontwikkeld, *de peter- en metermethode*, die het mogelijk maakt met een zekere waarschijnlijkheid te bepalen welke Knippenborgs onderling verwant zijn. De Knippenborgs zijn namelijk Rooms-katholiek; en het is bij katholieken gebruikelijk om bij de kerkelijke doop van een kind, peter en meter aan te stellen. Deze peters en meters nemen de verplichting op zich om voor het kind te zorgen, wanneer de ouders daartoe niet meer in staat zijn, als gevolg van ziekte en overlijden. Gezien de verantwoordelijkheid die zij met hun peter- of meterschap op zich nemen, worden peter en meter in het algemeen geworven uit de naaste familiekring. De namen van de peters en meters worden, naast de namen van de dopeling en diens ouders, vermeld in het doopregister. Wanneer nu een Knippenborg of zijn/haar man of vrouw, over en weer peter of meter zijn bij de doop van hun kinderen, vormt dit een aanwijzing voor het bestaan van een familierelatie tussen deze Knippenborgs.

De familie Knippenborg

Op basis van in de literatuur beschikbare informatie en DTB-registraties, tesamen met de resultaten van de toepassing van de peter- en metermethode, blijkt een familie Knippenborg geformeerd te kunnen worden, bestaande uit:

- Aleijda Knippenborg, dochter van:
- Bernardus Knippenborg echtg. van Christina Huijinck /Maria Wolters (2de generatie), zoon van Bernardus Knippenborg, gehuwd (plm. 1.11.1695) met Geesjen Schoemaekers (1^e generatie)
- Bernardus Knippenborg echtg. van Dorothea Deckers (2de generatie), zoon van Henricus Knippenborg, gehuwd met Hendrina Schoemaker (1^e generatie)
- Antonius Knippenborg, gehuwd met Gertrudis Bejers (1^e generatie).
1^e generatie Knippenborg zijn hoogstwaarschijnlijk broers
- Geske Knippenborg echtg. van Theodorus Henricus Huijinck (2^e generatie)

- Mechtelt Knippenborg echtg. van Willem Westerveld/Bart Bouman (2de generatie),
vaders van Geske en Mechtelt niet precies bekend.

Het is nu verleidelijk om Geske en Mechtelt Knippenborg te bestempelen tot tantes van Aleijda, gehuwd met Derk Wolters. Uit de peter- en metermethode kan echter alleen maar worden afgeleid dat Geske en Mechtelt, familie zijn van Aleijda, waaronder mogelijk tante.

Het ligt tamelijk voor de hand dat Aleijda, naast broers en zussen, ook neefjes en nichtjes (generatiegenoten van Aleijda) heeft. Dat is verder niet uitgezocht.

Allereerst zal de eerste generatie Knippenborg nader worden uitgewerkt.

Knippenborg: eerste generatie.

Hieronder worden de data van huwelijken van Knippenborg-eerste generatie, en de geboortedata van hun kinderen weergegeven, ontleend aan een beschikbaar DTB-boek (759) en aan de aan Koops (1989) en te Boekhorst (2003) ontleende informatie:

huwelijksdata en geboortedata kinderen van Knippenborg: eerste generatie

1 nov. 1695		Bernardus Knippenborgh	x	Geesjen Schoemaeckers (759)
13 dec. 1696	Joe~s	Bernardi Knippenborgh	x	Gisbertae Schoenmakers (759)
?	Bernardus	Bernardus Knippenborgh	x	Geesken Schoemaeker
26 nov. 1702	Ioanna	Antonius Knippenborg	x	Gertrudis Bejers (759)
1712	Johannes	Antonius Knippenborg	x	Gertrudis Bejers (759)
?	Bernardus	Henricus Knippenborg	x	Henderina Schoemaker

Het is mogelijk dat Henderina Schoemaker, vrouw van Henricus Knippenborg, een zus is van Geesjen, vrouw van Bernardus Knippenborg, maar er zijn geen aanwijzingen voor de ene of de andere mogelijkheid.

Toelichting

In deze toelichting wordt gedocumenteerd hoe de tabel hiervoor tot stand is gekomen.

De *eerste generatie Knippenborg*.

Voor de bepaling van de eerste generatie Knippenborg is van belang geweest een vondst van te Boekhorst (2003, brief dd. 12 febr.) in het archief van het huis Bergh. Het betreft een interrogatorium dd. 19.9.1736 om '... onder Eede Solemneelijck te verhooren de personen van Berendt Knippenborgh, Geesken Schoemaeker Huijsvrouw van Berent Knippenborgh, Bernardús Knippenborgh Júnior de Soon van Berent Knippenborgh, alle hier toe behoerlijck geciteert.'

Primús Testis Berent Knippenborgh Seijt hier toe wettigh geciteert ende in de Sestigh Jaeren óúdt te zijn

Secúndús Testis Geesken Schoemaeker Seijt Wettig geciteert, ende in de Setigh Jaeren óúdt te zijn.

Tertiús Testis Bernardús Knippenborgh Júnior Segt Wettigh hier toe geciteert en in de dartigh Jaeren óúdt te zijn'.

Dit citaat uit het archief van het huis Bergh geeft aan dat de drie personen betreffen:

Bernard Knippenborg, geboren vóór 1676 (Hij is immers in de 60 in 1736 – de datum van het interrogatorium); zijn vrouw, Geesken Schoemaeker, eveneens geboren vóór 1676; en hun zoon Bernardus, geboren vóór 1706. Volgens Koops (1989) zijn Bernard Knippenborg en zijn vrouw Geesjen Schoemaeckers gehuwd op of vlak voor 1695: 'De eerste echte woonperiode van de Knippenborgs in Ulft begint op 1 november 1695 of net ervoor. Op genoemde datum huwt Bernardus Knippenborgh Geesjen Schoemaeckers . . . '.

Deze Bernard Knippenborg: '...heeft hoogstwaarschijnlijk 2 broers in Ulft gehad: Henricus gehuwd met Henderina Schoemaker en Anthony gehuwd met Gertrudis Beyers. Zeker is dat uit het genoemde huwelijk van 1695 een Bernard geboren is, maar deze Bernard had ook een neef die Bernard heette (Koops, 1989)'. '(De geboorten van deze personen staan misschien wel in het Ulftse doopboek geregistreerd maar zijn niet meer te vinden. Van 1705 tot 1735 is het doopboek slecht en op

sommige plaatsen zelfs helemaal niet eer te lezen, ook niet met een violette lamp en andere hulpmiddelen)' (Koops, 1989). Van wie stamt neef Bernard af? Van vader Antony of van vader Henricus? Volgens Bruins (e-mail 18 juni 2001) stamt neef Bernard af van Hendricus Knippenborg en Henderina Schemaecker. Er zijn dus twee (tweede generatie-)zonen Bernard Knippenborg.

De *tweede* generatie Knippenborg.

De DTB-boeken vermelden drie tweede generatie zonen Bernardus: Bernardus tr. Maria Wolters; Bernardus tr. Christina Huijinck; en Bernardus tr. Dorothea Deckers. Echter, Bruins (e-mail 18 juni 2001) wijst erop dat Bernardus Knippenborg tr. Christina Huijinck en Bernard Knippenborg tr. Maria Wolters, een en dezelfde persoon betreffen. Bernardus Knippenborg is na de dood van zijn eerste vrouw, Christina Huijinck, hertrouwd met Maria Wolters. Deze opvatting wordt bevestigd door het feit dat de kinderen van Bernardus Knippenborg en Christina Huijinck allemaal zijn geboren vóór de kinderen van Bernardus Knippenborg en Maria Wolters.

Tenslotte, de al meermalen geciteerde Koops (1989) acht het waarschijnlijk dat de drie Knippenborgs-eerste generatie, broers van elkaar zijn. Dan is het, vanuit familieverband, minder belangrijk wie nu precies de vader is van Bernardus tr.(1) Christina Huijinck, tr.(2) Maria Wolters: Bernardus of Henricus.

einde Toelichting

Vroege voorouders

Valt er nog iets te zeggen over de voorouders van de eerste generatie Knippenborg, bestaande uit Bernardus, Henricus en Anthony? Fred Besselink (1992) noemt in zijn kwartierstaat Besselink een voorouder Johannes.

Toelichting

Bij kwartierstaatnummer 1092 schrijft hij – ik volg nu Besselink: “Joannes ter Knippenborch (?) was van 1626 tot 1628 student aan het pauselijk ‘Collegium Germanicum’ te Rome, werd te Zutphen geboren uit aanzienlijk katholieke ouders, hij heeft waarschijnlijk een zuster Maria. In 1630 vinden we een boeking in het register van inschrijving van de universiteit Heidelberg. Het is echter *zeer twijfelachtig* (curs. BW) of Joannes de vader is van Henricus (zie nr.546) en van diens broer Antonius, tr. Gertrudis Beyers en Bernardus, tr. Geesken Schoenmakers. Meer informatie over het geslacht Knippenborgh vindt U in het boek, dat verscheen van de hand van P.J. Knippenberg te Genk (B). De oudste Knippenborgh, die hij noemt is Adolf, die al in 1309 als vazal wordt overgedragen aan de abdis van het stift te Essen. Als hij daadwerkelijk de stamvader zou zijn van no. 1092, dan zou deze Adolf het kwartierstaatnummer 2.236.416 toegewezen krijgen. Er zijn echter teveel zwakke plekken in deze stelling”. Tot zover Fred Besselink (J.Th.M. Bus-Snelting Kwartierstatenboek, 1992).

Het is niet duidelijk waarom Besselink het zeer twijfelachtig vindt dat Johan voorouder is van Bernardus (en Antonius en Henricus). Maar voor het geval dat er wél sprake is van een voorouderschap, is sprake van een grootvaderschap. Joannes ter Knippenborch wordt namelijk in 1630 als student ingeschreven. Dat betekent dat hij voor 1615 geboren is. Bernardus Knippenborg, trouwt in 1695 of net ervoor, met Geesken Schoenmaekers. Hij zal dan rond 1670 geboren zijn. Als je aanneemt dat een generatie 25 a 30 jaren beslaat, zitten er dus twee generaties tussen Joannes ter Knippenborch en deze Bernardus. De twijfel van Besselink wordt mogelijk gevoed door het feit dat er nóg een Johan van Knippenborch bestaat.

Koops (1989) schrijft namelijk in zijn artikel over Knippenborg: ‘Johan van Knippenborch is waarschijnlijk in dienst van het huis Bergh. ... Genoemde Johan was in 1492 geboren in Duitsland als zoon van Dirick IV en Rorich (Is de hiervoor door Besselink genoemde Johan een afstammeling van de door Koops genoemde Johan? -BW). Hij (de door Koops genoemde Johan -BW) is in 1552 (toen hij 60 jaar was?! of bedoelt Koops een afstammeling -BW) gehuwd met Aeltjen van Apeldoorn.

Van deze door Koops (1989) genoemde Johan is niet bekend dat hij kinderen gehad heeft. Hij is op 5.5.1559 begraven in Doetinchem'. Indien de door Koops genoemde Johan kinderen heeft gekregen, is er wel een 'zwart gat' van 135 jaren tussen de sterfdatum van Johannes (1559) en de huwelijksdatum van Bernardus van de eerste generatie (1695). Koops verzucht dan maar: 'Om de zaken te verduidelijken, kunnen we beter de familie Hafkenscheidt bekijken, waarmee de familie relaties kreeg in 1726 toen het huwelijk plaatsvond van Johanna Knippenborg met Frederik Hafkenscheid'. Echter, de peter- en metermethode (zie hierna) wijst *niet* uit dat deze Johanna Knippenborg tot de hiervoor beschreven familie Knippenborg behoort!

einde Toelichting

Samenvattend,

Het is niet duidelijk of, en zo ja welke, Johan voorvader is van de gebroeders Knippenborg, eerste generatie: Bernardus, Henricus en Anthony

Er bestaat een eerste generatie Knippenborg, bestaande uit de broers: Bernardus, Henricus en Anthony.

Het is niet duidelijk wie vader is van Bernardus tr.(1) Christina Huijing, tr.(2) Maria Wolters: Bernardus of Henricus.

Er is nu vastgesteld wie, met enige slagen om de arm, de voorouders zijn van Aleijda Knippenborg, gehuwd met Derk Wolters. Maar waarom zouden de tweede en derde generatie Knippenborg beperkt blijven tot de enkele namen die hier zijn genoemd? Het is nu interessant om vast te stellen hoe de *familie Knippenborg, tweede generatie* eruit ziet, dat wil zeggen, broers en zussen, neven en nichten van Bernardus Knippenborg tr.(1) Christina Huijing, tr.(2) Maria Wolters.

Het vinden van meer Knippenborg wordt echter bemoeilijkt door het probleem dat geen gebruik kan worden gemaakt van de betreffende DTB-boeken omdat een belangrijk DTB-boek door waterschade vrijwel onleesbaar is geworden. Het betreft DTB-boek 759: 'Rooms-katholieke gemeente statie van Gendringen en Uft. Doop, Trouw en Overlijdensboek'. In handschrift staat op de kaft: 'Sorry, deze kopieën zijn slecht. Helaas kunnen we van de originelen geen kopieën maken (zijn zéér slecht)'. Het op de kaft vermelde tijdsinterval waarover *doopinschrijvingen* onleesbaar zijn is de periode 1696-1735 (De onleesbaarheid is niet totaal omdat wel enige informatie beschikbaar is over Knippenborg, *eerste generatie*).

Uit het genoemde (vrijwel) onleesbare DTB-boek wordt wél duidelijk dat in de periode 1696 - 1745 in totaal 22 doopbijschrijvingen plaatsvinden van Bernard Knippenborg(h). De doopnaam Joanna Knippenborgh wordt 12 x bijgeschreven in de periode van 1702 – 1738. Ook als je de veelvuldige kindersterfte in die tijd in aanmerking neemt, blijven er vermoedelijk nog voldoende Knippenborg over die de volwassen leeftijd bereiken. De waterschade maakt het echter (vrijwel) onmogelijk om vast te stellen óf er wel familierelaties bestaan; laat staan van welke aard die familierelaties zijn: ouders, broers en zussen, enz.

Het wordt er al niet gemakkelijker op doordat (bovendien) verschillende schrijfwijzen van de achternaam voorkomen, en deze schrijfvarianten ook binnen één familie voorkomen! In het geval Knippenborg komen de volgende schrijfvarianten voor: Knijppenburgh, Knijppenburghs, Knijppenborgh, Knijppenborghs, Knieppenburg, Knieppenborgh, Knippenborghs, Knippenborgh, Knippenborg. In (een ander) DTB-boek wordt aangegeven dat Derk Wolters trouwt met Aleijda *Knippenborgs*, dochter van Bernardus *Knippenborg*. In de bijschrijving in het doopregister van de doop van Aleijda, wordt als vader genoemd: Bernardus *Knieppenborgh*. Nu de schrijfwijze ook binnen één gezin kan variëren, kan op geen enkele wijze de schrijfwijze van de naam uitgangspunt vormen om onderscheiden verwantschappen vast te stellen.

Kortom, het is het onmogelijk om te bepalen welke kinderen van de eerste generatie Knippenborg familie van elkaar zijn. Bovedien hoeven niet alle tweede generatie Knippenborg af te stammen van drie vermoedelijke broers: Bernardus, Antonis en Henricus; er zijn ook niet-familieleden van hen mogelijk! (Verderop zal blijken dat dit inderdaad het geval is).

De stand van zaken totnutoe is: een vrijwel onleesbaar DTB-boek; verschillende schrijfvarianten van de naam Knippenborg, zelfs binnen één gezin. Kan langs een andere weg dan via DTB-boeken worden vastgesteld of de verschillende Knippenborgs familie van elkaar zijn? Er blijkt een begaanbare weg te

zijn om te komen tot enig inzicht in de onderlinge verwantschappen van de Rooms-Katholieke Knippenborgs. In Rooms-Katholieke kring bestaat namelijk het gebruik om bij de doop van hun kinderen een peter en een meter als getuigen te laten optreden en hun namen op te nemen in het doopregister, naast de namen van de ouders en van de dopeling. Peter en meter nemen daarmee de feitelijke verplichting op zich om voor het kind te zorgen, wanneer de ouders daartoe niet meer in staat zijn, als gevolg van ziekte en overlijden. Gezien de verantwoordelijkheid die zij met hun peter- of meterschap op zich nemen, wordt uitgegaan van de opvatting dat *peter en meter in het algemeen geworven worden uit de naaste familiekring*. Wanneer nu een Knippenborg of zijn/haar man of vrouw, over en weer peter of meter zijn bij de doop van hun kinderen, vormt dit een aanwijzing voor het bestaan van een familierelatie tussen deze Knippenborgs.

Deze aanwijzing bestaat alleen voor Rooms-Katholieken, omdat de reformatorische christenen het peter- en meterschap niet kennen. Het blijkt niet mogelijk te zijn om voor het bepalen van onderlinge verwantschappen, gebruik te maken van *getuigen* bij huwelijk en overlijden van protestanten én katholieken. Het is namelijk opvallend hoe vaak dezelfde namen als getuigen worden genoemd op dezelfde bladzijde van het DTB-boek. Dat duidt erop dat die getuigen pro forma worden aangesteld, wellicht ambtenaren van het schoutambt, de heerlijkheid. Een concrete illustratie: op de naastliggende bladzijden 345 en 346 van DTB-boek 760, dl. 3, worden 15 trouwregistraties aangegeven. Daarmee zijn in totaal 30 getuigen gemoeid. Joanna Hafkenscheidt is 12 x getuige; Judith te Boekhorst 7 x.

Nu wil het geval dat het hiervoor genoemde onleesbaar geworden DTB-boek (1696-1735) wordt gevolgd door een DTB-boek dat géén waterschade heeft opgelopen. Daarin staan de dopen aangegeven van de *kinderen* van de *tweede* generatie Knippenborg, waaronder Aleijda (3e generatie), dochter van Bernardus Knippenborg en Maria Wolters (2e generatie). Dat biedt de mogelijkheid om via de peters en meters bij de doop van 3e generatie kinderen, verwantschappen vast te stellen tussen de tweede generatie Knippenborg-ouders. Het hoe en waarom, zal nu worden aangegeven.

Vraagstelling

Kan door middel van de peter- en metermethode een familie Knippenborg worden geformeerd, waarvan deel uitmaken Berend van de tweede generatie en Aleijda Knippenborg van de derde generatie?

De familie Knippenborg 2^e generatie vlg. peter- en metermethode

—
De peter- en metermethode heeft tot doel de samenstelling vast te stellen van de familie Knippenborg-tweede generatie waarvan Bernardus Knippenborg, gehuwd met Christina Huijinck/Maria Wolters, ouders van Aleijda, deel uitmaken. De *doopbijschrijvingen* van de kinderen van de ouders (mannelijke of vrouwelijke) Knippenborg, tweede generatie, en de *peters en meters*, zijn in belangrijke mate ontleend aan het Algemeen Historisch Archief van te Boekhorst (2003), en aan eigen spuurwerk in het Gelders Archief. Zij hebben betrekking op Gendringen en Ulft (zie hierna, onder *Toelichting*, tabel 1, voor een overzicht van de doopbijschrijvingen Knippenborg met peters en meters). De doopbijschrijvingen van de kinderen van 'Knippenborg, tweede generatie' hebben betrekking op de periode 1735-1755.

Zoals aangegeven, mondt de toepassing van de peter- en metermethode uit in een familie Knippenborg-tweede generatie. Het *resultaat* van dit onderzoek volgt nu. De toepassing van de *peter- en metermethode* die tot dit resultaat heeft geleid, zal in de *Toelichting* naar voren worden gebracht.

Familie Knippenborg-tweede generatie: verzamelstaat

Verklaring van de tekens: de cijfercombinatie heeft betrekking op de datum van de doop. De eerste naam heeft betrekking op de peter/meter. Het = teken staat voor: is verwant aan. De tweede naam duidt op de Knippenborg-ouder van de - niet genoemde - dopeling)

- 7.8.36 Mechtelt Knippenborg = Bernardus Knippenborg van Christina Huijinck/Maria Wolters
- 14.6.39 Gesken Knippenborg = Bernardus Knippenborg van Christina Huijinck/Maria Wolters
- 12.9.39 Gesken Knippenborg = Bernardus Knippenborg van Dorothea Deckers
- 6.9.40 Bernardus Knippenborg (van CH/MW) = Geske Knippenborg
- 10.12.41 Mechtelt Knippenborg = Bernardus Knippenborg van Christina Huijinck/Maria Wolters
- 10.5.44 Gesken Knippenborg = Bernardus Knippenborg van Christina Huijinck/Maria Wolters
- 25.4.45 Gesken Knippenborg = Mechtelt Knippenborg
- 26.9.45 Mechtelt Knippenborg = Bernard Knippenborg van Christina Huijinck/Maria Wolters
- 26.9.45 Gesken Knippenborg = Bernardus Knippenborg van Christina Huijinck/Maria Wolters
- 13.10.46 Geske Knippenborg = Mechtelt Knippenborg
- 11.4.50 Geske Knippenborg = Bernardus Knippenborg van Christina Huijinck/Maria Wolters
- 6.3.54 Geske Knippenborg = Bernardus Knippenborg van Christina Huijinck/Maria Wolters

Deze verzamelstaat vertoont veel dubbelen. De verzamelstaat wordt nu verkort, waarbij de frequentie van voorkomen wordt vermeld.

Mechtelt Knippenborg = Bernardus Knippenborg van Christina H./Maria W.	3
Geske Knippenborg = Bernardus Knippenborg van Christina H./Maria W.	5
Geske Knippenborg = Bernardus Knippenborg van Dorothea Deckers	1
Bernardus Knippenborg (van CH/MW) = Gesken Knippenborg	1
Gesken Knippenborg = Mechtelt Knippenborg	2

De verzamelstaat heeft tot doel tot een overzicht te komen van onderlinge verwantschappen tussen de Knippenborgs, hetgeen heeft geleid tot:

Knippenborg: tweede generatie:

- Bernardus Knippenborg tr. Dorothea Deckers;*
- Geske Knippenborg tr. Theodorus Henricus Huijinck;*
- Bernardus Knippenborg tr. Christina Huijinck./Maria Wolters;*
- Mechtelt Knippenborg tr. Willem Westerveld/Bart Bouman.*

Uit de verkorte verzamelstaat komt naar voren dat Bernardus Knippenborg (tr. C.Huijinck/M.Wolters) en Geske Knippenborg peter en/of meter waren bij de doop van elkaars kind. Zij beantwoorden dus dubbel aan het criterium van familieverbandschap.

Het feit dat Bernardus, gehuwd met Dorothea Deckers, weinig voorkomt in de verzamelstaat betekent nog niet dat hij meer verwijderd verwant is met de andere Knippenborgs. Een verklaring voor de weinig prominente plaats van Bernardus van Dorothea Deckers in de verzamelstaat zou een gering aantal dopelingen kunnen zijn.

Opmerkelijk is de overheersende positie van Bernardus Knippenborg van Christina Huijinck/ Maria Wolters als uitkomst van het onderzoek naar de onderlinge familieverbandschappen van de Knippenborgs. Dit is het gevolg van het feit dat het aantal kinderen uit het huwelijk van Bernardus Knippenborg en Christina Huijinck/Maria Wolters, groter is dan het aantal kinderen uit het huwelijk van andere echtparen. In tabel 1 (zie hierna, onder *Toelichting*) komen 12 doopbijschrijvingen voor. Van de 12 kinderen zijn er 7 afkomstig van Bernardus Knippenborg en Christina Huijinck/Maria Wolters.

Nota Bene

Koops (1989, p.? – de bladzijden zijn niet genummerd) schrijft over Bernardus Knippenborg tr. Christina H./Maria W.: ‘Deze Bernard is gehuwd met Marieken Wolters, maar was daarvoor al weduwnaar van Dorothea Deckers’. Daarvan kan geen sprake zijn, zoals blijkt uit de aan te Boekhorst (2003) ontleende doopbijschrijvingen:

12.9.1739	Bernardina	Bernardus Knippenborg	x	Dorothea Deckers
14.6.1739 (762)	Bernardina	Bernardus Knippenborg	x	Christina Huijinck

Deze geboortedata laten geen andere conclusie toe dan dat er sprake is van twee Bernardus Knippenborg: Bernardus Knippenborg, zn Bernardus Knippenborg en Geesken Schoemaekers; en Bernardus Knippenborg, zn. Henricus Knippenborg en Hendrina Schoemaker.

Knippenborg: eerste en tweede generatie

De familie Knippenborg, tweede generatie, kan worden uitgebreid door de eerste generatie erbij te betrekken. Wat de *eerste generatie* betreft is hiervoor, onder het kopje: ‘Knippenborg: eerste generatie’, opgemerkt dat volgens Koops (1989) Bernardus, gehuwd met Geesjen Schoenmaeckers; Henricus, gehuwd met Hendrina Schoemaker; en Anthony, gehuwd met Gertrudis Beijers, waarschijnlijk broers van elkaar zijn.

Wa de *tweede generatie* betreft, eerstgenoemde Bernardus heeft een zoon Bernardus gehuwd met Christina Huijinck/Maria Wolters. Deze Bernardus heeft een *neef* die ook Bernardus heet, gehuwd met Dorothea Deckers. Hij zou een *zoon* van Henricus zijn (te Boekhorst, brief, 2003; Koops,1989). Via de peter- en metermethode is eveneens vastgesteld dat beide Bernardus tot de tweede generatie behoren; en is vastgesteld dat Geske en Mechtelt Knippenborg, en hun respectievelijke echtgenoten tot de tweede generatie behoren.

Beide generaties kunnen nu worden geïntegreerd. Hierdoor ontstaat een ruimere familie die zowel de eerste als de tweede generatie Knippenborg omvat. De meest waarschijnlijke *aard* van de relatie tussen de eerste en de tweede generatie Knippenborg is in volgend schema weergegeven:

Schema ouder-kind relatie

Bernardus	Henricus	Antony
Bernardus x Christina H./Maria W.	Bernardus x Dorothea Deckers	?

Van Gesken Knippenborg en Mechtelt Knippenborg kan niet worden vastgesteld van welke aard hun relaties zijn met de Knippenborgs in het schema. Het is niet onwaarschijnlijk dat zij een *ouder-kind* relatie hebben met één of twee Knippenborgs van de eerste generatie; en dat er een *broer-zus* en een *neef-nicht* relatie bestaat tussen de Knippenborgs van de tweede generatie onderling.

Vervolgens, het is opmerkelijk dat Geske Knippenborg is gehuwd met Theodrus Henricus Huijinck, naamgenoot van Christina Huijinck, eerste vrouw van Bernardus, zoon van Bernardus, gehuwd met Geesjen Schoenmaeckers. Zijn Christina en Theodorus Henricus Huijinck broer en zus, of neef en nicht?

Tot zover het *resultaat* van de toepassing van de peter- en metermethode. De weg die is gevolgd om tot dit resultaat te komen is echter nog niet aan de orde geweest. In de Toelichting zal de peter- en metermethode worden uitgelegd en toegepast, waardoor dit resultaat inzichtelijk wordt.

Toelichting

De peter- en metermethode

De peter-en-metermethode houdt in:

wanneer een mannelijke of vrouwelijke *Knippenborg* optreedt als peter of meter bij de doop van een kind in een *ander* Knippenborghuwelijk, d.w.z. een huwelijk waarbij de man of de vrouw een Knippenborg is, dan wordt er bij de peter-en-meter methode vanuit gegaan dat beide Knippenborgs familie van elkaar zijn (criterium 1);

Wanneer een *huwelijkspartner* van een mannelijke of vrouwelijke Knippenborg optreedt als peter of meter bij de doop van een kind in een *ander* Knippenborghuwelijk, dan wordt er eveneens vanuit gegaan dat beide Knippenborgs familie van elkaar zijn (criterium 2).

In het nu volgende overzicht: ‘Knippenborg: tweede generatie’ worden genoemd: geboortedatum en naam van de dopeling; de namen van de ouders, waarbij één ouder een Knippenborg is; de namen van de peter en meter; de toepassing van de criteria; eventueel een commentaar.

De peter/meter die aan criterium 1 of 2 voldoet, wordt, ter wille van de overzichtelijkheid, gecursiveerd

Per doopbijschrijving is nagegaan of en in hoeverre de criteria van toepassing zijn om te besluiten tot een familieverband. Teneinde de *onderlinge* familieverbanden vast te stellen, is het noodzakelijk om de afzonderlijke familieverbanden die voldoen aan criterium 1 of 2, onder elkaar te zetten. Dat leidt tot de ‘Familie Knippenborg tweede generatie’: verzamelstaat.

Overzicht: peters en meters bij ouders Knippenborg, tweede generatie

(De kleine letters tussen haakjes hebben betrekking op het nummer, eventueel pagina en volgnummer, van het betreffende DTB-boek)

7 aug. 1736 (762)	Helena:	Bernardus Knyppenburgh Joannes Beijer	x	Christina Huijinck Mechtildis Knyppenburgh
----------------------	---------	--	---	---

Crit. 1: *Mechtildis Knippenborg is verwant aan Bernardus Knippenborg van Christina Huijinck/Maria Wolters*

Joannes Beijer is geen huwelijkspartner van een (vrouwelijke) Knippenborg. Weliswaar bestaat een vermoedelijke, maar niet aangetoonde (!), verwantschap van Joannes Beijer met Gertrudis Beijer, echtg. van Anthony Knippenborg, oom van Bernardus Knippenborg van Christina Huijinck/Maria Wolters.

20 sept. 1736 (762)	Helena:	Theodorus Henricus Huijinck Bernardus Knijppenburgh	x	Gesken Knijppenburghs Joanna Knijppenburghs
------------------------	---------	--	---	--

Crit. 1: *Bernardus Knippenborg is verwant aan Gesken Knippenborg.*

Bernardus kan zoon zijn van Bernardus Knippenborg en Geesje Schoenmaeckers; of zoon van Henricus Knippenborg en Henderina Schoemaecker. Voor beide geldt crit.1.

Joanna Knijppenburghs is verwant met Gesken Knijppenburghs.

Er zijn meer Joanna Knippenborgs:

27.3.1769	Bernardus	Gerardus Overgoor Bernardus Knippenborg	x	Joanna Knippenborg Hendrina Aalders
-----------	-----------	--	---	--

22.9.1740	Theodora	Fredericus Haeffkenscheijdt Henricus Borckes	x	Joanna Knippenborg Agnes Knippenborg
-----------	----------	---	---	---

13.12.1736	Joanna Gertr.	Theodorus ten Borck Evert Kouvoet	x	Joanna Knijppenborg Wilhelmina te Broek
------------	---------------	--------------------------------------	---	--

24.4.1735 (762)	Gertrudis	Johan Coners Johanna Knippenborg	x	Anneke (Joanna)Knippenborg Derek Zweekhorst
--------------------	-----------	-------------------------------------	---	--

Het is dus niet duidelijk welke Joanna als meter is opgetreden bij de doop van Helena Huijinck; er kan daarom niet worden vastgesteld welke Joanna tot de familie behoort.

Dus kan geen uitspraak worden gedaan welke Joanna Knippenborg aan criterium 1 voldoet.

13 nov. 1737	Bernardina:	Theodorus Henricus Huijinck	x	Gesken Knijppenburgh
--------------	-------------	-----------------------------	---	----------------------

(762) Bernardus Beijer x Wilhelmina Verheijen
 Bernardus Beijer is geen huwelijkspartner van een (vrouwelijke) Knippenborg. Weliswaar bestaat een vermoedelijke, maar niet aangetoonde (!), verwantschap van Bernardus Beijer met Gertrudis Beijer, echtg. van Anthony Knippenborg.

Van Wilhelmina Verheijen is niets bekend. Het is dan een 'lege' uitspraak om haar tot de familie te rekenen.

Bij deze doopbijschrijving kan geen uitspraak worden gedaan over familieverwantschap.

14 juni 1739 Bernardina: Bernardus Knippenborg x Christina Huijinck
 (762) Joannes Crane Gesken Knippenborghs
 Crit. 1: *Gesken Knippenborg is verwant aan Bernardus Knippenborg van Christina Huijinck*
 Van Joannes Crane is niets bekend

12 sept. 1739 Bernardina: Bernardus Knippenborg x Dorothea Deckers
 (762) Theodorus Henricus Huijinck Geske Schoenmaekers
 Crit. 2: *Gesken Knippenborg* (echtg. v. peter Theodorus H. Huijinck) *is verwant aan Bernardus Knippenborg van Dorothea Deckers*
 Geske Schoenmaekers is de vrouw van Bernardus Knippenborg – eerste generatie.

6 sept. 1740 Helena Theodorus Henricus Huijinck x Geske Knippenborgh
 (762) Joannes Schoenmaeker Maria Wolters
 Crit. 2: *Bernardus Knippenborg* (echtg. v. Maria Wolters) *is verwant aan Geske Knippenborg*
 Joannes Schoenmaeker is geen huwelijkspartner van een (vrouwelijke) Knippenborg. Weliswaar is het mogelijk dat een verwantschap bestaat tussen Joannes Schoenmaeker en Geesjen Schoemaekers (van Bernardus Knippenborg – eerste generatie) en/of Henderina Schoemaker (van Henricus Knippenborg – eerste generatie).

30.4.1741 Garrit Willem Westervelt x Meggelt Knippenborgh (755)
 Willem Westervelt en Mechtelt Knippenborg hebben hun kinderen laten dopen in de Nederduits Gereformeerde Kerk (na 1811: Ned. Hervormde Kerk). Peter en meter worden niet aangesteld.
 Willem Westervelt is Nederduits Gereformeerd.

10 dec. 1741 Joanna D. Bernardus Knippenborg x Maria Wolters
 (762) Henricus Wolters Mecheltie Knippenborghs
 Crit. 1: *Mechtelt Knippenborg is verwant aan Bernardus Knippenborg van Maria Wolters*
 Henricus Wolters is vermoedelijk een verwant van Maria Wolters

10 mei 1744 Bernardus Bernardus Knippenborg x Maria Wolters
 (762) Joannes Huijnck Aeltjen Holts

Joannes Huijinck is geen Knippenborg, maar zijn moeder wel:

Joannes Huijinck is namelijk kind van Theodorus Huijinck x Gesken Knippenborgh:

14.4.1754 Johannes Huijinck x Johanna Wolters
 zn. v. Theodorus (Derck) Huijinck uit Ulft dr. v. Hendrick Wolters uit Zilvold
 Strikt genomen beantwoordt het peterschap van Joannes Huijinck niet aan crit. 2. Zijn peterschap is wel in de geest ervan crit.2. Het criterium wordt voor de gelegenheid 'opgerekt'.

Crit. 2 ('opgerekt'): *Gesken Knippenborg* (moeder v. Joannes Huijnck) *is verwant aan Bernardus Knippenborg van Christina Huijinck/Maria Wolters*

(Er is geen aantoonbare verwantschap tussen Derk Wolters en Johanna Wolters).

Van Aeltjen Holts is niets bekend.

25 april 1745 Willem Willem Westervelt x Mechtelt Knippenborgs
 (755) getuijge Gerrit Poulhuis Vrouw Knippenborgs
 Gerrit Poelhuis (Gerhardus Poelhuys) is een schoonzoon van Theodorus Henricus Huijinck en Gesken Knippenborg:

7.11.1744 Aleijda (Eeltje) Huijings x Gerrit Poelhuis

afsamingslijn Knippenborg

I

Berend Knieppenborgh, zn. v. Bernardus Knippenborg, de geboortedatum is niet te vinden (Koops, 1989), overl.(NDG) Gendringen 29.12.1761

tr(1) Christina Huijinck,

tr(2) Maria Wolters

Uit het huwelijk van Berend en Christina zijn 2 kinderen geboren:

1. Helena, ged. 7.8.1736 (762)
2. Bernardina, ged. 14.6.1739 (762)

Intermezzo

Berend Knippenborg, schoonvader van Derk Wolters, is vóór zijn huwelijk met Maria Wolters, gehuwd geweest met *Christina Huijinck*. Uit het fragment Knippenborg komt naar voren dat Berend's familielid Geske Knippenborg is gehuwd met *Theodorus Henricus (Derk) Huijinck*. Dat betekent dat in beide huwelijken een lid van de familie Knippenborg huwt met een Huijinck. Of mag je zeggen: ... huwt met een lid van de *familie* Huijinck? In dat geval betekent dat een uitbreiding van de familie Wolters, via de familie Knippenborg, met de familie Huijinck.

Wil je echter beweren dat Christina Huijinck en Derk Huijinck tot dezelfde familie behoren, dan moet je ofwel beschikken over hun doop- of trouwaktes, ofwel de mogelijkheid hebben om ook bij de Huijincks de peter- en metermethode toe te passen. Van beide opties is (vooralsnog) geen sprake. Het is dus, minstens voorlopig, niet mogelijk om te stellen dat Huijinck en Wolters familie van elkaar zijn.

Einde Intermezzo

Uit het huwelijk van Berend en Maria zijn 5 kinderen geboren:

1. Joanna Dorothea, ged. 10.12.1741 (762/45.5)
2. Bernardus, ged. 10.5.1744 (762/57.11) (volgt IIa)
3. Joes (Johannes), ged. 26.9.1745 (762/65.10) (volgt IIb)
4. Aleijda, ged. 11.4.1750 (762/95.1) (*gehuwd met Derk Wolters*)
5. Henrica, ged. 6.3.1754 (762.1/26.5)

De afstammingslijn vervolgt nu met de 2 zonen uit het huwelijk van Berend met Maria Wolters

IIa

Bernard, ged. 10.5.1744 '... vertrekt naar Rotterdam, waar hij wijnkoper wordt. Dan volgt een (zoon) Jacobus met het beroep stukadoorsknecht. Daarna (kleinzoon) Christiaan met hetzelfde beroep als zijn vader. De zoon van Christiaan, weer met de naam Bernardus, is zilversmid. Hij overlijdt in 1907 in Rotterdam. Nakomelingen van hem dragen onder andere de namen Bernard en Christiaan. ... In Rotterdam wordt de naam als Knippenburg geschreven'. (Koops, 1989)

IIb

Johannes, ged. 26.9.1745, overl. 29.12.1796,

tr (1)(RK) Doetinchem 15.2.1775 Anna Joris

tr(2) 's-Heerenberg 8.7(NDG)/15.7.1787(RK)1787 Theodora Bruens, ged.(RK) Ulft 10.9.1765, overl. Doetinchem 4.1805, dr. v. Bernt Bruens, overl. Gendringen 10.12.1766

Johannes woonde vanaf 1775 in de Boliestraat in Doetinchem.

Uit het tweede huwelijk van Johannes en Theodora Bruens zijn 2 kinderen geboren:

1. Arnoldus, ged.(RK) Doetinchem 16.3.1789, overl. Doetinchem 1815
2. Bernardus, ged. 10.8.1793 (volgt III)

III

Bernardus, ged.(RK) Doetinchem of Wijnbergen (gem. Zeddam)10.8.1793, wonende in Culemborg, schoenmaker, tr. Culemborg 16.8.1820

Helena Zanderse, ged. 2.10.1799, wonende in de gemeente Culemborg, zn. v. Hendrik Zanderse, schipper, en Cornelia Verhoeff.

Uit de huwelijksakte van Bernardus en Helena blijkt de overlijdensdatum van *grootvader* Berend (nr.I): Bernardus Knippenborgh is overleden op 29 december 1761: '... den dertienden July dezes jaars gepasseerd, en te doesburg te zelven dage geregistreerd zijnde mede van het overlijden van der komparanss grootouders van vaders en moeders zijde, bij de ons geexhibeerde akten van bekendheid gebleken, ...'.

Uit het huwelijk van Bernardus en Helena Sanders zijn 2 kinderen geboren:

1. Hendrikus Johannes, geboren 1823 (volgt IV)

2. Maria Cornelia, geboren 1842 (volgt IV)

(De notatie IV is cursief, omdat Maria Cornelia de afstammingslijn voortzet via de vrouwelijke lijn).

IV

Hendrikus Johannes, geb.1823 wonende in de gemeente Culemborg, tr. Culemborg 30.4.1847

Everdina de Leeuw, 32 jaar, wonende in de gemeente Culemborg, dochter van Roeland de Leeuw en Hendrina van Maurik.

IV

Maria Cornelia, geb. 1842, wonende in de gemeente Culemborg, tr. Culemborg 3.5.1867

Johannes Petrus Stek, 25 jaar, wonende in de gemeente Culemborg, zoon van Petrus Stek en Gijsje Odijk.

Tot zover de afstammingslijn Knippenborg

Anecdotes

'In 1737 wordt B. Knippenborch genoemd samen met Willem Jansen en Steven Knaven als timmer- en metselbazen, die verklaren dat de Caserne van het kasteel ('het huys Ulft'-BW) ongeschikt is om gerenoveerd te worden. De initialen B.K. in gebinten komen verder nog voor in Varsselder. Deze initialen stammen uit 1778 en zijn waarschijnlijk afkomstig van Bernard Knippenborg' (Koops, 1989). De initialen uit 1778 kunnen niet afkomstig zijn van Bernardus Knippenborg, gehuwd met Christina Huijnick/Maria Wolters, vader van Derk Wolters' echtgenote Aleijda Knippenborg, omdat hij in 1761 is overleden. Zijn zoon komt niet in aanmerking doordat hij vertrekt naar Rotterdam als wijnkoper. . Mogelijk zijn de initialen afkomstig van neef Bernardus, gehuwd met Dorothea Deckers, zoon van Henricus Knippenborg.

Berend Knippenborg is betrokken bij het geven van een oordeel over de bouwkundige staat van 'het Huijs Ulft'. Schoonzoon Derk Wolters deelt in de faam van zijn schoonvader doordat hij optreedt op als getuige in een kwestie die betrekking heeft op zijn woonsituatie aan de Bonteburg. In een document uit 1812, betreffende een 'Proces-verbaal Tol en weggeld te Ulft', neemt de burgemeester van Gendringen 7 getuigen met zich mee, die onder ede verklaren dat namens het Hooggrafelijke huis Berg, en diens opvolger, den Heer Prins Anton Alouisius von Hohenzoller en Sigmaringen, tol- en weggeld is geheven. Eén van de zeven getuigen is:

Derk Wolters, schoenmaker, oud twee en zestig jaren (61, volgens het onder II vermeld geboortejaar).

Tenslotte, te Boekhorst (2003, p.34/35,35) vermeldt een trouwregistratie ontleend aan het trouwboek van de NH kerk Gendringen; en een overlijdensregistratie gem. Gendringen:

Hendrina Knippenborg, dr. Bernardus Knippenborg uijt Ulft onder Gendringen,

tr. Gendringen 15.4/6.5.1792 Hendrik Willem Eiting, geb. Boekholt (Pruissen) nu woonende onder Gendringen, overl. Gendringen (Oer) 26 april 1830

Gezien de trouwdatum - 1792; de plaats van het huwelijk - Gendringen; en de woonplaats van Bernardus - Ulft, is het aannemelijk dat Hendrina behoort tot de *derde* generatie van de Rooms-katholieke, Ulftse, familie Knippenborg. Alleen is niet duidelijk wélke Bernardus vader is van Hendrina: Bernardus van Christina Huijinck/Maria Wolters of Bernardus van Dorothea Deckers.

Samenvattend,

Er is sprake van een familie Knippenborg: eerste en tweede generatie

De eerste generatie bestaat uit de (waarschijnlijke) broers Bernardus, Henricus en Antonius.

De tweede generatie bestaat uit Bernardus tr. Christina Huijinck/Maria Wolters, Bernardus tr. Dorothea Deckers, Geske tr. Theodorus Henricus Huijinck, Mechtelt tr. Willem Westervelt/Bart Bouman.

De derde en volgende generaties zijn aangegeven in de afstammingslijn Knippenborg

Daarmee is de familie Wolters uitgebreid met de familie Knippenborg via *voormoeder* Aleijda Knippenborg, gehuwd met Derk Wolters.

Géén familie

Er zijn nog 3 Knippenborgs: Joanna, Anna en Joanna, die *geen* deel uitmaken van de familie Aleijda Knippenborg. De namen van de peters en meters bij de doop van hun kinderen komen vrijwel niet overeen met de namen van de peters en meters bij de doop van de kinderen van de familie Aleijda Knippenborg.

Daaruit kan niet zonder meer de conclusie worden getrokken dat die verwantschap ook niet bestaat. Immers, niet voor iedereen hoeft te gelden dat peter en meter uit de familiekring worden geworven. Maar zichtbare aanwijzingen voor enige verwantschap ontbreken.

Toelichting

De nu volgende tabel is alfabetisch opgezet volgens de achternaam van de huwelijkspartner van Knippenborg, en daarbinnen chronologisch; voorzover aanwezig zijn de peters en meters aangegeven. Er blijken drie huwelijkspartners te zijn: ten Borck, Coners, Haefkenscheijt.

Overige Knippenborg

13 dec. 1736 (762)	Joanna Gertr.	Theodorus <i>ten Borck</i> Evert Kouvoet	x	Joanna Knijppenborg Wilhelmina te Broek
24 apr.1735 (762)	Gertrudis	Johan <i>Coners</i> Johanna Knippenborg	x	Anneke Knippenborg Derek Zweekhorst
6 dec. 1736 (762)	Antonius	Joannes Coenders Joannes W. Oemkes	x	Joanna Knijppenborg Wilhelmina Conders
18 apr. 1739 (762)	Bernardina	Johannes Coenders Gerardus J. Conders	x	Enneke Knippenborg Grietien Miggelbrincks
3 mrt 1742 (762)	Antonius	Johan Coenders Johan Imminck	x	Anneken Knippenborg Gerharda Coenders
10 mrt 1745 (762)	Joe~s	Joi~s Koenders	x	Annae Knippenborgs
16 okt. 1746	Bernardina	Joannes Conders	x	Enneke Knippenborg

(762)		Joannes Klumpen		Elske Lensinck
27 mei 1736 (762)	Oswoldina, A.	Fredericus Haefkenscheijt Oswaldus Hoevel J:U: Doctor	x	Joanna Knippenborg Antonetta Wevelinckhoven
1738	Maria F.	Fredericus Haefkenscheijt Franciscus Schuller	x	Joanna Knippenborg Domina van Bach
22 sept. 1740 (762)	Theodora	Fredericus Haefkenscheijdt Henricus Borckes	x	Joanna Knippenborg Agnes Knippenborg

(einde Toelichting)

Tot zover de (voor)moederlijke familie van het echtpaar *Derk Wolters* en *Aleijda Knippenborg*. Nu wordt overgegaan naar de volgende generatie: *Michiel Wolters*

Uit het huwelijk van *Derk* en *Aaltje* zijn 5 kinderen geboren:

1. Joannes, ged.(RK) Ulft 12.8.1779 (760.1/44.4)
2. Bernardus, ged.(RK) Ulft 22.10.1781, overl. 22.11.1786 (?) (760.1/66.4; 756/69.9)
3. Aleijda Maria, ged.(RK) Ulft 6.7.1785 (760.1/94.1)
4. Bernardina, ged.(RK) 5.9.1788 (760.2/21.4) (volgt **III**)
5. *Michael* (Michiel), ged.(RK) 6.7.1796 (760.2/98.4) (volgt **III**)

(De cursieve notatie **III** betekent *dochter* van *Derk* en *Aleijda*. Dochters *Wolters* en hun mannelijke en vrouwelijke nakomelingen, krijgen een vet-gecursiveerde notatie, omdat zij de afstamminglijn via een vrouwelijke *Wolters* voortzetten)

Intermezzo

Volgens Bruins (e-mail 22 jan. 2001) staat het huwelijk van *Derk* en *Aleijda* zowel geregistreerd in het NederDuits Gereformeerde (later: Ned. Hervormde) DTB-boek, als wel in het R.K. DTB-boek. In de rubriek 'vragen en antwoorden' van het tijdschrift O.T.G.B., jaargang 1986, p. 24, wordt daarover opgemerkt: 'Katholieken dienden eerst voor de dominee, dan pas voor de pastoor te trouwen, gemengd huwelijk is echter niet uitgesloten'. De verplichting om voor de dominee te trouwen vloeide voort uit de maatregel dat vanaf 21 januari 1587 de gereformeerde richting in Gelderland tot officiële godsdienst werd verklaard: 'Wie nu een geboortebewijs nodig had moest bij de dominee gedoopt zijn en hetzelfde gold voor een huwelijksbewijs' (van Remmen, 1998, p.58). Thuijs (1990) merkt in verband met die dubbele huwelijksluiting op dat het regelmatig voorkomt dat een R.K. huwelijk is gesloten vóór een wettelijk NDG-huwelijk. Formeel kan dit niet. 'Aangezien we ons hier echter in een grensstreek bevinden golden aan de twee kanten van de grens andere (afwijkende) regels, waardoor e.e.a. wel kon voorkomen' (p.85)

Einde Intermezzo

Eerst zal aandacht worden besteed aan de directe voorvader van *Bernardus Gerardus Wolters (V)*: *Michiel (III)*; vervolgens aan zijn oudtante *Bernardina (III)*, zus van *Bernardus*' grootvader *Michiel*.

III

Michael (Michiel) *Wolters*, ged. Ulft 6.7.1796, schoenmaker, later ook landbouwer, overl. Ulft (gemeente Gendringen) in het huis No. 411 op 7.4.1834 (12 mei 1834 vlgs bidprentje), tr. Heerlijkheden Gendringen en Etten 30.12.1818

Hendrina A(a)lders, geb.Voorst, ged.(RK) Ulft 24.3.1800 (761/10.4), overl. 25.11.1874, dochter van *Antonij Alders* en *Joanna Beekman*; tr.(2) 1837 *Johann Schepers* uit *Rees (Dld)*, geb. 24.9.1807, schoenmaker, overl. 4.1.1871, zn. v. *Gerhard Schepers* en *Gertrud te Kath*

Voorouderlijke familie

familie voormoeder: Hendrina Alders en Johannes Schepers

De voormoederlijke familie bestaat uit de echtgenote van Michiel Wolters: Hendrina Alders en haar familie; en uit de tweede man van Hendrina Alders: Johannes Schepers en zijn familie, na het overlijden van Michiel.

‘Aalders is de familienaam van Ulft. Dit komt omdat de familie sinds drie en een halve eeuw hier gewoond heeft en er weinig leden naar elders vertrokken zijn, en omdat de familie zo talrijk geworden is. Er zijn weinig oorspronkelijke Ulftenaren die geen genen van Henrick Alarts in hun lichaam hebben!’ (Koops, 1989a).

Er wordt nu een kwartierstaat gepresenteerd van Hendrina Alders, vrouw van Michiel Wolters.

Kwartierstaat Hendrina Alders

1 Hendrina Alders, vrouw van Michiel Wolters

Hendrina Alders, vrouw van Michiel Wolters, heeft drie broers en twee zussen:

- i. Henricus Joannes Alders, geb. Voorst 26.1.1795, overl. Voorst 8.5.1871, tr. Gendringen 18.5.1822
Joanna Staal, geb. Etten 6.3.1790, overl. Voorst 14.1.1868, dr. v. Arnoldus Staal en Reijnera Tiggeloven (GL 4751/6)
- ii. Gerrit Jan, ged.(RK) Ulft 10.11.1797
- iii. Catharina Aalders, geb. Voorst 24.3.1805, tr. Gendringen 26.6.1828
Bernardus te Boekhorst uit Zeddum, geb. 1802, bierbrouwer, zn. v. Jan te Boekhorst en Gertruida Damen (GL 4751/18)
- iv. Willemina Aalders, geb. 1808, tr. Gendringen 22.7.1830
Gerardus Schoenmaker, geb. 1800, zn. v. Bernardus Schoenmaker en Wesselina Aalbers (GL 4751/20)
- v. Antoon Aalders, geb./ged.(RK) Ulft 10/26.10.1816, tr. Gendringen 28.5.1847
Aleida Venneman uit Wisch, geb. 1820, dr. v. Bernardus Venneman en Cornelia Kaalberg (GL 4748/16)

2 Antonius Aalders, ged.(RK) Ulft 16.3.1755, overl. 1821, otr. Gendringen 9.2.1794

3 Joanna Beekman, ged.(RK) Ulft 11.5.1774, overl. Gendringen 21.5.1829

Joanna heeft nog 4 broers en 2 zussen:

- i. Gerardus Joannes Beekman, ged.(RK) Ulft 22.2.1772, overl. /1781
- ii. Joannes Bernardus (Jan Berend) Beekman, ged.(RK) Ulft 16.11.1776, landbouwer op Baumeistersgoed ook Rinkfoortstede (Ringfoordstede) genaamd, overl. Gendringen (Veldhunten) 12.3.1851, tr(1) 31.5.1798/otr(2) 25.4.1809
(1) Hendrina Bisselick, geb. Azewijn
(2) Hendrika Veltkamp, ged.(RK) 1.6.1778, overl. Gendringen (Veldhunten) 16.5.1848, dr. v. Albert Veltkamp en Geesken van Dillen
- iii. Theodorus Beekman, ged.(RK) Ulft 29.1.1779
- iv. Gerardus Beekman, ged.(RK) Ulft 16.4.1781
- v. Wilhelmina Beekman, ged.(RK) Ulft 2.5.1782
- vi. Catharina Beekman, ged.(RK) Ulft 30.4.1785, overl. 12.5.1842

4 Hendrick Aalders, geb. Oer, ged.(RK) Ulft 5.4.1709, wednr. Anneke Schoemaakers uit Voorst onder Gendringen, otr/tr. Ulft 24.1/14.2.1751 (755.2/...)

5 Hendrina van Dillen, geb. ‘s-Heerenberg (Dit is het derde van vier huwelijken van Hendrick. Uit deze huwelijken zijn resp. 5, 4, 5, 4 kinderen voortgekomen)

- 6 Wessel Beeckman, ged. Loikum (ook geheten: Haalderen) 2.2.1743, overl. Gendringen (Veldhunten) 29.8.1831, landbouwer, otr/tr.(NDG) 30.7/20.8.1769 (755)
- 7 Johanna Catharina Eerinckvelt, geb. Gendringen (Veldhunten), ged.(RK) Ulft 25.8.1748
- 8 Henricus Alers, geb. Oer circa 1675, als leenhouder genoemd van Goed Braemberg in Oer, overl. 1713/, tr.(RK) Ulft 5.4.1709
- 9 Johanna Geurtjens
- 10 Wolter van Dillen, 's Heerenberg, overl. /1751
- 11 ?
- 12 Gerrit Beeckman uit Veldhunten, tr. /1740
- 13 Johanna Giesen
- 14 Jan Eerinckvelt
- 15 ?
- 16 Henricus Alers
(Koops, 2002)

Jan Berend Beekman, broer van Joanna, en dus oom van Michiels vrouw Hendrina Aalders (kwart.nr. 3,ii), is landbouwer. In '1000 jaar Gendringen' van van Dalen, e.a. (1983, p.353) wordt over de boerderij Rinkfoortstede van Jan Berend geschreven: 'Van voorname allure getuigden ... dwarsgevelboerderijen als het Goed Hunten en Rinkfoortstede te Veldhunten'.

Uit deze *kwartierstaat Hendrina Aalders* komt naar voren dat er verschillende schrijfwijzen bestaan van de naam Aalders. Dat wordt bevestigd in het volgende citaat: 'We komen rond 1650 de namen Ellers Ellert maar ook Alers Aelers, Alarts tegen. Rond 1700 wordt de letter d toegevoegd en na 1800 wordt deze niet meer weggelaten. Na 1800 zien we de variant Aalders verschijnen, maar na 1880 wordt de schrijfwijze Aalders unaniem aangehouden'(Koops, 1989a)

De in de *kwartierstaat Hendrina Aalders* genoemde naam Jan Berend Beekman (3ii), broer van Joanna Beekman (schoonmoeder van Michiel Wolters), komt ook voor in de *kwartierstaat Hieltjes van Tonny Thuijs* (1990a, pp.85-86). Er ontstaat nu dus een kruising (dwarsverbinding) tussen de familie Wolters en de familie Hieltjes, via Jan Berend Beekman.

Dat gegeven vormt aanleiding om een *kwartierstaat* op te zetten waarbij een kind (Albert) van Jan Berend als uitgangspunt wordt genomen. De helft van de *kwartierstaat* zal dus bekende namen bevatten; de andere helft de namen van de voorouders van de (tweede) partner van Jan Berend.

Kwartierstaat: Albert Beekman

- 1 Albert Beekman, geb. 6.4.1816
- 2 Joannes Bernardus (Jan Berend) Beekman, ged.(RK) Ulft 16.11.1776, landbouwer op Baumeistersgoed ook Rinkfoortstede (Ringfoordstede) genaamd, overl. Gendringen (Veldhunten) 12.3.1851, tr.(2) 25.4.1809
- 3 Hendrika Veltkamp, ged.(RK) 1.6.1778, overl. Gendringen (Veldhunten) 16.5.1848
- 4 Wessel Beeckman, geb. Loikum (ook geheten: Haalderen) 2.2.1743, overl. Gendringen (Veldhunten) 29.8.1831, landbouwer, otr/tr.(NDG) 30.7/20.8.1769
- 5 Johanna Catharina Eerinckvelt, geb. Gendringen (Veldhunten), ged.(RK) Ulft 25.8.1748
- 6 Aalbert Veltkamp, geb. verm. Gendringen (Wieken), otr.(NDG)/tr.(NDG)/tr.(RK) Gendringen/Terborg/Ulft 9/30/31.5.1756
- 7 Geesken van Dillen, geb. Gendringen (Etten)

Wessel Beekman en Johanna Catharina Eerinckvelt (4 en 5) zijn de gemeenschappelijke ouders van Jan Berend en diens zus, Joanna Beekman, schoonmoeder van Michiel Wolters.

In deze *kwartierstaat* Albert Beekman is opmerkelijk dat Aalbert Veltkamp (6) zowel voor de Nederduits Gereformeerde kerk als voor de R.K. Kerk is gehuwd met Geesken van Dillen (7). Ook het huwelijk van Derk Wolters met Aleijda Knippenborg is voor beide kerken gesloten.

Intermezzo

Beekman en Beekman?

Mensen met eenzelfde achternaam (i.c. Beekman) behoren niet noodzakelijk tot dezelfde familie. Op 14 januari 1781 trouwt Hendrik Wolters, zoon van wijlen Hendrik Wolters uijt Silwold, met Maria Theodora Beekman, dochter van Jan Beekman uijt Ulft.

Bestaat er verwantschap tussen Maria Theodora Beekman (en haar vader Jan) en Joanna Beekman, schoonmoeder van Michiel Wolters?

Op grond van brieven die G(erard) Beekman uit Amsterdam schreef (dd. 8 en 17 oktober 2001; en 6 mei 2002), i.v.m. de vraag naar onze familieverwantschap, kan van zijn familie de hieronder gegeven kwartierstaat Johannes Wolters worden samengesteld.

Kwartierstaat: Johannes Wolters

- 1 Johannes Wolters, geb.Terborg 8.4.1785
- 2 Hendrik Wolters, otr/tr. Ulft/Silvolde(RK) 14.10.1781/11.2.1782
- 3 Maria Theodora Beekman, geb.Ulft 3.8.1749, overl. voor 1812
- 4 Hendrik Wolters
- 5 ?
- 6 Johannes (Jan) Beekman, geb. Gendringen, smid te Ulft, tr. 14.5.1747
- 7 Margaretha Reijnholt (755.2/...)
- .
- 12 Gerrit Beekman, tr. Terborg +/- 1700
- 13 Gertrudis Beijer
- 14 Theodorus (Derik) Reijnholt
- 15 Gerardina ten Holder
- .
- 24 Hermannus Beekman, geb.Terborgh (?) omstreeks 1680
- 25 ?

In zowel de hiervoor gegeven kwartierstaat Hedrina Alders, als in deze kwartierstaat Johannes Wolters, komt op positie 12 de naam Gerrit Beekman voor. Is hij de gemeenschappelijke voorvader van Hendrina Alders en Johannes Wolters?

In de kwartierstaat Johannes Wolters worden de posties 6 en 3 bezet door Jan (6) en Maria Theodora (3). In de hiervoor gegeven kwartierstaat Hendrina Alders worden de posities 6 en 3 bezet door Wessel (6) en Joanna (3), resp. moeder en grootvader en moeder van Hendrina Alders. Het ligt niet voor de hand dat Gerrit dezelfde persoon is in beide kwartierstaten, aangezien in de kwartierstaat Hendrina Alders Gerrit is geboren vóór 1740; in de kwartierstaat Johannes Wolters is zijn geboortejaar vóór ongeveer 1700. Vervolgens, in een brief dd. 17 oktober 2001, schrijft Beekman: 'Aangezien Wessel (kwart.staat Hendrina Alders, nr.6) in 1743 geboren wordt en Johannes (kwart.staat Johannes Wolters, nr.6) in 1747 huwt is het vrijwel uitgesloten dat Wessel en Johannes broers zijn, met gemeenschappelijke vader Gerri. (12). Maar hoe zit het dan wel?'

Je kunt verschillende veronderstellingen opperen. Gerrit in de kwartierstaat Johannes Wolters is vader is van de Gerrit in de kwartierstaat Hendrina Alders. Vervolgens, het is ook mogelijk dat een broer of zus van een (echtg. van) Beekman in de eerste kwartierstaat is gehuwd met een broer of zus van een (echtg. van) Beekman in de tweede kwartierstaat. Dan kan een brug gevormd worden tussen beide kwartierstaten en is er sprake van (enige) verwantschap. Dat is een reële mogelijkheid aangezien er soms veel broers en zussen zijn. Zo heeft een broer van Maria Theodora in de kwartierstaat Johannes Wolters, 12 kinderen gekregen.

Aangezien speculaties niet op feiten zijn gebaseerd kan de vraag naar de relatie tussen Joanna Beekman, schoonmoeder van Michiel Wolters, en Maria Theodora Beekman, niet worden beantwoord. Anders gezegd: in de titel: *Beekman en Beekman?* Moet het vraagteken blijven staan. De geschiedenis van voormoeder Hendrina Alders, vrouw van Michiel Wolters, is hiermee nog niet afgesloten.

einde Inermezzo

Na het overlijden van Michaël in 1834, op 37-jarige leeftijd, is zijn weduwe Hendrina hertrouwd met Johann Schepers die bij haar is gaan inwonen. Zij hebben samen een café gerund, dat tot op de dag van vandaag die functie heeft behouden in hetzelfde pand, op dezelfde plek. De huidige eigenaars zijn afstammelingen van het echtpaar Johann Schepers-Hendrina Alders, wed. Michiel Wolters. *De familie Schepers is dus voormoederlijke familie van Bernardus Gerardus Wolters.*

Hieronder zal een overzicht worden gegeven van de namen van achtereenvolgende familieleden die het bedrijf hebben bestierd.

Johannes Schepers (tweede man van Hendrina Alders, eerder echtge van Michiel Wolters) __

Hendrina A(a)lders, geb.Voorst, ged.(RK) Ulft 24.3.1800 (761/10.4), overl. 25.11.1874, dochter van Antonij Alders en Joanna Beekman; tr.(2) 6.1.1837 Johann Schepers uit Rees (Dld), geb. 24.9.1807, schoenmaker, overl. 4.1.1871, zn. v. Gerhard Schepers en Gertrud te Kath (GL 4750/1)

Uit het (tweede) huwelijk van Hendrina en Johann zijn 3 kinderen geboren:

1. Gerhardus Michael, geboren 16 maart 1838 (volgt 1)
2. Bernardus, geboren 4 augustus 1841
3. Maria, geboren 13 juli 1844

1.

Gerhardus Michael Schepers (sr), geb.16.3.1838, overl. 1899, tr.(1) Gendringen 27.4.1866 Maria Grada Bartholoneus,

tr.(2) 1880 Hermina Keurentjens, geb. Zelhem 1853,

tr.(2) 1902 Johan Becker, geb. 1854, overl. 1923

(Johan Becker had al 2 kinderen uit een eerder huwelijk, waaronder Johanna)

Uit het (tweede) huwelijk van Gerhard Michael (sr) en Hermina Keurentjens is geboren:

1. Gerhard Schepers (jr), geb. 1885, overl. 1938, tr. 1916 Johanna Becker, geb. 1882, overl. 1973

Uit het huwelijk van Gerhard Schepers (jr.) en Johanna Becker is geboren:

1. Willemien Schepers, geb. 24.3.1921, tr. 1950 Theodorus Gervers

Uit een interview van Aggie Daniëls (2006) met mevr. *Willemien Gervers-Schepers* (geb. 1921), komt het volgende naar voren. Nadat Michiel Wolters is overleden (1834), is zijn weduwe *Hendrina Alders* hertrouwd met *Johannes Schepers*, schoenmakersknecht, uit Rees, die bij haar is gaan inwonen. Hun zoon *Gerhard Schepers* staat vermeld als koffiehuishouder (vandaar wellicht de naam café Schepers) en, in het geboorteregister, als akkerbouwer. Na de dood van Maria Grada Bartholomeus hertrouwt weduwe Gerhard Schepers met *Hermina Keurentjens*. Uit dit huwelijk wordt zoon *Gerhard Schepers junior* geboren. Na de dood van Gerhard senior, wordt weduwe Harmina Keurentjens bierhuishoudster. Ze is net één jaar weduwe als het café in 1900 afbrandt.

Nadat het café weer is opgebouwd, hertrouwt (1902) *Harmina Keurentjens*, weduwe van Gerhard Schepers senior, met *Johan Becker*. Deze Johan Becker heeft al twee kinderen uit zijn eerste huwelijk, waaronder dochter Johanna. In 1916 trouwen *Gerhard Schepers junior* en *Johanna Becker* (Gerhard en Johanna scheelden elkaar maar 3 jaar in leeftijd). Vandaar dat het café niet slechts bekend staat als café Schepers, maar ook als café Schepers-Becker.

De naam café Gervers is een gevolg van het huwelijk van Willemien Schepers - dochter van Gerhard Schepers, jr. en Johanna Becker - met *Theodorus Gervers*.

Op het ogenblik heeft het hotel-café de naam 't Wapen van Ulft.

Gervers, en Gerhard Schepers, sr. en jr. zijn half-verwant met Wolters, aangezien zij niet afstammen van het echtpaar Michiel Wolters en Hendrina Alders, maar van het echtpaar Johannes Schepers en Hendrina Aalders. Becker is niet half-bloedverwant, maar half-aanverwant.

Ter wille van de overzichtelijkheid zijn hiervoor alleen de namen opgenomen die te maken hebben met de bewoningsgeschiedenis van het woonhuis/café aan de Bontebrug. Echter, aangezien Wolters door het tweede huwelijk van voormoeder Hendrina Alders, halfverwant is met de familie Schepers, is het zinvol om een afstammingslijn Schepers samen te stellen.

Afstammingslijn Schepers

Na het overlijden van haar man Michiel Wolters:

I

Hendrina Alders tr(2) 6.1.1837

Johann Schepers uit Rees (Dld), geb. 24.9.1807, schoenmaker, overl. 4.1.1871, zn. v. Gerhard Schepers en Gertrud te Kath

Uit het huwelijk van Hendrina en Johan zijn 3 kinderen geboren:

1. Gerhardus Michael, geboren 16 maart 1838 (volgt II)
2. Bernardus, geboren 4 augustus 1841
3. Maria, geboren 13 juli 1844 (volgt II)

II

Gerhardus Michael Schepers, geb.16.3.1838, tr. Gendringen 27.4.1866 Maria Grada Bartholoneus

Uit het huwelijk van Gerhard Michael en Maria Grada zijn 2 kinderen geboren:

1. Johannes Antonius Laurentius, geb.1871 (volgt III)
2. Hermanus, geb.1873 (volgt IIIa)

III

Johannes Antonius Laurentius Schepers, geb. Gendringen 1871, tr. Gendringen 21.5.1897

Johanna Gasseling, geb. Gendringen 1874, dr. v. Bernardus Gasseling en Geeske Kemperman

IIIa

Hermanus Schepers, geb. Gendringen 1873, tr. Gendringen 11.5.1900

Maria Catharina Frazer, geb. Gendringen 1874, dr. v. Jacobus Johannes Frazek en Johanna Engelen

II

Maria, geb. Silvolde (gem. Wisch) 13.7.1844, tr. Gendringen 31.7.1865

Gerhardus Johannes van de Hoogte, geb. 1833, wonende te Zwollerkerspel, zn. v. Hendrikus van de Hoogte en Hendrika Holterman

Uit het huwelijk van Maria en Gerhardus Johannes zijn 2 kinderen geboren:

1. Johannes Hendrikus van der Hoogte, geb. 1874 (volgt III.)
2. Maria Johanna van der Hoogte, geb. 1885 (volgt III.a)

III

Johannes Hendrikus van der Hoogte, geb. 1874, wonende te Zwolle, tr. Gendringen 3.9.1901

Elisabeth Johanna Maria Aalders uit Gendringen, dr. v. Johannes Antonius Aalders en Maria Petronella Hoogveld

IIIa

Maria Johanna van der Hoogte, geb. 1885, wonende te Zwolle, tr. Gendringen 1.5.1905

Tobias Berssenbrugge uit Lindern (Duitsland), geb. 1874, zn. v. Heinrich Anton Berssenbrugge en Maria Elisabeth Rode

Intermezzo

Waar woonden zij?

Onder 'zij' worden verstaan: Derk en Michiel Wolters en hun echtgenoten; Hendina Alders met haar tweede man: Gerhard Schepers; en hun opvolgers in het café.

Derk Wolters is ingetrouwd bij zijn schoonvader Bernard Knippenborg in een dubbele woning, kadastraal aangemerkt als nummers 257 en 258, gelegen in het centrum van Ulft, dicht tegen De Oude Yssel aan, bij de brug (De Bontebrug), en ongeveer tegenover (de restanten van) 'het huys Ulft' aan de andere oever. Dit huis moet enorm groot zijn geweest want het was een café, een boerderij, er zaten een kleermakerij en een schoenmakerij in. Maar het huis stond dan ook op een plek met voor die tijd grote economische activiteit.

Hiervoor is aangegeven dat Derk Wolters en zijn vrouw Aleijda Knippenborg zijn gaan inwonen bij (schoon)vader Berend Knippenborg in het woonhuis bij de Bontebrug. Later is Overgoor er komen te wonen die de ene helft van het dubbele woonhuis heeft gekocht; en Michiel en zijn vrouw Hendrina Alders, bewonen de andere helft.

Uit overlijensakten komt naar voren dat Derk Wolters en zijn vrouw Aleijda Knippenborgh beiden zijn overleden in huis no. 146 te Ulft, resp. in 1822 en 1825. Hun zoon Michaël overlijdt in 1834 echter in huis no. 411 te Ulft, evenals Michaëls dochter Maria in 1833. Vermoedelijk eind jaren twintig, wordt Michiel Wolters in het bevolkingsregister als Hoofd des Huisgezins aangemerkt op huisno. 411. De familie Overgoor bewoont de andere helft van de dubbele woning – op huisno. 412, gekocht van Wolters.

De huisnummers 146 (Derk) en 411 (Michaël) zijn allen maar te begrijpen als tussen 1825 en 1833 een nieuwe huisnummering heeft plaatsgevonden. Dat is niet onwaarschijnlijk omdat rond die tijd zowel in Ulft als Gendringen een grote brand heeft gewoed.

Tenslotte, wat is de Bontebrug?

De Bontebrug

Bij de Bontebrug wonen in de 17de en 18de eeuw veel (joodse) immigranten in een verzameling armzalige bouwsels; mensen aan de zelfkant van de samenleving: een plattelandsproletariaat dat aan bittere armoede is overgeleverd. Huttenkolonies als die bij de Bontebrug worden daarom gezien als broeinesten van overtredingen tegen wet en orde (van Dalen e.a., 1983, pp.241-242).

Maar er is ook een totaal andere beschrijving van de Bontebrug. In 1754 komt van hogerhand goedkeuring af voor de oprichting van de IJzerhut (voorloper van de DRU). Er is werkkraft genoeg. Heel de bevolking van keuters en dagloners zit immers om werk verlegen. De infrastructuur is er ook: de grote verkeersbaan over de Bonte Brug loopt vlak langs de watermolen in de Meulenbeek, een aftakking van de Oude IJssel, die als energieleverancier dienst kon doen (pp.247-249). Kortom, de Bonte Brug als belofte van welvaart; maar ook als bron van welvaart, want bij de Bonte Brug aan de grote verkeersbaan worden ook tolgelden geheven. In de 18de eeuw neemt het handelsvervoer over land eerder toe dan af, omdat het gemakkelijker en goedkoper is dan vervoer over water (van Dalen e.a., 1983, p.240). Deze tolheffing is een 'instituut' geworden, waardoor kortweg wordt gesproken van 'de tol van Bontebrug bij Ulft' (op.cit., p.378).

Einde Intermezzo

De rubriek: familie voormoeder (Hendrina Alders), wordt nu vervolgd met de rubriek: familie voorvader (Michiel Wolters).

familie voorvader: Bernardina

Michiel heeft 2 broers en 2 zussen. Alleen van zus Bernardina is iets meer bekend dan naam en geboortedatum. De geslachtslijst vervolgt nu met een zus van Michiel: Bernardina, *en haar afstammelingen*.

III

Bernardina Wolters, ged. Ulft(Schoutambt Gendringen en Etten) 5.9.1788, overl. Ulft 20.12.1869, begr. Ulft, tr. 10.2.1820

Gerrardus Gerretzen, ged. Ulft (Schoutambt Gendringen en Etten) 3.8.1792, timmerman, overl. Ulft 4.3.1880, begr. Ulft.

(760.2/55.1; GL 4751/1)

(De nummering **III** is vet/cursief, omdat Bernardina een *dochter* is van Wolters)

.

Ouders van Gerrardus Gerritsen , man van Bernardina Wolters, zijn:

Alexander Gerritsen, ged. 25.9.1756, timmerman, zn. v. Gerrit Gerritsen uit Baasveld, otr/tr. Gendringen 4/17.2.1781

Jda (Ida) Mulderman(s), ged. 28.6.1746, dr. v. Hendrik Muldermans uit Voorst onder Gendringen (760.3/67.7).

De naam Muldermans is afgeleid van het beroep: mulder, d.w.z. molenaar.

Jda Muldermans was vóór haar *tweede* huwelijk met de hiervoor genoemde Alexander (Sander) Gerritsen, gehuwd (tr. 20.10/3.11.1765) met Joannes Huijng. Deze Joannes Huijng is zoon van Derk Huijncck, gehuwd met Geske Knippenborg, lid van de familie Knippenborg (zie eerder).

Uit het huwelijk van Alexander en Jda zijn, naast hun jongste zoon Gerrardus, gehuwd met Bernardina Wolters, nog 4 kinderen geboren:

Catharina Gerritsen, geb. 1781

Arnolda Gerritsen, geb. 1784

Anna Gerritsen, geb. 1786

Johannes Gerritsen, geb. 1789

‘In 1860 vroeg A. Gerritsen bij de gemeente Bergh vergunning om in Netterden een dwergmolen te mogen bouwen; ...’ (van Dalen, 1983, p.436). Wie is A. Gerritsen? Niet één van de (vrouwelijke) kinderen van Alexander en Ida. Zij zijn geboren tussen 1780 en 1790; en (leven en) werken niet meer in 1860 (afgezien van de vraag of vrouwen in die tijd beroepsmatig werken). Ook niet een zoon uit het huwelijk van Gerrardus Gerretzen en Bernardina Wolters. Hun enige zoon heet Johan, geb. 1820. Mogelijk is hij een zoon (geb. rond 1820) van Gerrardus’ broer, Johan Gerritsen, de andere zoon van Alexander en Ida.

Bernardina’s echtgenoot Gerrardus Gerretzen was als timmerman betrokken bij de afbraak van ‘het huijs Ulft’ en de opbouw van de IJzerfabriek – de latere DRU (zie ‘Leven in Ulft 1750-1850’). Zijn nazaten hebben een aannemersbedrijf in Ulft.

Uit het huwelijk van Bernardina (Berendina) Wolters en Gerrardus (Gerrit) zijn 3 kinderen geboren:

1. Theodora Gerritsen, geb. Ulft 22.5.1820

2. Johan Gerritsen, geb. Ulft 25.2 (of 1.3).1822 (volgt **IV**)

3. Ida Antoinetta Gerritsen, overl. Ulft in het huis no. 425, 3.6.1835, 5 jaar oud

IV

Johan Gerritsen, geb. 25.2 (of 1.3).1822,

tr(1) Gendringen 8.6.1854 Maria Hendrina Marneth, geb. 1830, dr. v. Johan Valentin Marneth, overl. 19.7.1845, en Berendina Sibilla Aalders,

tr(2) Gendringen 30.9.1858 Gerharda Janssen, geb. 1830, dr. v. Willem Janssen en Elisabeth Giese.

(De notatie **IV** is vet omdat Johan via zijn moeder Bernardina van Wolters afstamt; cursief, omdat hij zoon is van een *vrouwelijke* Wolters).

Uit het huwelijk van Johan en Maria is één kind geboren:

Antoinetta Berendina

Uit het (tweede) huwelijk van Johan en Gerharda zijn 5 kinderen geboren:

1. Wilhelmus Gerritsen
2. Berendina Gerritsen, geb.1861, tr. Gendringen 13.5.1885 Theodorus Simeon Wijkamp, geb. 1859, zn. Jan Berent Wijkamp en Johanna ten Haaf.
3. Aleida Theodora Gerritsen, geb. 1863, tr. Gendringen 17.7.1891 Hermanus Cornelis Kroezen, geb.1857, zn. Gerhardus Kroezen en Johanna van de Pavert
4. Gerardus Johannes Gerritsen, geb. 1864, tr. Gendringen 15.10.1891 Johanna Geertruida Stapelbroek, geb. 1865, dr. Willem Stapelbroek en Berndina Nieuwenhuis.
5. Antonius Wilhelmus Gerritsen, geb. 1867 (8?), tr. Gendringen 21.5.1898 Mina Dornseifer, geb. 1878, dr. Franz Anton Dornseifer en Hendrina Haakshorst.

Tot zover Bernardus Gerardus' voorouderlijke familie van het echtpaar Michiel Wolters en Hendrina Alders; en van het echtpaar Hendrina Alders en Johann Schepers. Nu wordt overgegaan naar de volgende generatie Antonius Wolters (**IV**), vader van Bernardus Gerardus Wolters

Uit het huwelijk van Michiel en Hendrina zijn 5 kinderen geboren:

- 1 Johanna geb/ged.(RK) Ulft 20.04.1819; is vlgs Bevolkingsregister, 20 jaar oud in 1839
- 2 Maria, geb/ged.(RK) Ulft(in het huis No. 411) 3.3/20.4.1821, overl. Ulft 5.5.1833
- 3 Theodorus, geb. 21.7.1823; (volgt **IVa**)
- 4 Antonius, geb. 27.12.1826; (volgt **IV**)
- 5 Johannes Bernardus, geb. 30.5.1831 (volgt **IVb**)

(De kinderen van Michiel en zijn zus Bernardina, krijgen allebei het cijfer IV. Toch treedt geen verwarring op, omdat bij de zoon van Bernardina het cijfer wordt gecursiveerd; en bij de zonen van Michiel niet)

IV

Antonius Wolters, geb. Gendringen 27.12.1826, schoenmaker en graf- en hoefsmid, overl. Silvolde (gem. Wisch) in het huis No. 108, 11.3.1898, tr. Silvolde 9.6.1855

Josepha Geertruida Albers, geb. St. Anthonis (N.Br) 31.3.1834, overl. Silvolde 20.7.1903, dr.

Johannes Albers, ged. St. Anthonis (gemeente Oeffelt) 14.2.1799, smid, en Hendrina te Leuken, ged. 1792, overl. 1856.

Blijkbaar is het echtpaar Albers-te Leuken op een gegeven moment naar Silvolde verhuisd, en is Johannes daar zijn beroep van smid gaan uitoefenen (hoe komt Johannes Albers erbij om naar Silvolde te verhuizen?). Antonius, trouwt in bij de familie Albers, en oefent in Silvolde het beroep uit van zowel zijn vader Michiel, als zijn schoonvader.

Voorouderlijke familie

Familie voorvader: Theodorus en Johannes Bernardus

Antonius heeft twee zussen en twee broers. Alleen van de twee broers zijn meer gegevens bekend dan geboorte- en overlijdensdatum. Van hen *en hun afstammelingen* zullen nu gegevens worden verstrekt

IVa

Theodorus Wolters, geb. Gendringen 21.7.1823, schoenmaker, landbouwer, overl. Mechelen (gem. Gendringen) 10.3.1889, tr. Gendringen 20.11.1851

Geertruida (Trui) Bockting, geb. Netterden 1814, dr. v. Gradus Bockting en Johanna Thus, weduwe van Jan Vogel

Uit het huwelijk van Theodorus en Geertruida zijn 2 kinderen geboren:

1. Johanna Henrika, geb. 1852; (volgt **Va1**)
2. Maria, geb. 14.6.1854; (volgt **Va2**)

Va1

Johanna Henrika Wolters, geb.Megchelen (gem. Gendringen) 1852, tr. Bernard von Hagen uit Anholt (Dld)

Uit het huwelijk van Johanna en Bernard is minstens één kind geboren:

Hermann von Hagen, geb. 22.7.1873, overl. Anholt, 27.9.1954, tr. 23.5.1905
Bernardina te Velde uit Gorssel, ovl.6.3.1931

Va2

Maria Wolters, geb. Mechelen (gemeente Gendringen) 14.6.1854, overl. Mechelen (gemeente Gendringen) 24.12.1939, tr. 6.6.1879

Heinrich Johann Krämer geb. Millingen (Dld) 1853, schoenmaker, overl. Gendringen, zn. v. Heinrich Krämer, schoenmaker, en Aleijda Thuss

Uit het huwelijk van Maria en Heinrich zijn vier kinderen geboren:

Theodorus Johannes Krämer, geb. Gendringen 1880, van beroep brievenbesteller, tr.13.8.1920
Johanna Christina Hakvoort, geb. Gendringen 1894, dr. Theodorus Hakvoort, geb.1856, van beroep landbouwer, en Theodora Visser

Geertruida Theodora Krämer, geb. Gendringen 1882, tr. 9.7.1912

Hendrikus Hegman, geb. Gendringen 1876, van beroep arbeider, zn. Gerrit Hegman, van beroep arbeider, en Aleida Neuhaus.

Aleida Maria Krämer, geb. Gendringen 1885, tr. 17.7.1908

Bernhard Neuhaus, geb. Isfelburg (Dld), 1878, van beroep postbode, zn. Wenzel Neuhaus en Johanna Tombergs.

Hendrikus Aloisius Krämer, geb. Gendringen 25.10.1886, van beroep brievenbesteller, tr.12.8.1920
Bertha Maria Hegman, geb. gem. Bergh 26.10.1892, dr. Gerhardus Cornelius Hegman, van beroep landbouwer, en Agnesia Verheij

IVb

Johannes Bernardus, geb. Ulft (gem. Gendringen) 30.5.1831, groothandelaar in kolen te Zwolle, tr. 18.10.1866 Hendrika van Delden, geb. Zwolle, 1836, dr. Johannes Hubertus van Delden en Engelberta Maria Godelijn.

Uit het huwelijk van Johannes-Bernardus en Hendrika is minstens één kind geboren

Vb1

Michaël Johannes Hubertus, geb. 1873, pastoor te Renkum, overl. 12.10.1946

Familie voormoeder:

Van Josepha Geertruida Albers zijn niet meer gegevens bekend dan onder **IV** zijn aangegeven.

In Renkum is een straat nabij het centrum vernoemd naar pastoor Wolters (**Vb1**). Dat zou erop kunnen wijzen dat pastoor Wolters van bijzondere betekenis is geweest voor Renkum. Via de zoekmachine 'Google' is een niet geautoriseerde tekst gevonden waaruit naar voren komt dat de pastoor een rol heeft gespeeld bij het terugbrengen van het genadebeeldje 'Maria van Renkum' (www.mariavanrenkum.nl/historie.htm). Deze tekst wordt hieronder geheel en ongewijzigd overgenomen.

De historie rond het beeldje 'Maria van Renkum'

1380: Een wazig begin

Het oudste wat wij met zekerheid van het beeld weten, is dat het in 1380 al een wijdvertakte verering ondervond. Het stond toen in een kapelletje in de z.g. Kloosterwei te Renkum. Door de toenmalige Hertogen van Gelre werd het met geschenken overladen, waarvan sommige zelfs van grote waarde.

Rond 1400 richtten de bewoners van Redichem (de oude naam van Renkum) het O.L. Vrouwe Gilde op ter bescherming van het kapelletje en het beeldje. Door de eeuwen heen heeft dit gilde onder allerlei vormen (schutterij, brandweer) een grote rol gespeeld bij de verering van Maria van Renkum. In 1910 werd dit Gilde opgeheven.

De Zwerftocht

In 1405 roept Reinoud IV, hertog van Gelre, de zusters Augustinessen naar Renkum om een klooster te stichten: Het Huis van Maria. Hij schonk het beeldje aan het klooster, om het in de kapel te bewaren waar de pelgrims naar toe konden trekken. Bij de Reformatie moesten de zusters de wijk nemen en nu begon de eeuwen durende ballingschap van Maria. Na vele omzwervingen bereikten de zusters met het beeldje hun klooster in Utrecht. Na opheffing van hun klooster werd het beeldje toevertrouwd aan de paters Dominicanen, die het plaats gaven in hun kerk aan de Walsteeg. Waarschijnlijk zijn vele geschenken en relieken ook hier terecht gekomen. Bij een vernieuwing van deze kerk kwam het beeldje, dat niet meer paste in de toenmalige voorstelling van Maria, op de rommelzolder terecht. Toen deze zolder opgeruimd moest worden, ontfermde de koster zich over het beeldje en na lang aandringen bij de pastoor, kreeg hij het beeldje mee naar huis. Hier verfde hij het "mooi" wit. In 1890 geeft de koster het beeldje aan zijn nicht en deze verkoopt het aan de antiquair G. Brom, die onder de witte verf weer de oude polychromie tevoorschijn haalt. Intussen was in 1875 de parochie Renkum weer tot stand gekomen en pastoor Van Leeuwenberg heeft in 1890 heel veel gedaan om het beeldje, dat hem door de heer Brom te koop werd geboden, weer naar Renkum te krijgen. Het was dan ook de grote wens van de heer Brom dat het beeldje weer naar Renkum terug zou komen. Helaas mislukten deze onderhandelingen. Was het de twijfel aan de echtheid van het beeldje of was het gebrek aan geld?

In 1905 werd het beeldje op een tentoonstelling geplaatst. Hier werd het gekocht door een Haagse kunsthandelaar, die het weer verkocht aan de grote kenner en verzamelaar van middeleeuwse kunst, de heer J.B. Stolk te Huis ter Heide. Deze, hoewel protestant zijnde, had een zeer grote verering voor Maria. Een beeld van Maria sierde de voorgevel van zijn huis, dat ook de naam Maria in zijn naam voerde. Maar toen het beeldje eenmaal in zijn bezit gekomen was, kreeg hij vooral voor Maria van Renkum grote verering. Het kreeg dan ook niet een plaats in zijn museum, maar in de huiskamer, steeds omgeven door bloemen en portretten van zijn kinderen die hij aan Maria van Renkum toevertrouwd had.

Onderhandelingen

De heer Van Stolk heeft verschillende malen met de gedachte gespeeld, het beeldje over te doen aan de parochie van Renkum. Maar zijn grote liefde voor het beeldje moeten we bijna zien als een werking van Maria, die haar grote vereerder tijdens diens leven niet wilde verlaten. Dit alles vertelde hij eens aan de heer H. Herkuleyns, (een Maria vereerder) die de onderhandelingen startte. De heer Herkuleyns woonde in Arnhem en diens grote hobby was te grasduinen in de oude geschiedenis van het genadebeeldje van Maria van Renkum. Zo kwam hij er tenslotte achter, dat het beeldje eens aangeboden was aan een Renkumse parochiaan en dat hiervan de koop toen niet doorgegaan was. Op 6 september 1926 ging de heer Herkuleyns met schromende voeten op bezoek bij de heer Van Stolk, om te kijken, of hij iets kon bereiken. Wij laten hem nu zelf aan het woord: Nauwelijks was ik binnen, of mijn oog viel op het wonderschone beeld van O.L. Vrouw, dat daar prijkte temidden van tal van bloemen. De eerste ogenblikken kon ik niet veel zeggen. Ik was ontroerd, hoe schoon was dat beeld en wat een devotie tot Maria. Ik geloofde me zelf niet. Na geruime tijd bij het afscheid, waagde ik me te vragen: "Mijnheer, is er nog ooit kans, dat het beeld naar Renkum komt?" En de vriendelijke, oude heer werd ernstig; ik kwam aan zijn bezit, dat begreep ik, en hij zei: "Indien Maria wil, dat zij te Renkum komt, dan komt zij er. Maar indien zij niet naar Renkum wil, dan komt zij er niet. Indien ik U het beeld mee zou geven, om naar Renkum te brengen, en zij zou het niet willen, er zou iets met U gebeuren onderweg en het beeld zou niet te Renkum komen. Laten we dus geduldig afwachten".

Dit geduldig afwachten wordt zwaar op de proef gesteld, wanneer 6 mei 1927 de heer Van Stolk onverwacht overlijdt. Met zijn heengaan schijnt het beeld voor Renkum verloren te zijn, want het is bekend, dat mevrouw Van Stolk het beeld niet gaarne wil missen. Dit blijkt bij een bezoek, dat pastoor Wolters aan mevrouw Van Stolk brengt op 20 maart 1928. Het eerste wat mevrouw Van Stolk tegen

de pastoor zegt, is: “Ik hoop, dat U é én vraag niet zult stellen.” Er werd over de verkoop van het beeld niet gesproken, maar bij het afscheid zei de pastoor toch: “Ik hoop dat het beeld nog eens in Renkum terecht komt.” Mevrouw Van Stolk antwoordde hierop: “Ik ook, maar voorlopig niet.” De volgende dag was mevrouw Van Stolk jarig. Haar zoon stelde voor het beeld weer af te staan aan de edelsmid J.E. Brom, om de voorbereidingen te treffen, het beeld weer naar Renkum terug te brengen. Hij wist zijn moeder over te halen. Op 23 maart kreeg pastoor Wolters een telegram van de heer Brom, dat mevrouw Van Stolk het beeld wilde afstaan. Het was die zelfde dag nog door de heer Brom bij de familie Van Stolk opgehaald en naar Utrecht gebracht, waar hij het in zijn atelier opknapte en het dan naar het aartsbisschoppelijk paleis bracht, waar het opgesteld zou blijven staan tot de definitieve terugkeer naar Renkum. Een waardevol collier schonk mevrouw Van Stolk als eerste ex-voto bij het afscheid van de Maria van haar man. Een voorwaarde had zij gesteld: Een afbeelding van haar man zou steeds in de nabijheid van het beeld moeten zijn.

1928: Eindelijk terug

Na het teleurstellende bezoek van pastoor Wolters en de heer Herkuleyns, aan wie Renkum wel de meeste dank verschuldigd is voor het vele werk dat hij gedaan heeft om Maria weer in Renkum terug te krijgen, kwam het bovenvermelde telegram wel als een enorme verrassing. Zondag 25 maart werd het heuglijke nieuws aan de parochianen van Renkum meegedeeld door de pastoor. ‘s Avonds had onder buitengewone belangstelling een plechtig lof te Deum plaats. En dan eindelijk op 6 mei 1928 was het zo ver. Na meer dan 350 jaar kwam Maria weer naar Renkum terug.

Nu Maria weer terug in Renkum is, komen de bedevaarten ook weer. Van vele, zeer vele plaatsen kwamen zij. Niet alleen uit Nederland maar ook van daar buiten.

Dan komt de oorlog. Benzinegebrek doen auto- en motorbedevaarten verdwijnen. De feestelijke processies verdwijnen. Het worden boete- en bedetochten voor vrede.

Tijdens het oorlogsgeweld brachten pastoor Wolters, kapelaan Stockmann en de huishoudster op een oude handkar het beeldje van Maria van Renkum bij de familie Wolfs in Ede. Maar toen het daar ook niet meer veilig was, werd het opgehaald door de directeur van het Kröller-Müller museum, waar het in de kelders ondergebracht werd bij andere kunstschaten. Hier bleef het tot de kerk in Renkum weer zover hersteld was, dat zij Maria weer een waardige plaats kon geven. 19 mei 1946 was het zover. Wederom met grote plechtigheid werd het beeldje in Renkum ingehaald, wederom kwamen de bedevaarten naar Renkum. Op zondag 3 mei 1953 werd het zilveren jubileum gevierd van de terugkeer van Maria naar Renkum. Pastoor Jansen was inmiddels pastoor Wolters opgevolgd. Maar het meest aangrijpende van deze dag was wel, toen mgr. Alfrink, de in de rolstoel gezeten, zogoed als geheel verlamde heer H. Herkuleyns het gouden erekruis “Pro Ecclesia et Pontifice” op de borst speldde. Hiermee werd de dank overgebracht van Renkum aan de grote promotor van de terugkeer van Maria naar Renkum.”(www.mariavanrenkum.nl/historie.htm)

Tot zover Bernardus Gerardus’ voorouderlijke familie van het echtpaar Antonius Wolters en Josepha Geertruida Albers. Nu wordt overgegaan naar de volgende generatie: Antonius Wolters (**IV**), vader van Bernardus Gerardus Wolters

Uit het huwelijk van Antonius en Josepha zijn 11 kinderen geboren:

1. Johanna Theodora Maria, geb. Silvolde 13.5.1859, overl. Silvolde 2.5.1862
2. Michael Johannes, geb. 11.3.1861 (volgt **Va**)
3. Hendrina Maria, geb. 20.6.1862 (volgt **Va**)
4. Bernardus Gerhardus, geb. 20.1.1866 (volgt **V**) (naamgever van de genalogie)
5. Theodorus, geb. 2.12.1867 (volgt **Vb**)
6. Maria Johanna, geb. Silvolde 24.2.1869 te Silvolde, overl. Silvolde 28.4.1869
7. Johanna Grada, geb. Silvolde 7.6.1870, overl. Silvolde 6.5.1872
8. Maria Elisabeth, geb. Silvolde 22.3.1872, overl. Silvolde 28.9.1872
9. Gerhardus Antonius, geb. Silvolde 7.9.1874, overl. Silvolde 16.9.1874
10. Antonius Hendrikus, geb. Silvolde 20.7.1876, overl. Silvolde 22.1.1916
ongetrouwd
11. Geertruida Aleida, geb. Silvolde 11.6.1878, overl. Silvolde 16.6.1879

V (naamgever van de genealogie)

Bernardus Gerhardus Wolters, geb. Silvolde 20.1.1866, smid, overl. Silvolde 17.3.1944, tr. Silvolde 14.7.1899

Johanna Janssen, geb. Steenderen (Reigersvoort Keyenberg) 25.9.1873, overl. Lichtenvoorde 6.2.1959

Bernardus Gerardus oefent zijn beroep uit in een pand vlak bij de R.K. kerk in Silvolde. Het bedrijf is na zijn dood voortgezet door zijn zoon Bernardus, het vierde kind van het echtpaar Wolters-Janssen

Uit het huwelijk van Bernardus en Johanna zijn 6 kinderen geboren:

1. Antonia Geertruida Henrica (Toni), geb. Silvolde 3.10.1900, tr. Toon Reukers, meubelmaker te Lichtenvoorde
2. Wilhelmina Johanna (Mienes), geb. Silvolde 21.1.1902, tr. Bernard Spaan, geb. Zevenaar 23.9.1897, overl. Zevenaar 12.6.1982
3. Geertruida Hendrina (Rika), geb. Silvolde 23.1.1904
4. Hermanus Bernardus Antonius (Bernard), smid, geb. Silvolde 15.10.1905, overl. 2.1.1997, tr. Anna Maria Düking
5. Jozef Bernardus Gerhardus (Joop), (hoofd)onderwijzer, geb. Silvolde 30.11.1907, overl. Doetinchem 26.1.1996, tr. Arnhem 27.8.1936 Maria Cornelia van der Krogt, geb. Toeloeng Agoeng (Java) 7.3.1910, overl. Leiden 27.9.1998
6. Herman, missionaris van Mill-Hill in de Britse Cameroen, geb. Silvolde 13.11.1909, overl. Oosterbeek 22.5.1987

Aan Johanna Janssen wordt uitvoerig aandacht besteed in de kwartierstaat Johanna Janssen.

Va

Michael Johannes Wolters, geb. Silvolde 11.3.1861, grafsmid, overl. 's-Heerenberg (gemeente Bergh) 1915 (gem. Bergh), tr. 29.5.1897

Theodora Roes, geb. 1.8.1865, dr. v. Anthoni Roes en Reintjen Huls, tr. 1.6.1860.

Uit het huwelijk van Michaël Johannes en Theodora zijn 6 kinderen geboren:

1. Maria Geertruida, geb. Bergh 12.3.1899
2. Josephus Antonius, geb. Bergh 13.3.1901
3. Hendrina Antonia Maria, geb. Bergh 17.6.1903, overl. Bergh 28.10.1903
4. Dorothea Wilhelmina Maria, geb. Bergh 17.6.1903
5. Aleida Theodora, geb. 9.6.1906
6. Johanna Christina, geb. Bergh 27.12.1909, overl. 29.12.1909 (?)

Va

Hendrina Maria, geb. Silvolde 20.6.1862, overl. Silvolde 7.1.1907, tr. Silvolde 10.1.1895

Gerhard Liebrand, geb. Silvolde (Sinderhoek?) 21.4.1869, molenaar en winkelier, overl. Silvolde (Terborg?) 12.12.1922

Vb

Theodorus, geb. Silvolde 2.12.1867, overl. Silvolde 11.10.1948, tr. Silvolde 27.6.1901

Theodora Berendina Maria Kasteel, geb. Silvolde 22.3.1879, overl. 25.12.1972

Tenslotte,

in vroeger tijden werd een zogenaamd bevolkingsregister bijgehouden. Daarin wordt over elke achtereenvolgende periode van telkens 10 jaren vermeld wie de bewoners zijn in een bepaald pand. Uit deze bevolkingsregisters, maar ook uit andere literatuur, komt naar voren dat een huis dikwijls niet alleen bewoond werd door één gezin, maar dat er ook inwonenden zijn, wier namen niet onmiddellijk aan nauwe verwanten van de hoofdbewoners doen denken. Een onderzoek naar de relatie van de

‘vreemde’ namen met Wolters en hun familieleden, leidt wellicht tot een verbreding, in de zin van minder sterk verwant dan ouder, en broer en zus, van de familie Wolters uit Ulft.

Huisgenoten: familie?

In het voorgaande werd het huis bij de Bontebrug in verband gebracht met de bewoners Knippenborg en Wolters. In ‘familie voormoeder: Johannes Schepers’, werd terloops opgemerkt dat de andere helft van het dubbele woonhuis wordt bewoond door Overgoor. Dat roept de vraag op: zijn die bewoners familie van Wolters? Tegenwoordig een onzinnige vraag. Maar het is niet uit de lucht gegrepen te veronderstellen dat in die tijd, bij de toen heersende maatschappelijke verhoudingen, een bemiddelde familie zelf de mensen uitzoekt die er komen te wonen. En zijn die dan familie van elkaar? Hoeft niet, maar kan wel. Vandaar een onderzoek naar de vraag of, en in hoeverre huisgenoten, al dan niet in het dubbele woonhuis aan de Bontebrug, een familierelatie hebben met elkaar. Naast het gebruik van Doop-, Trouw-, en Begraafregistraties; en het toepassen van de peter- en metermethode, waar DTB-boeken zijn beschadigd, is er dus nu nog een derde bron om familieverbanden te ontdekken.

In de literatuur en bevolkingsregisters wordt aangegeven:

- ‘Johannes Overgoor komt te wonen in het huis bij de Bontebrug. Hij heeft de helft van het dubbele woonhuis gekocht van Derk Wolters. Uit het bevolkingsregister blijkt dat Michiel Wolters (**III**) op no. 411 woont en Johannes Overgoor op no.412’.
- ‘In het huis bij de Bontebrug, hebben *Westerveld* en *Bouman* gewoond’ (Koops, 1989).
- Blijkens het bevolkingsregister van de gemeente Gendringen wonen rond 1830 in het huis no. 425 in Ulft: Bernardina Wolters (**III**), haar man Gerrit Gerritsen, hun kinderen Johannes en Theodora, alsmede Gerrits ouders: Alexandri (Sander) Gerritsen en Jda Muldermans. Verder worden vermeld als bewoners: *Bernardus Huijink* en *Elisabeth Bouman*.

Deze laatste woonsituatie heeft dus geen betrekking op de Bontebrug

Vraagstelling

Zijn de gecursiveerde namen in verband te brengen met de familie Wolters?

(De term inwonenden krijgt een wat ruimere betekenis, doordat ook ‘later komt te wonen/later ook gewoond hebben ...’, als inwonenden worden beschouwd).

huisgenoot Overgoor

Is de genoemde huisgenoot Johannes Overgoor in verband te brengen met de familie Wolters? Deze vraag kan worden beantwoord aan de hand van de door Nuijten (1999) samengestelde kwartierstaat Overgoor.

kwartierstaat Johannes Overgoor

- 1 Kind van
- 2 Joannes Overgoor, ged.(RK) Ulft/Gendringen 29.3.1775 (vlgs bevolkingsreg.: 5.3.1773), tr.Gendringen en Etten 7.4.1804 (754.2/145.5)
- 3 Johanna Geertruid Vogel, dr. Garrit Vogel, geboren en woonende onder Gendringen
- 4 Gerardus Joannes Overgoor, ged. Ulft/Gendringen 15.11.1747
tr. Ulft/Gendringen 6/21.4.1766 (755.2/47.4; 760.3/45.6; te Boekhorst, 2003, p. 18; 45)
- 5 Joanna Knippenborg(s) uit Ulft, geb. 1730 of 1734
- 6 Jan Overgoor, ged.(RK) Ulft/Gendringen 31.5.1703, overl. na 5.6.1760,
tr.(RK) Ulft/Gendringen
- 7 Hendrina A(e)lders, geb.1700/’05
- 8 Theodorus (Der[re]ck Overgoor (Overgoer; Overgoërs), geb. ca. 1660, tr.1689
- 9 (Jo)Anna Peters, geb. ca. 1658/75(?)
- 10 Bernardus Knippenborg
- 11 ?

De familie Overgoor is middels Joannes Overgoor (kw.nr. 2) en zijn vrouw Geertruid Vogel (kw.nr.3), medebewoners van het dubbele woonhuis aan de Bontebrug, via (schoon)moeder Joanna Knippenborg (kw.nr.5) - dochter van Bernardus Knippenborg (van Christina Huijck/Maria Wolters, of Dorothea Deckers) (kw.nr.10) - verwant geraakt aan de familie Wolters.

Over de verwantschap van Overgoor met Wolters valt echter meer te melden. Nuijten (1999) noemt in zijn genealogie 3 echtparen Overgoor die als stamvaders worden beschouwd van drie generaties Overgoor die, althans vooralsnog, geen onderlinge verwantschap vertonen. Deze stamouders/generaties duidt hij aan als A, B en C.

De in de kwartierstaat Overgoor voorkomende Gerardus Johannes Overgoor, vader van huisgenoot Joannes, en echtgenoot van Joanna Knippenborg, valt, volgens de indeling van Nuijten, onder stamouder A.

Mate van verwantschap: Gerardus J. Overgoor is, via Joanna (kw.nr.5) en Bernardus Knippenborg (kw.nr.10), aanverwant met Wolters. Kinderen van Gerardus Overgoor, dus Joannes (kw.nr.2), zijn *bloed*verwant met Wolters, via het huwelijk van Gerardus met een dochter van Bernardus Knippenborg (kw.nr.10), en die is verwant met Wolters (zie voorouderlijke familie Knippenborg, resultaat peter- en metermethode).

Tenzij voortgezet onderzoek anders uitwijst, geldt de aanverwantschap slechts voor generatie A.

huisgenoot Westerveld

In het huis bij de Bontebrug hebben, volgens Koops (1989), later ook *Westerveld* en *Bouman* gewoond.

Aan de hand van vooral de genealogie van Westerveld (Keuper, D.H. & L.E. Bruil-Traanboer, 2004), maar ook aan de hand van het programma GenLias van het Rijksarchief; door raadpleging van de betreffende DTB-boeken in het Rijksarchief te Arnhem; via gegevens door J.Bruins (1990, p.99) verstrekt, is een kwartierstaat Westerveld samengesteld.

Kwartierstaat Westerveld

- 1 ? (kind van):
- 2 Jacobus Westerveld, geb. Varsseveld, gem. Wisch 27.1.1812, wonende Wisch, landbouwer, tr. 27.5.1840 (GL 4750/17)
- 3 Theodora Huijink, geb. Etten 15.5.1815, woonachtig gem. Gendringen, zonder beroep
- 4 Bernardus (Berend) Westerveld, geb/ged. Varsseveld, gem. Wisch 1761/Terborg 25.12.1761, overl. Wisch (Varsseveld, Sinderhoek, no.474), (17)16.1.1840, landbouwer, tr.(2) 11.9.1802 (754.2/12.3)
- 5 Jantje(n) Mulderman(s), geb. Gendringen (no.146) 1775/76, overl. Wisch (Varsseveld) 9.8.1829, landbouwster,
- 6 Bernardus Huijink, ged.(RK) Ulft 21.11.1775, overl. Gendringen (Warm), 25.6.1857, steenbakker, tr.(2) Etten 15.12.1814
- 7 Janna Bruens (Joanna Bruns), ged.(RK) Wertherbruch (D) 15.3.1778, overl. Gendringen (Warm) 4.9.1848
- 8 Johannes Westerveld, geb. Gendringen ca. 1730, overl. 8.10.1812, otr.(2) Gendringen 11.11.1759
- 9 Johanna Deckers (zus van Dorothea Deckers, tr. Bernardus Knippenborg?)
- 10 Jacobus Mulderman uit Gendringen
- 11 ?
- 12 Joannes Huijing, tr.(2) 20.10/3.11.1765 (760/345.4; 760/44.4)
- 13 Ida Mulderman, ged. 28.6.1746
- 14 Joannes Bruns (Jan Brunis; Jan Bruens), ged. (RK) Ulft 9.8.1737, overl. Wertherbruch (D) 1.4.1806, tr. (NG)/(RK) Gendringen /Ulft 21.9.1760/10.10.1760 (760/338.4; 755.2/38.8)
- 15 Henrica Thusse (Hendrina Thus), ged.(RK) Ulft 28.3.1738, overl. Wertherbruch (D) 9.12.1802

- 16 Willem Westerveld, geb. ca. 1705, overl. Gendringen voor 1753 (1745), tr. Gendringen ca. 1730
- 17 Megtelt Knippenborg, geb. Gendringen ca. 1710, overl. Gendringen 1.10.1759 (756) tr.(2) 4.4.1745 Bart Bouman
- 24 Derck (Theodorus Henricus) Huijinck uijt Ulft
- 25 Geske Knippenborg
- 26 Hendrick Mulderman uijt Voorst onder Gendringen
- 27 ?
- 28 Joannes Brunss, ged.(RK) Ulft 10.9.1712, overl. Gendringen 27.2.1779, tr.(2) (NG)
- 29 Margaritha (Grietjen) Baars, overl. Gendringen 18.6.1784
- 30 Hendrick Thus (Henricus Thusse) uijt Our onder Gendringen
- 31 ?
- 32 Jan Westerveld, geb. groot Breedenbroek (GDG) ca. 1671, tr. Vermoedelijk Varsseveld ca. 1700
- 33 ?
- .
- 64 Jan Westerveld, geb. vermoedelijk Varsseveld ca. 1640, overl. vermoedelijk Varsseveld voor 1694, otr./tr.(1) Aalten 13.5/17.6.1666
- 65 Reijntjen Lensinck
- .
- 128 Hendrik Westerveld, geb. ca. 1615, tr. ca. 1640
- 129 ?
- 130 Lambert Lensinck, geb. Aalten ca. 1640, overl. Varsseveld voor 1673

Terzijde, Bernardus Huijing (6) en zijn vrouw Joanna Bruns (7) zijn beide overleden in Gendringen, buurtschap Warm. De grenzen van (schoutambt, Heerlijkheit, gemeente) Gendringen, zijn in de loop der tijd niet gelijk gebleven. Dat is soms verwarrend. Warm onder Gendringen is in feite hetzelfde als Ziek onder Etten (van Dalen, e.a., 1983, p.37).

Uit deze kwartierstaat blijkt dat de posities 16 en 17 bezet worden door *Willem Westerveld* tr. Megtelt Knippenborg. Eerder is naar voren gekomen dat Megtelt Knippenborg deel uitmaakt van de familie Knippenborg waartoe ook behoren Berend Knippenborg en zijn dochter Aleijda, tr. Derk Wolters (zie voorouderlijke familie Knippenborg, resultaat peter- en metermethode)

Conclusie

Huisgenoot Willem Westerveld, tr. Megtelt Knippenborg, is via zijn vrouw Mechtelt Knippenborg verwant geraakt met Wolters.

huisgenoot Bouman

Bouman heeft waarschijnlijk betrekking op Bart Bouman. Op 4 april 1745 wordt het huwelijk gesloten tussen Bart Bouman en Megtelt Knippenborg (kw.nr.17). (te Boekhorst, 2003). Bij deze trouwbijschrijving wordt vermeld: '... Megtelt Knippenborgs weduwe van Willem Westerveld woonende onder de bonte brug in Gendringen'.

Conclusie

Waarschijnlijk is Bart Bouman ingetrouwd bij Megtelt Knippenborg, woonende onder de Bonteburg te Ulft. Bart Bouman is door zijn huwelijk met Mechtelt Knippenborg, aanverwant geraakt met Wolters.

huisgenoot Bernardus Huijinck

Blijkens het bevolkingsregister van de gemeente Gendringen wonen rond 1830 in het huis no. 425 in Ulft (dus niet in het huis bij de Bonteburg): Bernardina Wolters (**III**), dochter van Derk Wolters, gehuwd met Aleijda Knippenborg), haar man Gerrit Gerritsen, hun kinderen Johannes en Theodora,

alsmede Gerrits ouders Alexandri (Sander) Gerritsen en Jda Muldermans. Verder worden vermeld als bewoners: *Bernardus Huijink* en *Elisabeth Bouman*.

Bernardus Huijink, medebewoner van het pand van Gerritsen-Wolters, komt voor op positie 6 van de kwartierstaat Westerveld. Hij is zoon van Ida Mulderman (kwart.nr.13) uit haar eerste huwelijk met Joannes Huijing (12) (755.2/23.15). Joannes Huijing is zoon van Theodorus (Derk) Henricus Huijinck (24), tr. Geske Knippenborg (25), lid van de familie Knippenborg, waartoe ook Berend en Aleijda behoren.

Conclusie

Bernardus Huijink is via zijn grootmoeder Geske Knippenborg verwant geraakt met Wolters.

N.B. Ida Mulderman is in 1781 hertrouwd met Alexandri Gerritsen, vader van Gerrit Gerritsen, en schoonvader van Gerrits vrouw, Bernardina Wolters. Bernardus Huijink woont dus in bij zijn moeder Ida Mulderman en stiefvader Alexandri Gerritsen, vader van Gerrit Gerritsen en schoonvader van Bernardina Wolters.

huisgenoot Elisabeth Bouman

Naast Bernardus Huijink, wordt ook gemeld dat rond 1830 *Elisabeth Bouman* woonde op het adres waar ook Bernardina Wolters en haar gezinsleden woonden (no.425). Mogelijk is Elisabeth Bouman verwant aan Bart Bouman, gehuwd met weduwe Megtelt Knippenborg (17), maar aanwijzingen ontbreken.

familie Hafkenscheid

Hafkenscheid is geen medebewoner van een pand van de (familie) Wolters. Hafkenscheidt is ook geen directe familie van een partner van Wolters. Ook is niet aangetoond dat een Hafkenscheidt huisgenoot is van een (verwant van) Wolters. De reden voor aandacht voor de familie Hafkenscheidt vormt het gegeven dat van het hiervoor genoemde echtpaar Willem Westerveld - Megtelt Knippenborg (kw.nr.16 en 17), twee van hun kinderen gehuwd zijn met twee kinderen van Frederik Hafkenscheid, burggraaf en kastelein:

Geske (ged. 1739) en Bernardus (ged. 14.6.1737, ovl. 4.5.1815) Westerveld zijn gehuwd met resp. Christianus (tr. 8.6.1760) en Maria (ged.1738, tr. 8.5.1764) Hafkenscheid.

In de kwartierstaat Hafkenscheid worden de genoemde relaties weergegeven, aangevuld met geboorte-, huwelijks- en overlijdens(begraaf)-data. De kwartierstaat Hafkenscheid vormt als het ware een 'bedding' voor de twee huwelijken tussen een Westerveld en Hafkenscheid.

Kwartierstaat Hafkenscheid

- 1 Bernard Hafkenscheid, geb. 1807, priester en theoloog
- 2 Michael Hafkenscheid, handelaar
- 3 ?

- i. Fredericus (Frederikkus) Wilhelmus Hafkenscheid, ged. 2.3.761 (762.1/72.6) tr. 15.5.1807
Johanna Borkus, zn. Derk Borkus en Alijda Kemperman, geboren en woonende onder Gendringen
- ii. Hendrina Hafkenscheid, overl. voor 1810, tr. 22.10.1802
Willem Bruens, geboren en wonende onder Gendringen, zn .v. Wessel Bruens (754.2/122.6)
- iii. Christiaan Franciscus Hafkenscheid, tr. 19.1.1805
Dora Mulderman, dr. v. Jacobus Mulderman uit Gendringen (754.2/158.4)

- 4 *Christianus Maximilianus Hafkenscheid*, zn. Frederik Hafkenscheid uyt Ulft onder Gendringen otr/tr. Gendringen 18.5/8.6.1760 (755.2/38.1)

- 5 *Gijsebertha (Geske) Westerveld*, dr. v. Willem Westerveld uyt Ulft onder Gendringen, geb. Gendringen ca. 1739 (760.3/38.2)
- i. *Maria Francisca Hafkenscheid*, geb. 1738 (762), otr/tr. Gendringen 22.4/8.5.1764
Bernardus Westerveld, zn. v. Willem Westerveld uit Voorst onder Gendringen (755.2/44.10; 760/343.3) ged. Gendringen 14.6.1737, tapper, overl. 4.5.1815
- ii. Frans Willem Hafkenscheid, tr. 30.1/...2.1757
 Jenneken Overgoor, dr. v. Joannes Overgoor uit Our (760..3/31.1; 755.2)
- 6 ?
- 7 ?
- 8 Frederik Hafkenscheid, geb. 1700, burggraaf en kastelein, tr. 1726
- 9 Johanna Knippenborg
- 10 *Willem Westerveld*, geb. ca. 1705, overl. Gendringen voor 1753, tr. Gendringen ca. 1730
- 11 *Mechtelt Knippenborg*, geb. Gendringen ca. 1710, overl. Gendringen 1.10.1759 (756)
- .
- 16 Johannes Fredericus Hafkenscheid, burggraaf van Ulft
- .
- 20 Jan Westerveld, geb. Gendringen ca. 1671, tr. vermoedelijk Varsseveld, ca. 1700
- .
- 32 Frederik Havickenscheidt, tr. Dinxperlo, 16.5.1691/(RK) Ulft, 10.5.1691
- 33 Theodora Borckes, overl. na 12.8.1715
- 40 Jan Westerveld, geb. vermoedelijk Varsseveld, ca. 1640, overl. verm. Varsseveld voor 1694 otr/tr.(1) Aalten 13.5/17.6.1666
- 41 Reijntjen Lensinck, dr. v. Lambert Lensinck, geb. Aalten 1740, overl. Varsseveld voor 1673
- .
- 66 Dirck Borckes
- .
- 80 Hendrik Westerveld, geb. ca. 1615, tr. ca. 1640
 (Keuper & Bruil Traanboer, 2004, pp.68-71; Olminkhof, 2005, p.127; Harmsen, 1998, pp. 122-123)

Toelichting: de aanduidingen i, ii, iii, hebben betrekking op broer(zwager)/schoon(zus) van de voorgaande echtparen 2/3 en 4/5.

Hafkenscheid is dus verwant aan Wolters, via Megtelt Knippenborg, lid van de familie Knippenborg waartoe ook Berend en Aleijda, gehuwd met Derk Wolters, behoren..

De *mate* van verwantschap die Wolters met de familie Hafkenscheid vertoont, kan samenvattend als volgt worden aangegeven: een lid van de familie Wolters (Derk), huwt een lid van de familie Knippenborg (Aleijda); een *ander lid* van de familie Knippenborg (Megtelt), huwt een lid van de familie Westerveld (Willem); twee kinderen van het echtpaar Megtelt Knippenborg/Willem Westerveld (Geske en Bernardus) huwen twee kinderen van de familie Hafkenscheid (resp. Christianus en Maria).

Deze zogenaamde lineaire structuur houdt in dat de verwantschappen tussen Wolters enerzijds en achtereenvolgens Knippenborg, Westerveld en Hafkenscheid anderzijds, steeds zwakker worden. De mate van verwantschap tussen Westerveld en Hafkenscheid wordt echter enigszins versterkt door het feit dat niet één lid van de families Westerveld en Hafkenscheid met elkaar huwen, maar twee leden, namelijk Geske Westerveld met Christianus Hafkenscheid; en Bernardus Westerveld met Maria Hafkenscheid. Deze gang van zaken blijft plaatsvinden binnen de lineaire structuur, d.w.z. tussen Westerveld en Hafkenscheidt lopen twee lijntjes inplaatsvan één.

Over de *aard* van de verwantschappen tussen Wolters en Hafkenscheid, die, zoals hiervoor is vermeld, lopen via Mechtelt Knippenborg en haar man Willem Westerveld, kan minder duidelijkheid worden gegeven dan gewenst is, doordat de verwantschappen tussen de Knippenborgs onderling op

een indirecte manier, namelijk via de peter en meter-methode, zijn bepaald (zie voorouderlijke familie Knippenborg). Daardoor kan de relatie tussen Aleijda Knippenborg, vrouw van Derk Wolters, en Megtelt Knippenborg niet nauwkeurig worden gedefinieerd.

Fredericus Hafkenscheid, vader van Geske en Christianus, is gehuwd met Joanna Knippenborg. De peter- en metermethode heeft echter *niet* uitgewezen dat *deze* Joanna Knippenborg tot de hiervoor genoemde familie Knippenborg behoort, waarvan Aleida en Berend deel uitmaken.

Tenslotte, in de kwartierstaat Hafkenscheidt komt voor: Jenneken Overgoor (kwart.nr.4/5ii), schoonzus van Geske Westerveld (5). Geske is dochter van de hiervoor genoemde Willem Westerveld (10) en Mechtelt Knippenborg (11). Mechtelt Knippenborg behoort tot de familie van Benardus en dochter Aleijda Knippenborg, gehuwd met Derk Wolters. Jenneken Overgoor en Wolters zijn dus aanverwant. Volgens de indeling van Nuijten valt Joanna (Jenneken) Overgoor, gehuwd met Frans Willem Hafkenscheidt, ook onder stamouder A.

Mate van verwantschap: Jenneken Overgoor, via Geske en Willem Westerveld, en vervolgens via Mechtelt en Aleijda Knippenborg, met Wolters

Wie is de familie Hafkenscheid?

Van de familie Hafkenscheidt is het een en ander bekend gebleven als gevolg van de maatschappelijke posities die leden van de familie hebben bekleed. Harmsen (1998) geeft in het Oostgelders Tijdschrift voor Genealogie en Boerderijonderzoek (OTGB) een kort overzicht van de familie, waaruit hier zal worden geciteerd (het cijfer of getal achter een naam, duidt op het kwartierstaatnummer van de hiervoor gepresenteerde kwartierstaat Hakenscheid): ‘Al in 1680 komt de naam Hafkenscheid in Ulft voor. Johannes Fredericus (kw.nr.16) .. wordt in 1690 door Huis Bergh benoemd als burggraaf (borggreve) van Ulft. Hij heeft de zorg voor het kasteel als een soort voorname huismeester. De burggraaf is verantwoording verschuldigd aan de Berghse graaf.

Zijn in 1700 geboren zoon Frederik (8), in 1726 getrouwd met Johanna Knippenborg (9) (vlg. de peter- en metermethode, geen aanwijsbaar lid van de familie Knippenborg gerelateerd aan Wolters!), verlaat het intussen vervallen kasteel en bouwt in 1730 in Ulft een café bij de kerk, het Wapen van Bergh genaamd. Hij is dus kastelein in de oude zin van het woord. Hij blijft burggraaf, maar zaken als verponding, rechtspraak en marke IJsselweiden worden in die dagen niet meer op het slot, maar in de Ulfse of Gendringse cafés afgehandeld.

De volgende generatie is Christianus Maximilianus (4), die in 1760 trouwt met Gesina Westerveld (5). Ook hij is nog aan het kasteel verbonden, want hij is belast met de organisatie van adellijke jachtpartijen in Ulft.

Hun zoon Michael (2) trekt in 1801 naar Amsterdam waar hij trouwt en schatrijk wordt met handel in onder andere Japanse lak (Hij had in Amsterdam twee pakhuizen, genaamd Ulft en Over-Ulft). Hij is katholiek, bekostigt in 1826 de bouw van een kapel in Ulft, en voert een familiewapen met een havik.

Michaels zoon Bernard (1), geboren in 1807, wordt in 1832 priester en theoloog. Hij is de eerste pater Redemptorist van Nederland en maakt diverse reizen naar steden van Noord-Amerika om er te werken onder de eerste katholieke immigranten. “Hafje” was in zijn dagen zeer bekend en er bestonden zelfs snuifdozen en pijpenkoppen met zijn beeltenis. Over hem bestaat een boek en bij het klooster in het Limburgse Wittem staat een standbeeld voor de pater, die zich tot de persoonlijke vrienden van de paus mocht rekenen en een zeer imposant figuur moet zijn geweest. Hij had een machtige stem, waarmee hij in Luik eens voor vijftigduizend pelgrims in de openlucht preekte. Na hem zijn er nog heel wat paters met de naam Bernard Hafkenscheid geweest’ (van Dalen e.a., 1983, pp.122-123)

Tot zover defamilieverwantschap van de huisgenoten Westerveld, Bouman, Bernardus Huijink, en Elisabeth Bouman; en de aanverwantschap van de familie Hafkenscheid.

Tot zover ook de geslachtslijst Bernardus Gerardus Wolters

Eén Wolters uit Ulft?

Wolters is een vrij veel voorkomende naam – in Gelderland in aantal op de tweede plaats. Woont er nog een andere familie Wolters in Ulft, buiten de familie Derk en Michiel Wolters?

Inleiding

De naam Wolters komt veel voor, zoals naar voren komt uit het Nederlands Repertorium van Familienamen. De daarin opgenomen gegevens zijn gebaseerd op de volkstelling van 31 mei 1947. In het Repertorium, worden de aantallen per gemeente vermeld.

Herman van Aken (z.j.) heeft daarvan een computerprogramma, waardoor de verspreiding per provincie kan worden aangegeven.

Voor de naam Wolters is dat aantal globaal als volgt.

Groningen 505
Friesland 165
Drente 450
Overijssel 905
Gelderland 1020
N.Brabant 280
Limburg 1180
Zeeland 50
Utrecht 165
Noord Holland 220
Zuid Holland 275
Amsterdam 280
Rotterdam 220
Den Haag 220

De naam Wolters is waarschijnlijk afgeleid van ‘zoon van Wolter’. Uit de tabel blijkt dat de naam Wolters het meest voorkomt in Limburg, gevolgd door de provincie Gelderland. Het ligt dus voor de hand te veronderstellen dat deze naam ook in de Achterhoek meer dan eens voorkomt.

Uit het Algemeen Historisch Archief, dossier Wolters (te Boekhorst, 2000), blijkt dat veel Wolters voorkomen in de doop/trouwboeken van de N.H. kerk Otterlo; de R.K. kerk Azewijn; de R.K. kerk Etten; de N.H. kerk Gendringen; en in mindere mate in de doop/trouwboeken van de R.K. kerk Gendringen/Ulft. In het Oostgelders Tijdschrift voor Genealogie en Boerderijonderzoek is daarvan verslag gedaan (Wolters, 2000).

Vraagstelling

Zijn er verschillende, niet verwante, geslachten Wolters in Ulft?

Het onderzoek heeft betrekking op de periode na 1750. Derk Wolters, geb. Wisch (Silvolde) is bij zijn huwelijk in 1778 met Aleijda Knippenborg, in Ulft gaan wonen.

Werkwijze

Om de vraagstelling te kunnen beantwoorden wordt de volgende bron geraadpleegd: het Algemeen Historisch Archief (in het vervolg: AHA), provincie Gelderland, dossier Wolters (te Boekhorst, 2000). In dit archief zijn de gegevens ontleend aan DTB-boeken, betreffende Wolters.

Deze DTB-boeken hebben betrekking op:

- Wolters in doopboek R.K. kerk Gendringen/Ulft
- Wolters in het Doop-/Trouwboek NDG kerk Gendringen

Het onderzoek wordt bemoeilijkt omdat er geen DTB-boeken bestaan die *uitsluitend* betrekking hebben op Ulft.

De DTB-boeken van de *Rooms-Katholieke Kerk* hebben betrekking op Gendringen/Ulft. Waarschijnlijk wordt Ulft hier apart genoemd omdat dit dorp onder de rook ligt van het huys Ulft, dat bezit was van de graven van het huis Bergh. Zij kozen de zijde van de Roomsen, dat wil zeggen, dat zij zich tijdens de Tachtigjarige Oorlog niet uitdrukkelijk achter de Oranjegezinden schaarden. Het dorp Ulft is daardoor vrijwel geheel katholiek gebleven. Dat betekent dat indien er meer Wolters in Ulft zijn, zij waarschijnlijk Rooms-katholiek zijn.

De DTB-boeken van de *Nederduits Gereformeerde Kerk* (tegenwoordig: Nederlands Hervormde Kerk) hebben betrekking op het Schoutambt/de Heerlijkheit Gendringen. Gendringen heeft hier niet slechts betrekking op de gelijknamige kern, maar ook op de omliggende kernen en buurtschappen – in het vervolg: (groot)Gendringen.

Wolters in doopboek R.K. kerk Gendringen/Ulft

30 sept. 1733	Joannes	Joannes Wolters Petrus Lamers	x	Catharina Boumans Aleida Venneman
12 sept. 1738	Antonia	Henricus Rabelinck Henricus Boyinck	x	Bernardina Wolters Joanna Rabelinck

Indien en voorzover deze twee Wolters uit Ulft afkomstig zijn en niet uit (groot)Gendringen:

- Joannes Wolters, gehuwd met Catharina Boumans, en hun eventuele kinderen, zijn er verantwoordelijk voor dat er meer dan één (R.K.) Wolters in Ulft (blijft) wonen na 1750.
- Bernardina Wolters, gehuwd met Hendricus Rabelink, is er verantwoordelijk voor dat er meer dan één (R.K.) Wolters in Ulft woont. Haar kinderen dragen na hun huwelijk niet meer de naam Wolters, en vallen daarom af.

Resultaat: het is niet onmogelijk dat naast de familie Derk en Michiel Wolters, nóg een familie Wolters in Ulft heeft gewoond.

De voorzichtige formulering ‘niet onmogelijk’ wordt ingegeven door het feit dat Ulft een kleinere bevolking heeft dan Gendringen, waardoor de kans vrij groot is dat beide Wolters niet in Ulft wonen.

Wolters in het Doopboek/Trouwboek NDG kerk Gendringen

9 dec. 1753		Gerrit te Hustede	x	Jantje Wolters
14 april 1754		Johannes Huijinck	x	Johanna Wolters
11 maart 1770	Dersken	Gerrit Wolters	x	Hermina Luijmes (Lumes)
30 maart 1777	Berntjen	Derk Willem Wolters	x	Hermina Renzing (Renting)
14 jan. 1781		Hendrik Wolters	x	Maria Theodora Beekman(s)
13 sept. 1801	Jan Hendrik	Derk Willem Klomp	x	Johanna Wolters
17 febr. 1811	Gerharda Joh.	Wessel Westerveld	x	Gerharda Johanna Wolters(uit 3 ^e huw)

Vooraf, het overzicht is samengesteld uit 4 doopbijschrijvingen en 4 trouwbijschrijvingen. Opmerkelijk is dat bij de doopbijschrijvingen geen peter en meter worden vermeld. In, wat nu heet, hervormde kringen bestaat het peter- en meterschap niet of nauwelijks. In de doopboeken van de NederDuits Gereformeerde gemeente wordt vaak de vader van de dopeling als getuige opgevoerd; slechts bij uitzondering zijn er twee getuigen.

In het overzicht zijn vijf vrouwelijke Wolters. Zij zijn dochter van een mannelijke Wolters, maar getrouwd met een man die geen Wolters heet. Hun kinderen heten dus geen Wolters. Als ‘Wolters uit Ulft’ zullen zij (maar niet hun vaders) dus verdwijnen.

Het is opnieuw niet duidelijk welke van deze Wolters in Ulft, of in (groot) Gendringen hebben gewoond. De kans is groter dat zij niet in Ulft woonden dan wel, omdat, naast het hiervoor genoemde verschil in bevolkingsaantal, Ulft voornamelijk een katholieke bevolking had.

Resultaat: het is niet onmogelijk dat Derk Willem Wolters, Gerrit Wolters en/of Hendrik Wolters en/of (enkel van) hun zonen, in Ulft (blijven/gaan) wonen.

Uit het doopboek van de R.K. kerk Gendringen/Ulft, is al gebleken dat meer dan één *katholieke* Wolters uit Ulft tot de mogelijkheden behoort. Het doop-/trouwboek NDG Gendringen laat zien dat meer dan één Wolters uit Ulft mogelijk is, ongeacht de gezindte. Ongeacht de gezindte, omdat een huwelijk voor de R.K. kerk in die tijd niet rechtsgeldig was. Reden voor menig katholiek om ook voor de Nederduits Gereformeerde Kerk te huwen.

Conclusie

Uit het resultaat van het doopboek van de R.K. kerk Gendringen/Ulft; en van het doop-/trouwboek van de NDG kerk Gendringen, kan de conclusie worden getrokken dat het tot de mogelijkheden behoort dat een andere familie Wolters dan de familie Derk en Michiel Wolters, na 1750 in Ulft woonachtig is.

Voor elke afzonderlijke Wolters en mannelijke zoon, geldt weliswaar dat de kans klein is dat hij/zij in Ulft woont, maar de kans dat er enige Wolters in Ulft woont, wordt groter naarmate er meer Wolters zijn met elk afzonderlijk slechts een kleine kans.

Discussie

Weliswaar is deze conclusie aan de voorzichtige kant, omdat het Algemeen Historisch Archief niet geheel volledig is omdat kerkelijke registers verloren zijn gegaan als gevolg van brand, waterschade, papierrot, enz.. Mogelijk hebben meer Wolters in Gendringen en Ulft gewoond na 1750 dan nu in de tabellen is aangegeven.

Tot zover: Bernardus Gerardus Wolters

Geraadpleegde literatuur

- Benjamin, W.(2007).Parijse passages, p.77.In: van denBergh, B. Fietsen met Nietzsche. Prometheus
Besselink, F. (z.j.) *Kwartierstaat Besselink*. Doetinchem, afdelingsbibliotheek Streekarchivariaat
Regio Achterhoek, L. de Colignystraat 11a.
Besselink, F. (1992). *Kwartierstaat Besselink*. In: Bus-Snelting, J.Th.M. e.a.
(Red.).*Kwartierstatenboek van de Nederlandse Genealogische Vereniging, afd. Achterhoek*. Wehl
Bevolkingsregisters 1820-1830; 1840-1850; 1850-1860. Gendringen, Gemeentehuis
Boekhorst, J.H.G. te (1999). Algemeen Historisch Archief. dossier Wolters.
Boekhorst, J.H.G. te (2003). Brief 12 februari
Boekhorst, J.H.G. te (2003). Algemeen Historisch Archief. dossier Knippenborg
Bresser, P. (2005) *Historie van de gemeente Gendringen, 1811-2005*, 30-48
Bruins, J.Th.M. (1990) *Aanvulling/verbetering Liemerse Geslachten (5a, 5b en 5c)*. Oostgelders
Tijdschrift voor Genealogie en Boerderijonderzoek – in het vervolg: *O.T.G.B.*, 99
Bruins, J.Th.M. e-mails 22jan, 2001; 10 febr. 2001; 18 juni 2001
Dalen, A.G. van (1974). *Met het huis Ulft door de historie*. Ulft
Dalen, A.G. van e.a. (1983). *1000 jaar Gendringen*. Gendringen: Rabobank
Daniëls, A. (2006). Café 't Wapen van Ulft oftewel café Gervers. *De Ganzeveer* (2006), nr.48, 11-25.
Gerritsen, Th. (2003). *Genealogie van Alexandri a Gerretsen*. Ulft
Giesen, J.Th.M. (1985) *Liemerse molenaarsgeslachten*. Oostgelders Tidschrift voor Genealogie- en
Boerderijonderzoek – in het vervolg: *O.T.G.B.* 39
Goes, J.M. (1986). *Nagekomen vragen: Familie en het goed Mocking (Mockinck)*. *O.T.G.B.*, 64
Harmsen, H. (1998). *Hafkenscheid: van burggraaf tot pater*. *O.T.G.B.*, 122-123

- Hillen, D.J. (1976). Transcripties van DTB-registers. Trouwregister 1755-1810; doopregister 1733-1810. Doetinchem: Staringinstituut (nalatenschap)
- Keuper, D.H. & L.E. Bruil-Traanboer (2004). Genealogie Westerveld. *O.T.G.B.*, 68-74
- Keuper, D.H. & L.E. Bruil-Traanboer (2004). Genealogie Westerveld. *O.T.G.B.*, 94-98
- Koops, E. (1989). Familie Knippenborg. *Oudheidkundige Vereniging Gemeente Gendringen*, 7.
- Koops, E. (1989a). Het geslacht Aalders. *Oudheidkundige Vereniging Gemeente Gendringen*, 8, 46-51(a)
- Koops, E. (2002). Kwartierstaat Joanna Beekman. *Computerprint* 31.01.02
- Nuijten, J.G. (1999). Genalogie Overgoor. jnuijten@wanadoo.nl
- Okkema, J.C. (1986). *Handleiding voor genealogisch onderzoek in Nederland*. Weesp: Fibula-Van Dishoeck.
- Olminkhof, J.J.M. (2005). Stamhuizen in het Gelderse Land. Kasteel Ulft. *O.T.G.B.*, 127
- Ouweneel, W.J. (1998). Oost-Gelderse familie- en boerderijnamen. *O.T.G.B.*, 5-8; 43-44
- Remmen, C.A. van (1998). De van Remmens in de zeventiende eeuw. *O.T.G.B.*, 56-61.
- Saaltink, H.W. (1984). Boerderij en Genealogie. *O.T.G.B.*, 13-18.
- Thuijs, A.H.M. (Tonny) (1990) (Aanvulling/verbetering) Liemerse Geslachten (5a, 5b en 5c). *O.T.G.B.* 90.4-5; 90.24; 90.32; 90.48; 90.55; 90.54
- Thuijs, T(onny) (1990). Liemerse Geslachten (6). *O.T.G.B.*, 85-86 (a)
- Toor, P. van (2001). Historische en bouwkundige beschrijving van het Reigershuus Deurvorststraat 10 Ulft. *De Ganzeveer*, 31, 40-48
- Verholt, K.A.M. (1946). *Ulft erfdeel onzer vadersen*. Ulft
- Wolters, A. (z.j.) Parenteel Liebrand. Doetinchem. Streekarchivariaat Regio Achterhoek, L.de Colignystr. 11a
- Wolters, B.J. (2004). Knippenborg uit Ulft: één familie? *O.T.G.B.*, 86-93
- Wolters, B.J. (2007). <http://www.genealogieonline.nl/kwartierstaat-johanna-janssen/>
De historie rond het beeld van Maria van Renkum. www.mariavanrenkum.nl/historie.htm

Bijlage 1

Knippenborg: ouder en p(m)eter

1 nov. 1695		Bernardus Knippenborgh	x	Geesjen Schoemaeckers
13 dec. 1696	Joe~s	Bernardi Knippenborgh	x	Gisbertae Schoenmakers
26 nov. 1702	Ioanna	Antonius Knippenborg	x	Gertrudis Bejers
	1712	Johannes	x	Gertrudis Bejers
	?	Henricus Knippenborg	x	Henderina Schoemaker

24 apr. 1735	Gertrudis	Johan Coners Johanna Knippenborg	x	Anneke Knippenborg Derek Zweekhorst
27 mei 1736	Oswoldina, A.	Fredericus Haefkenscheijt Oswaldus Hoevel J:U: Doctor	x	Joanna Knippenborg Antonetta Wevelinckhoven
7 aug. 1736	Helena:	Bernardus Knypenburgh Joannes Beijer	x	Christina Huijinck Mechtildis Knypenburgh
20 sept. 1736	Helena:	Theodorus Henricus Huijinck Bernardus Knijppenburgh	x	Gesken Knijppenburghs Joanna Knijppenburghs
6 dec. 1736	Antonius	Joannes Coenders Joannes W. Oemkes	x	Joanna Knijppenburghs Wilhelmina Conders

13 dec. 1736	Joanna Gertr.	Theodorus ten Borck Evert Kouvoet	x	Joanna Knijppenborg Wilhelmina te Broek
13 nov. 1737	Bernardina:	Theodorus Henricus Huijinck Bernardus Beijer	x	Gesken Knijppenborgh Wilhelmina Verheijen
1738	Maria F.	Fredericus Haffkenscheijt Franciscus Schuller	x	Joanna Knippenborg Domina van Bach
14 juni 1739	Bernardina:	Bernardus Knippenborg Joannes Crane	x	Christina Huijinck Gesken Kinppenborghs
18 apr. 1739	Bernardina	Johannes Coenders Gerardus J. Conders	x	Enneke Knippenborghs Grietien Miggelbrincks
12 sept. 1739	Bernardina:	Bernardus Knippenborg Theodorus Henricus Huijinck	x	Dorothea Deckers Geske Schoenmaekers
6 sept. 1740	Helena	Theodorus Henricus Huijinck Joannes Schoenmaeker	x	Geske Knippenborgh Maria Wolters
22 sept. 1740	Theodora	Fredericus Haeffkenscheijdt Henricus Borckes		Joanna Knippenborg Agnes Knippenborg
30 apr. 1741	Garrit (N.H.)	Willem Westervelt	x	Meggelt Knippenborgh
10 dec. 1741	Joanna D.	Bernardus Knippenborg Henricus Wolters	x	Maria Wolters Mecheltie Knippenborghs
3 mrt. 1742	Antonius	Johan Coenders Johan Imminck	x	Anneken Knippenborgh Gerharda Coenders
23 juni 1743	Hendrick (NH)	Willem Westervelt	x	Mechtelt Knippenburgs
10 mei 1744	Bernardus	Bernardus Knippenborg Joannes Huijnck	x	Maria Wolters Aeltjen Holts
10 mrt 1745	Joe~s	Joi~s Koenders	x	Annae Knippenborgs
25 apr. 1745	Willem (NH) getuijge	Willem Westervelt Gerrit Poulhuis	x	Mechtelt Knippenborgs Vrouw Knippenborgs
4 julij 1745	huw.: (NH)	Baert Bou(w)man	x	Megtelt Knippenborgs
26 sept. 1745	Joe~s	Bernardi Knippenborgh Bart Bauman	x	Mariae Wolters Joa.a..e Wolters
13 okt. 1746	Wilhelmina	Baert Bouman Arnoldus Bouman	x	Mechtildis Knippenborg Geske Knippenborgh
16 okt. 1746	Bernardina	Joannes Conders Joannes Klumpen	x	Enneke Knippenborg Elske Lensinck
11 apr. 1750	Aleijda:	Bernardus Knieppenborgh Arnoldus Wolters	x	Maria Wolters Geske Knieppenborg

6 mrt.	1754	Helena	Bernardus Knippenborg Hermanus Huijnck	x	Maria Wolters Joanne Knippenborgs
8 juni	1760		Bart Bouman	x	Beene Koops
22 okt.	1781	Bernardus	Derk Wolters Joannes Knippenborg	x	Alaida Knippenborg Alaida Wolters
6 juli	1785	Aleijda M.	Derk Wolters Henricus Westervelt	x	Aleijda Knippenborg Berntjen Knippenborg
5 sept.	1788	Bernardina:	Derk Wolters (onleesbaar)	x	Aleijda Knippenborg Joanna Knippenborg
6 mei	1792	(N.H.)	Hendrina Knippenborg	x	Hendrik Willem Eiting
6 july	1796	Michael	Derk Wolters Hendrik Salem	x	Aaltje Knippenborg Christina Boermans

